

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İLETİŞİM VE TASARIM ANASANAT DALI
İLETİŞİM SANATLARI VE TASARIM SANAT DALI

**SANATTA YENİ ANLAM: KRİPTO SANAT İLE
DEĞİŞEN YAPIT-ANLAM İLİŞKİSİ**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Aleyna BİRCAN

İstanbul, 2023

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İLETİŞİM VE TASARIM ANASANAT DALI
İLETİŞİM SANATLARI VE TASARIM SANAT DALI

**SANATTA YENİ ANLAM: KRİPTO SANAT İLE
DEĞİŞEN YAPIT-ANLAM İLİŞKİSİ**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Aleyna BİRCAN

Öğrenci No
2020027001

ORCID ID
0000-0003-2794-0994

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Pınar CEYLAN

İstanbul, 2023

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Sanatta Yeni Anlam: Kripto Sanat İle Değişen Yapıt-Anlam İlişkisi**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 19.09.2023

Aleyna BİRCAN

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

26.09.2023

Enstitümüz *İletişim ve Tasarım* Anasanat Dalı *İletişim Sanatları ve Tasarım* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 2020027001 numaralı *Aleyna BİRCAN*'ın "*İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Sanatta Yeni Anlam: Kripto Sanat ile Değişen Yapı-Anlam İlişkisi*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 30/05/2023 tarih ve 2023/22 sayılı toplantısında seçilen ve On-Line toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince 45 dakika süre ile Zoom programı aracılığıyla on-line olarak aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında "*OYBİRLİĞİ*" ile "*KABUL*" kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Pı*** CE***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Doç. Dr. Bu*** PE***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Doç. Dr. Ba*** OS***
(Yeditepe Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Aleyna BİRCAN
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Pınar CEYLAN
Derece ve Tarihi : Yüksek Lisans (Tezli), 2023
Alanı : İletişim Sanatları ve Tasarım
Anahtar Kelimeler. : Kripto Sanat, NFT, Dijital Sanat, Postmodernizm

ÖZ

SANATTA YENİ ANLAM: KRİPTO SANAT İLE DEĞİŞEN YAPIT-ANLAM İLİŞKİSİ

Sanat üretimi ve tüketimi konusu toplumu yüzyıllardır meşgul etmektedir. Günümüz dijital çağına kadar birçok farklı araç ve ortamlarda üretilip tüketilmiştir. Teknoloji de sanata yeni mekan ve araçlar kazandırmıştır. Geliştirilen blok zincir teknolojisi ile sanat yapıtlarının blok zincire dijital veri olarak kaydedilmesi sağlanmıştır. Böylece günümüz sanat dünyasına NFT ve kripto sanat kavramları kazandırılmıştır. Dijital sanat olan kripto sanatların çoğaltılamaz ve taklit edilemez olmasının yanı sıra sanat yapıtı alışverişinin ulaşılabilir ve kolay olması sanat dünyasında kripto sanatın popüler olmasını sağlamıştır.

Kripto sanatta da hakim olan postmodern anlayışın nasıl oluştuğu ve dijitalleşme ile teknolojinin sanat dünyasına etkileri incelenmiştir. Kripto sanat kavramının oluşmasına etki sağlayan kriptoloji, blok zincir ve NFT kavramları açıklanmıştır. Kripto sanatın günümüze kadarki gelişimi hakkında analizler yapılmış, gelecekteki konumu hakkında öngöründe bulunulmuştur. Kripto sanat yapıtı örnekleri ile birlikte kripto sanatın teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları kültür kuramları çerçevesinde incelenmiştir. Tezde kripto sanat ile birlikte sanatta anlamın değiştiği, estetik anlamdan çok ekonomik anlamın ön planda olduğu sonucuna varılmıştır. Kripto sanat yapıtlarının hızlı ve kolay üretilip tüketilebilir olmasından dolayı sanattan çok tüketim nesnesi olarak görülmekte ve gelecekte de bu anlamını devam edeceği iddia edilmiştir.

Name and Surname. : Aleyna BİRCAN
Supervisor : Asst. Prof. Pınar CEYLAN
Degree and Date : Master's (Thesis), 2023
Major : Communication Arts and Design
Key Words : Crypto Art, NFT, Digital Art, Postmodernism

ABSTRACT

NEW MEANING IN ART: ART WORK-MEANING RELATIONSHIP CHANGING WITH CRYPTO ART

The subject of art production and consumption has been preoccupying society for centuries. It has been produced and consumed in many different tools and environments until today's digital age. Technology has also given new spaces and tools to art. With the developed blockchain technology, it has been ensured that works of art are recorded on the blockchain as digital data. Thus, the concepts of NFT and crypto art have been introduced to the modern art world. In addition to the fact that crypto arts, which are digital art, cannot be reproduced and imitated, as well as the fact that the exchange of works of art is accessible and easy, crypto art has become popular in the art world.

The article examines how the postmodern understanding, which is also dominant in crypto art, was formed and the effects of digitalization and technology on the art world. The concepts of cryptology, blockchain and NFT, which influence the formation of the concept of crypto art, are explained. Analyses have been made about the development of crypto art up to today, predictions have been made about its future position. Along with examples of crypto art works, the technological, economic, social and cultural dimensions of crypto art have been examined within the framework of cultural theories. In the thesis, it was concluded that the meaning of art has changed along with crypto art, and economic meaning is at the forefront rather than aesthetic meaning. Due to the fact that crypto artworks can be produced and consumed quickly and easily, they are seen as a consumer object rather than art, and it has been claimed that this meaning will continue in the future.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

ŞEKİLLER LİSTESİ..... iii

SÖZLÜK vi

GİRİŞ 1

1. MODERNİZM SONRASI SANAT

1.1. Modernizm ve Postmodernizm..... 7

1.2. Dijital Sanat..... 12

1.3. Sanat ve Ekonomi İlişkisi..... 15

2. KRİPTO SANAT

2.1. Kriptoloji, Blok Zincir, NFT..... 19

2.1.1. NFT'lerin Sanata Etkisi..... 22

2.1. Kripto Sanatın Gelişimi..... 25

3. KRİPTO SANAT İLE GELİŞEN YENİ ANLATIM BİÇİMLERİ

3.1. Sanatı Anlamlandırma Mücadelesi..... 32

3.2. Teknoloji, Kültür ve ekonomi Ekseninde Kripto Sanat..... 35

3.3. Kripto Sanat Yapıtı İncelemeleri..... 42

3.3.1. CryptoPunks - LarvaLabs..... 42

3.3.2. The Pixel -Murat Pak..... 45

3.3.3. The First 5000 Days - Beeple..... 49

3.3.4. Machine Hallucinations - Nature Dreams: AI Data Sculpture 2021

1/1 - Refik Anadol..... 51

3.3.5. Right-Click and Save As Guy - Xcopy..... 55

3.3.6. Nyan Cat - Christopher Torres..... 57

4. ALEyna BİRCAN'IN KRİPTO SANAT ÇALIŞMALARI

“KRİPTOPORTRELER”

4.1. Kripto Venüs'ün Doğuşu.....	65
4.2. Mona Kripto Lisa.....	66
4.3. Kripto Küpeli Kız.....	68
4.4. Madame X'in NFT'si.....	69
4.5. Erişimi Sargılı Otoportre.....	71
4.6. Postmodern Çılgılık.....	72
4.7. Diken Kolye ve Sinek Kuşu Kriptoportre.....	74
4.8. Gizli Adam.....	75
SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA.....	80

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. İsimless Bilgisayar Çizimi, Harold Cohen, 1982, Dijital Sanat.....	14
Şekil 2. Adobe Illustrator ilk sürüm kapağı, Mark Richards, 1987, Dijital Sanat.....	14
Şekil 3. Quantum, Kevin McCoy, 2014, Kripto Sanat	23
Şekil 4. Google Arama Motoru “Kripto Sanat” Konu Araması - Zaman İçinde Gösterilen İlgi (Dünya Geneli, 01.03.2015-01.03.2023)	26
Şekil 5. Google Arama Motoru “Kripto Sanat” Konu Araması - Bölgeye Göre İlgi Alanı (Dünya Geneli, 01.03.2015-01.03.2023)	27
Şekil 6. Toplam Kripto Sanat Piyasası Değeri (2018-2023)	28
Şekil 7. Kripto Sanat Satışları (2019-2022)	28
Şekil 8. Çeşme, Marcel Duchamp, 1917, Heykel.....	33
Şekil 9. CryptoPunks, Larva Labs, 2017, Kripto Sanat	43
Şekil 10. The Pixel, Murat Pak, 2021, Kripto Sanat	45
Şekil 11. The First 5000 Days, Beeple, 2020, Kripto Sanat	49
Şekil 12. Machine Hallucinations - Nature Dreams: AI Data Sculpture 2021 1/1, Refik Anadol, 2021, Kripto Sanat	52
Şekil 13. Right-Click and Save As Guy, Xcopy, 2018, Kripto Sanat	55
Şekil 14. Nyan Cat, Christopher Torres, 2021, Kripto Sanat	58
Şekil 15. L.H.O.O.Q., Marcel Duchamp, 1919, Kartpostal üzerine mürekkep..	62
Şekil 16. Venüs’ün Doğuşu, Sandro Boticelli, 1486, Tuval üzerine tempera....	65
Şekil 17. Venüs’ün Yeniden Doğuşu, Aleyna Bircan, 2023, Kripto Sanat.....	66
Şekil 18. Mona Lisa, Leonardo Da Vinci, 1503, Ahşap üzerine yağlı boya.....	67
Şekil 19. Mona Kripto Lisa, Aleyna Bircan, 2023, Kripto Sanat.....	67
Şekil 20. İnci Küpeli Kız, Johannes Vermeer, 1665, Tuval üzerine yağlı boya..	68
Şekil 21. Kripto Küpeli Kız, Aleyna Bircan, 2023, Kripto Sanat.....	69
Şekil 22. Madame X’in Portresi, John Singer Sargent, 1884, Karton üzerine yağlı boya.....	70

Şekil 23. Madame X'in NFT'si, Aleyna Bircan, 2023, Kripto Sanat.....	70
Şekil 24. Kulağı Sargılı Otoportre, Vincent Van Gogh, 1889, Tuval üzerine yağlı boya.....	71
Şekil 25. Erişimi Sargılı Otoportre, Aleyna Bircan, 2023, Kripto Sanat.....	72
Şekil 26. Çığlık, Edvard Munch, 1893, Karton üzerine karışık teknik.....	73
Şekil 27. Postmodern Çığlık, Aleyna Bircan, 2023, Kripto Sanat.....	73
Şekil 28. Diken Kolye ve Sinek Kuşu ile Otoportre, Frida Kahlo, 1940, Tuval üzerine yağlı boya.....	74
Şekil 29. Diken Kolye ve Sinek Kuşu Kriptoportre, Aleyna Bircan, 2023, Kripto Sanat.....	75
Şekil 30. Adamın Oğlu, René Magritte, 1964, Tuval üzerine yağlı boya.....	76
Şekil 31. Gizli Adam, Aleyna Bircan, 2023, Kripto Sanat.....	76

KISALTMALAR

3B: 3 Boyutlu

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AI: Artificial Intelligence (Yapay Zeka)

GAN: Generative Adversarial Networks (Üretken Rekabet Ağları)

KPMG: Klynveld Peat Marwick Goerdeler

MoCDA: Museum of Contemporary Digital Art (Çağdaş Dijital Sanat Müzesi)

NFT: Non-Fungible Token (Değiştirilemez Token)

TDK: Türk Dil Kurumu

UBS: Union de Banques Suisses (İsviçre Bankalar Birliği)

USD: United States Dollar (Amerikan Doları)

SÖZLÜK

Dijital Sanat: Sanat yapıtının oluşumundan yapıtın sanatseverlere ulaşımına kadarki sürecin herhangi bir parçası olarak dijital teknolojilerin kullanıldığı sanatsal çalışmalardır.

Kripto Sanat: Sanatsal yapıtları içeren NFT’lerdir. Hangi araçlarla üretildiği fark edilmeksizin üretilip blok zincirlere eklenen ve NFT pazar yerlerinde satışa sunulan sanat yapıtlarının tümüdür.

NFT (Non-Fungible Token): Blok zincir teknoloji sayesinde ortaya çıkan NFT’ler değiştirilemez, eşsiz dijital varlıklardır. Belirli bir dijital sanat ürünü, müzik, video gibi varlıklara karşılık gelebilen, alınıp satılabilen türünün tek örneği olan benzersiz bir veri birimidir. NFT’lerin her biri farklı ve eşsizdir. NFT’ler, birbiriyle değiştirilmesini veya birbirine eşit olmasını imkansız kılan blok zincirlerde muhafaza edilirler.

Postmodernizm: 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan ve günümüzde de hakim olan, sanatı ve eleştirel düşüncüyü etkileyen felsefi bir harekettir. Modernizme tepki olarak ortaya çıkmıştır. Postmodernizm etkisindeki sanat eserleri, tipik olarak kabul edilen toplumsal ve sanatsal anlayışları eleştirme ve reddetme eğilimindedir.

GİRİŞ

Sanatın anlamı ve anlamlandırılması yüzyıllar içinde birçok farklı boyutta ele alınmıştır. Kripto sanata kadar gelen süreçte de sanata dair bazı tanımlamalar yapılmıştır. Bu bağlamda 20. yy'da yapılan tanımlamaların birkaçı ele alınabilir. 20 yy.'ın önemli sanat tarihçisi ve eleştirmenlerinden olan Ernst Gombrich *Sanatın Öyküsü* kitabında “sanat” diye bir şeyin aslında olmadığını, yalnızca sanatçıların var olduğunu öne sürer ve düşüncelerine “farklı zamanlarda ve yerlerde farklı şeyler anlamına gelebilir” sözleriyle devam eder. *Felsefe Sözlüğü* yazarı, Türk araştırmacı Orhan Hançerlioğlu ise sanat ile ilgili öne sürülen şu düşünceleri ortaya koymuştur: “Yüzyılımızdaysa sanatı, bilinçaltı duygu ve düşüncelerin ürünü olarak gören bir çok akımlar türemiştir. Bütün bu kurgular yanlıştır ve bilim dışıdır. Çünkü sanat, nesnel gerçekliğin insan bilincinde estetiksel imgeler hâlinde yansımasıdır. Hiçbir doğaüstü gücün etkisiyle oluşmuş olmadığı gibi bir takım ne olduğu belirsiz duygu ve düşüncelerin de ürünü değildir.”

Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü yazarları, akademisyenler Uğur Tanyeli ve Metin Sözen ise sanatı “insanoğlunun yarattığı yapıtlarda güzellik ülküsünün ifadesi” biçiminde tanımlamıştır: “Sanatı bugün Thomas Munro'nun tanımıyla, “doyurucu estetik yaşantılar oluşturmak amacıyla dürtüler yaratma beceresi” diye nitelemek olanaklıdır. Doyurucu bir estetik yaşantı ise, mutlaka güzellik etkisi oluşturmak zorunda değildir. Örneğin, ilkel toplumların ya da Azteklerin sanatları “güzel” olmaktan uzak olduğu gibi, bunu amaçlamış olduklarını kanıtlayacak bir ipucundan da yoksunuz.”

Özetle, mekana, zamana ve kültüre göre birçok çeşitli anlam ifade eden sanat, yaşamın taklidi ve bunun insan zihnindeki görünümü olarak görülmektedir. Ayrıca sanat, bir eğlence ürünü, duygu, tasarı ve güzelliğin aktarılmasını sağlayan bir araç olarak açıklanır. Dahası sanat, bilgi yoluyla yapılan ve insanları tatmin edici deneyimler yaşatan estetik bir uygulama olarak düşünülür. Sanata dair yapılan tanımlamalar kripto sanat bağlamında da düşünülebilir. Günümüz küresel kapitalizm çağında sanat da küreselleşerek farklı bir boyuta geçmiştir. Kültürel geçişliğin,

mekansızlığın ve zamana dair algının dönüştüğü varsayıldığında sanatın “tüketiminde” de bir takım değişiklikler meydana geldiği iddia edilebilir.

Alman sanat eleştirmeni Julius Meier-Graefe, sanat ile ilgilenenlerin sayısının arttığını ve sanat için sanat yapıldığı düşüncesine varılamadığını düşünmektedir. Sanat yapıtı satın almanın sanat sevgisi göstergesi olduğunu ve artık sanatçılar için bile yapıtlarının satın alınma nedenlerinden çok sadece satın alınmasının bir önemi olduğunu varsaymaktadır. Akademisyen Doğan Akbulut ise günümüz sanatçılarının sanata yaklaşımını “Artık sanatçılar piyasa koşullarında ve küreselleşmeci ideolojiler doğrultusunda üreten kişilerdir. Sanat adına yapılan uluslararası sanat etkinlikleri bir anlamda küresel sermayenin göstergeleri ya da destekçileri durumuna gelmişlerdir.” sözleriyle ifade eder. Akbulut’un deyimiyle ‘sanat işçileri’ konumuna gelen sanatçılar artık yarattıkların sanat yapıtlarının estetik veya sanatsal bir değerinin olup olmaması konusunda endişe duymamaktadır. Bu düşüncelere göre sanatçılar için önemli olan şey kapitalist sistemin yarattığı sanat pazarına uyum sağlayacak çalışmalar ortaya çıkarmaktır. Kripto sanatın popülerliği, hızlı ve kolay alınıp satılabiliyor olması ile sanatçıların sisteme ayak uydurabiliyor olması gerektiği anlayışı daha da genişlediği düşünülebilir.

Rönesanstan itibaren var olan sanat ve güzellik arasındaki ilişkisi postmodern dönemde anlamını oldukça yitirmiştir. Bu çalışmanın temel problemi de estetik ve güzellik ilişkisinin kaybolduğu düşünülen günümüz postmodern dönemde kripto sanat yapıtları çerçevesinde sanat ve anlam arasındaki ilişkinin hangi noktada olduğudur. Günümüzün popüler anlatım biçimlerinden biri olan kripto sanat, temelde dijital olarak üretilen bir sanat eseridir. Kripto sanatın en önemli özelliği dijital dünyadaki diğer ürünlerden farklı olarak çoğaltılamaz olmasıdır. Bundan dolayı kripto sanat eseri tek bir kişinin zimmetindedir. Kripto sanat eserleri blok zincirde şifrlenerek kayıt altına alınır. Blok zincir, sanal varlığın değiştirilemez bir şekilde kayıt altına alınmasını ve hızlıca transfer edilmesine olanak sağlayan bir veri tabanıdır. Blok zincir bu güvenli şifreleme sistemi sayesinde kripto sanatın güvenli bir şekilde alınıp satılması için bir ortam sağlamıştır. Böylelikle kripto sanat dijital mecralarda güvenli ve aracısız bir şekilde mübadele edilebilmektedir.

Türkçe literatürlerde kripto sanat ile ilgili çalışmalar oldukça sınırlıdır. Çağla Gül Şenkardeş, *Blokzincir Teknolojisi ve NFT'ler* başlıklı çalışmada kripto sanatın teknoloji ile çıkan yeri trendlerden biri olduğunu ifade eder. Ayrıca yazar bu çalışmada sanat eleştirmeni Bager Akbay ve dijital sanatçı Refik Anadol'un kripto sanatla ilgili görüşlerine yer vermiştir. Aylin Seçkin, *Sanatın Ekonomisi* başlıklı çalışmada kripto sanat ve ekonomi ilişkisine kısaca değinmiştir. *Kripto Sanatı ve NFT* başlıklı çalışmada kripto sanatın NFT'ler sayesinde biricikliğini koruduğu, kripto sanatın ve onun üreticisi olan sanatçıların dijital mecranın sağladığı olanak sayesinde bir özgürlük kazandığı ifade edilmektedir. Yazarlar, kripto sanatın bir meta olmasından çok bir değere dönüştüğüne vurgu yapmaktadır. Ancak kripto sanatın varlığının ekonomik bağlamdan bağımsız olduğu düşüncesi tartışmalı bir konudur. *NFT Eserler ile Auranın Dönüşü: Dijital Çağda Kripto Sanat* başlıklı çalışma Benjamin'in aura kavramından hareketle kripto sanatın NFT sayesinde aurasını tekrar kazandığını ortaya koyar. Ancak yazarlar kripto sanatın kâr odaklı bir araç olarak değerlendirilmesinden dolayı kripto sanat yapıtlarında auranın yok sayıldığını iddia eder. Yine de, onlara göre, dijitalleşmenin sağladığı olanaklar ve sanatçıların bu olanakları kullanım becerisi sayesinde yaratacağı özgünlük, kripto sanat yapıtlarına aurayı yeniden kazandırabilir. Yaşar Özrili ise *Olmayan Müze: Kripto Sanat* başlıklı çalışmada kripto sanatın dijital mecralarda sergilenebilmesi sayesinde taşıdığı potansiyelleri ele almıştır. Bu bağlamda yazar Çağdaş Dijital Sanat Müzesi (MoCDA) örneklemini üzerinden kripto sanat eserlerinin gösterimi ve tüketimi açısından sağladığı imkanları ortaya koymaktadır. *Görsel Sanat Öğrencilerinin Kripto Sanat (NFT) Dünyası Hakkındaki Görüşleri* başlıklı çalışmada geleceğin sanatçıları olarak görülen güzel sanatlar fakültesi öğrencilerinin NFT hakkındaki bilgi ve yorumları değerlendirilmiştir. Nicel yöntem kapsamında anketle veri toplanan çalışmada görsel sanat öğrencilerinin NFT'ye oldukça ilgili oldukları ve onu ekonomik amaçlarla kullanma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

Bu tezde, literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak kripto sanat eserleri kültür kuramları çerçevesinde incelenmiştir. Ayrıca kripto sanat eserinin ekonomik boyutundan farklı olarak sembolik olarak taşıdığı anlamlara da odaklanılmıştır. Bu

Çalışma günümüzde sanatın nasıl anlamlandırıldığı sorusunu kripto sanat çerçevesinde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın diğer amacı dijital mecrada üretilen ve tüketilen kripto sanat eserlerinin neden bu kadar çok alınıp satılan bir tüketim nesnesi haline geldiğine dikkat çekmektir.

Kripto sanat, ekonomik ve teknolojik boyutlarıyla değil aynı zamanda kültürel ve toplumsal boyutlarıyla da ele alınmıştır. Araştırmada kripto sanat bir sanat formu ve postmodern sanat anlayışının hakim olduğu bir dijital sanat hareketi olduğu varsayılmıştır. Dijitalleşme sonrası ortaya çıkan bir sanat hareketi olan kripto sanatla birlikte değişen sanat yapıtı-anlam ilişkisi sorgulanmıştır. Postmodern sanat anlayışının etkisi altında olan kripto sanat yapıtlarındaki üretim ve tüketim biçimlerinin, maddi zenginlik ve prestij kazanma amaçları doğrultusunda oluşturulduğu tespit edilmiştir.

Sanat felsefesi görüşlerine kısaca bakılacak olunursa; Platon, sanatın ideaların taklidi olduğunu öne sürmenin yanı sıra eğlendirici ve fayda sağlama yanlarına da dikkat çekmiştir. Aristo ise sanatın arındırıcı, eğlendirici ve eğitici yönleri olduğunu öne sürmüştür. Başka bir düşünür Kant, sanatın bir amaç taşımamanın yanı sıra sanatın evrensel bir estetik yargı barındırması gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca Kant sanatın satılmak için yapılırsa güzel olamayacağını ve bundan dolayı sanatsal bir değer taşımayacağını savunur. Hegel sanatın taklitten ziyade insan zihninin bir ürünü olduğunu ve rasyonel akıl yoluyla üretildiğini iddia etmektedir. Ayrıca Hegel güzelin sadece sanat yoluyla ortaya çıkarılabileceğini savunmuştur. Modernizmle birlikte bütün bu düşünürlerin sanat ve estetiğe dair düşünceleri köklü bir değişim göstermiştir. Modern dönemde sanatçıların kendi üslupsal ifadeleri ne çıkmış ve böylelikle sanatçılar özgürleşmiştir. 20. yüzyılın ortalarında modernist sanat etkisini yitirmeye başlamış ve postmodern sanat modernizme bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Postmodern sanatla birlikte sanatta anlam, sanatçının ifade ettiği bir şeyden çok izleyicinin çıkarımlarıyla oluşturduğu bir olguya dönüşmüştür. Postmodernizm etkisi altında olan sanat 21. yüzyıldaki teknolojik gelişmeler sayesinde yeni üretim ve tüketim olanakları kazanmıştır. Teknolojik gelişmeler ile birlikte ortaya çıkan dijital sanat yakın geçmişte yeni bir sanat hareketi olan kripto sanatı doğurmuştur.

Kripto sanat ile kripto sanatın oluşmasında etkisi olan kriptoloji, blok zincir teknolojisi ve NFT kavramları ele alınmıştır. 1991 yılında ortaya çıkarılmış olan blok zincir teknolojisinin ardından 2008 yılında blok zincir kullanılarak bir ödeme sistemi geliştirilmiştir. Bundan sonra piyasaya sürülen bitcoin ve yeni kripto paraların popülerliği ile NFT ortaya çıkarılmıştır. Blok zincirde artık sadece paralar değil başka nesnelerin alışverişi de mümkün olmuştur. NFT'lerin etki ettiği alanlardan biri de sanat olmuştur. Ortaya çıkan bu sanat hareketi de kripto sanat olarak adlandırılmıştır.

Kripto sanatın teknolojik, ekonomik, kültürel ve toplumsal boyutlarıyla ele alabilmek adına altı adet kripto sanat yapıtı ele alınmıştır; *The Pixel* (Murat Pak), *CryptoPunks* (Larva Labs), *The First 5000 Days* (Beeple), *Machine Hallucinations - Nature Dreams: AI Data Sculpture 2021 1/1* (Refik Anadol), *Right-Click and Save As Guy* (Xcopy), *Nyan Cat* (Christopher Torres) isimli kripto sanat yapıtları incelenmiştir. Bu yapıtların üretim ve tüketim ilişkileri 20. yüzyıl kültür kuramları çerçevesinde analiz edilmiştir. Kripto sanat eserleri, teknolojik olanaklar sayesinde mekan ve zamandan bağımsızlaşmıştır. Böylelikle önceden az sayıda kişiye açık olan sanat eserleri, kripto sanat ile birlikte günümüzün “küresel köyü” olarak nitelendirilebilecek dijital mecralarda herkes için erişilebilir/satın alınabilir duruma gelmiştir. Benjamin'in vurguladığı üzere modern dünyada biricikliğini ve bundan dolayı *aurasını* kaybeden sanat yapıtları, blok zincir teknolojisinin sunduğu şifreleme özelliği sayesinde kaybettiği biricikliği kripto sanatta geri kazanmıştır. Kripto sanat yapıtının yaratılıp ilk defa blok zincire kayıt edildiği andan yapıtın en son satın alındığı zamana kadarki geçen tüm süreç blok zincirlerde şifreli bir şekilde kayıt altında tutulmaktadır. Herkes için erişilebilir olan bu aşamalar sayesinde yapıtların orijinallliği ve sahipliği tespit edilebilmektedir. Böylelikle tekniğin olanaklarıyla sanat eserinin yeniden üretilebildiği çağda biricikliğini kaybeden dijital sanat yapıtları kripto sanat ile birlikte biricikliğini geri kazanmıştır. Ayrıca kripto sanatın gelişimini ve kripto sanat piyasasını incelemek adına Google Trends verileri, *cryptoart.io* sitesi verileri, Art Basel & UBS'in hazırladığı *The Art Market Report 2023*, Statista şirketinin hazırladığı sanat piyasası raporları, We Are Social şirketi

tarafından hazırlanan *Digital 2023 Global Overview Report*, KPMG Türkiye ve Lytera tarafından hazırlanan *Kripto Değerlendirme Raporu* incelenmiştir. Toplanan veriler ve raporlardan hareketle kripto sanatın 2020 yılında popülerleşmeye başladığı, 2021 yılındaki satışlarla piyasanın zirve noktasına ulaştığı ve ardından düşerek günümüze kadar geldiği sonucuna varılmıştır.

Kripto sanat yapıtıyla sanatın biricikliğini kazanmasının bedeli sanat eserinin tek işlevinin bir meta olarak görülmesi olarak düşünülebilir. Sanat eserlerinin, asıl işlevi olan estetik ve düşünsel boyutları dışına çıkarılmış ve diğer endüstri ürünleri gibi bir meta olma işlevi kripto sanatla birlikte daha belirgin hale getirilmiştir. Tüketim kültürünün hakim paradigma olduğu çağımızda kripto sanat eserlerinin esas işlevi alınıp satılıyor olmasında yatmaktadır. Kripto sanat eserleri günümüz küresel kapitalizm çağında bir tüketim nesnesi haline gelmiştir. Kripto sanat eserleri her satıldığında yapıtın üreticisi ve onu satın alan her tüketicisine belirli oranda bir maddi getiri sağlamaktadır. Kripto sanatın popüler tüketim nesnesi haline gelmesinin en önemli nedeni de sürekli olarak gelir kaynağı sağlamasıdır. Böylelikle kripto sanatta anlam kaybolduğu, tıpkı kripto paralar gibi blok zincire kaydolan kripto sanat yapıtları estetik, düşünsel ve entelektüel anlamdan çok maddi değeriyle/anlamıyla ön plana çıktığı öne sürülebilir.

Kripto sanat eserleri, sadece ekonomik bakımdan değil aynı zamanda bu yapıtların sahiplerine sağladığı simgesel değerler bakımından da değer taşımaktadır. Kripto sanat yapıtlarının yaratıcısının yanı sıra bu eserleri satın alanlarında da isimlerinin dijital evrende herkes tarafından görünür olması kripto sanat yapıtlarının alınıp satılma pratiklerine etki etmektedir. Bu yapıtların alıcıları, isimlerinin (kullanıcı adlarının) görünür hale gelmesi sayesinde sanatsal alanda sanatçının sahip olduğu prestije ortak olduğu düşünülebilir.

1. MODERNİZM SONRASI SANAT

Sanat kavramı ile ilgili insanlığın gelişiminden beri süregelen tanımlar, görüşler ve bunlara karşıt görüşler bulunmaktadır. Sanatın ne anlama geldiğine dair yaklaşımlar yüzyıllardır zaman, mekân ve dönemin koşullarına göre değişim göstermiş, farklı anlamlar ifade etmiştir. Yüzyıllar öncesinde mağaralarda karşımıza çıkan sanat, içinde bulunduğumuz yüzyılda günümüz sanatına kadar gelişim ve değişime uğramıştır.

1. 1. Modernizm ve Postmodernizm

Estetiğe dair bu klasik düşünceler modern dönemde değişim göstermiştir. Modernist sanat anlayışında ortak bir üslupsal değer ve amaç bulunmamaktadır. Modern sanatta sanatçı, sabit estetik anlayışlardan saparak kendi üslupsal denemeleri/tercihlerini ortaya koyabileceği bir konuma gelmiştir. Sanatçıların farklı sanatsal üslup arayışları Rönesans'ın etkisinin kaybolmaya başlamasına neden olmuştur. Rönesans'ta yapılan eserlerin mükemmel olduğunu ve onların ardından yaratılacak sanat yapıtlarının güzel olmayacağını düşünen sanatçılar farklı sanat anlayışları geliştirmeye başlamıştır. Sanayi ve endüstri devrimi, kentleşme, bilimsel gelişmeler ve yaşanan kültürel değişimler 19. yy'da sanata yansımış ve Rönesans'tan sonra en etkili anlayış olan modern sanat dönemi ortaya çıkmıştır. "Modern" kelimesi, Latince "modernus"tan, Modernus ise yine Latince'de "hemen şimdi" anlamına gelen "modo"dan türetilmiştir (Kızılçelik ve Erjem, 1996, s. 385). Ayrıca yeni ve çağdaş anlamına gelen modern kavramı, belli bir döneme özgü nitelikleri ifade etmektedir (Kurttaş, 2019, s. 400). Modern kavramının yanı sıra bu kavramla bağlantılı olan modernite ve modernizm kavramlarına değinmek gerekmektedir. Sıklıkla birbiri yerine kullanılan modernite ve modernizm kavramları arasındaki ayrımı Dan Laughey şu şekilde ortaya koymaktadır (Laughey, 2007, s. 31):

Modernizm modernite ile aynı şey değildir. Modernist sanat, edebiyat ve eleştiri, bireysel yaratıcılığın baskıcı politikalar, gelişmiş ekonomiler, teknolojiler ve kitle medyasını içeren diğer toplumsal güçler tarafından yaratılan düşmanca bir ortam tarafından tehdit edildiği düşüncesi üzerinde yoğunlaşır. Modernist sanat [yani

modernizm] *modernitenin sosyal sonuçlarına bir tepki/yanıt olarak anlaşılabilir.*

Kökeni sanayi devrimine kadar dayanan modernizm, Batı kültüründeki büyük yaratıcılık dalgalarından biri olmuştur. Modernite, Avrupa başta olmak üzere tüm dünyadaki yaşamın sosyal, kültürel ve ekonomik koşullarını etkilemiştir. ‘Modernite’ teriminin genel olarak geleneksel (modern öncesi) uygarlıklardan ileri (modern) uygarlıklara geçişi karakterize eden sosyal, ekonomik, politik ve teknolojik gelişmeleri ifade ettiği anlaşılmaktadır (Laughey, 2007, s. 30). Modernitenin sonuçları sanat yapıtlarına yansımış, sanat üretimindeki geleneksel kuralların/ anlayışların yerini özgün düşünce almış ve biçim öne çıkarılmaya başlanmıştır. Bell’e göre çoğu modernist yapıt burjuvanın toplumsal ve kültürel değerlerinden ortaya çıkan gerilimi yansıtmıştır. Bu yapıtlar egemen burjuva düzenine karşı eleştirel bir tutuma sahiptir (Akt. Sarı, 2018, s. 143). 19. yüzyılda gerçekleşen, geleneksellikten kopuşu simgeleyen modernizm süreci, sanatı soylu sınıfın hâkimiyetinden çıkarmıştır. Sanatta estetik dönüşümler yaratan modernizmin getirdiği önemli bir yenilik de sanat alanında egemenliğin sanatçılara geçmesidir. Bu yenilik ile birlikte sanatçının toplum içindeki rolü/işlevi değişmiş ve bu durum sanatçılar için bir dönüm noktası olduğu düşünülebilir. Ayrıca modern dönemle birlikte sanat olgusu ‘Güzel Sanat’ anlayışından ‘Modern Sanat’ anlayışına evrildiği öne sürülebilir.

Modern çağ sanatında sanatçılar, yapıtlarında dünyayı somut olarak görüldüğü gibi değil kendi iç dünyaları çerçevesinde yansıtmışlardır. Bir nevi doğanın taklidi bırakılmış, gerçekliğin temsili ikinci plana atılmıştır. Modernizme kadar sanatçılar çoğunlukla anlatılmak istenen konu üzerine sipariş alarak yapıtlarını üretirlerdi. Modern dönemde ise kendi fikir, görüş ve idealleri doğrultusunda yapıt ortaya çıkarmaya başladılar. Modern dönemde sanat yapıtlarının kendisi sanatın konusu haline gelmeye başlamıştır. Bu bakımdan sanat özdeşleşimsel nitelikler kazanmıştır. Modern sanat yapıtları pek çok üslup barındırmaktadır, ancak bunlarla “modernizm” kelimesinin sanattaki sınırlarını belirlemek doğru olmayacaktır. Sanatçının biçimsel (anlatım biçimi) yenilikleri gerçekleştirmesinin amacı içerik

karşısında daha güçlü betimlemeler yapabilme ihtiyacı olmuştur. Modern çağda sanat için sanat yapılmış, içerikten ziyade işlevsellik ön plana çıkmıştır. Aynı zamanda bu zamana kadar resim yapılan yüzeylerin saklanması gerekirken bu dönemdeki en temel şey resim yüzeylerinin vurgulanması olmuştur. Eski çağlardaki sanatçılar resim yüzeyinin bütünlüğünü korumayı, canlı üç boyutluluk yaratarak tuvalin içersindeymiş gibi hissettirmeyi amaçlamışlardır. Resim yüzeyinin-sınırların belirginliği ve iki paylaştığı bir norm haline gelmiştir.

Modern dönemde birçok sanat eleştirmeni, sanatın konusundan çok sanatçının sanat yapıtı aracılığı ile ifade ettiği imgesel anlamın ön plana çıkması gerektiğini savunmuştur. Bu dönemde sanat “tüketici”lerine verilmek istenen mesaj, temsil aracılığıyla sanat yapıtında taşınır. Sanat eleştirmeni Greenberg, anlatılmak istenen mesajın ne kadar önemli olduğunu belirtse de mesajın, yapıtı estetik olarak değerlendirmede bir etkisinin bulunmaması gerektiğini dile getirmiştir. Greenberg’in en iyi ressamlardan biri olarak nitelendirdiği Cezanne, Braque ve Picasso’yu ve ilk modern sanatçı olduğunu düşündüğü Manet’in sanatlarında eserlerin konuları ile değil oluşturdukları form ve teknikler aracılığı ile büyük önem taşıdıklarını savunmuştur (Greenberg, 1997, s. 357). Greenberg modern dönemde bir sanat yapıtında önemli olan şeyin biçimsel anlatı olduğuna ve yapıtın değerini belirleyen en önemli şeyin bu olgu olduğuna inanmıştır. Bu dönemde görülen biçimci yaklaşımlar sanat eserinin görsel niteliklerini vurgulamıştır. Örneğin bir tabloda konudan ziyade, kompozisyon ve fırça darbelerine önem verilir.

Genel olarak modern çağ sanatında önemli olan temel unsur gerçeklikten ziyade görünenin altında yatan anlamı ortaya çıkarmak olmuştur. Modern dönem boyunca sanatçılar dönemin belirli akımlarının sahip olduğu estetik yargıyı benimseyerek yeniliklere ayak uydurmuş ve bu şekilde sanat yapıtlarını ortaya çıkarmıştır. Temelinde yeniliğe olan tutkuyu ifade eden modernizm üslubuyla 19. yy sonlarından itibaren birçok sanatçıya örnek olmuş ve olmaya devam etmektedir.

Modernist sanat, en önemli sanat ve kültür savunucularından olan sanatçıyı kutsar ve bireyselliği kapitalizm kaynaklı kitle kültüründen korumaya çalışır

(Laughey, 2010, s. 96). Modernist sanattaki üslup ve akımlar zamanla çoğalmış, yeni sanat hareketleri doğmaya başlamış ve böylece post-modernist döneme geçiş hızlanmıştır. Modern sanata tepki olarak ortaya çıkan postmodern sanat anlayışı 20. yy sonlarında çağa hâkim olan düşünce ve kuramların ışığında ortaya çıkmıştır. Postmodern sanatta, sanat ve sanat yapıtları hakkında şimdiye kadar edinilen bilgi ve hâkim olan görüşler bir rafa kaldırılıp yeni kural ve kuramlar ortaya konulmuştur. Bununla birlikte postmodernizm içerik açısından tartışmalı bir durumda yer almıştır. Postmodernizmin en önemli anlayışlarından birkaçı; “belirsizlik, parçalanma, kurallığın bozumu, ironi, ben in yitimi, melezleşme, katılma, karnavallaşma, metinsellik, geleceğe dönüş (Back to the future), her şey gider (anything goes)” anlayışlarıdır (Akt. Yıldız, 2005). Postmodern dönemde kurallar bozulmuş, hâkim anlayışlar küçümsenmeye başlanmıştır. Her şeyin sanatın konusu ve sanat yapıtı olabileceği düşüncesi hâkim olmaya başlamış, her türlü fikre ve uygulamaya açık, yenilikçi bir anlayış oluşmuştur.

Popüler sanat (pop-art) akımları ile doğan postmodern sanat, bütün popüler kültür ürünlerini kabullenmiş, modernist kültür-kitle kültürü ayrımını reddetmiştir. 1950’ler sonrasında Amerika’da gelişen kitle iletişim araçları ve teknoloji sayesinde postmodern sanat anlayışı ivme kazanmıştır. Bu dönemde, medya güdümlü tüketici kültürünün ardından ortaya çıkan postmodernizm ile ilgili Laughey şu sözleri dile getirmiştir (Laughey, 2010, s. 96):

Postmodernistler, sanatsal özgünlükle ilgili modernist beklentilerin ve sanatçının hâkimiyetinin artık geçerli olmadığı düşünülmektedir. Bunun yerine postmodern kültür; gösterişli imgeler, içerikten öte üslup, konudan öte araç, birinci şahıs anlatılardan öte anonimlik, dayanıklılıktan öte tek kullanımlık, geçmiş gelenekten öte bugün ile ilgilenir. Postmodernist savunucular 21. yy’da hala postmodern sanat kültürünün devam ettiğini düşünülmektedir.

Postmodern sanat saf ve yalın bir şekilde izleyici üzerinde büyük etkiler yaratabilmeyi amaçlamıştır. 1990’ların ikinci yarısında dile getirilen eleştirel tutumlar ile modernizm anlayışı doğrultusunda yapılan çalışmalar azalmaya başlamıştır. Dolayısıyla bu durum sanatçı ile sanatın öneminin sorgulanmasıyla

kalmamakta, var olan tüm kültür alanını irdelemeye davet etmektedir. Sanat tarihi üzerine çalışmalar yapan John Fleming ve Hugh Honour, postmodern sanatı 20. yüzyıl sonlarındaki hâkim olan düşünce ve kuramların ışığında yapılan değerlendirmeler doğrultusunda ortaya çıkan sanat olarak tanımlamıştır. Postmodernizm bir kelime ile ifade edilecek olunursa bu kelime belirsizlik olacaktır. Postmodern sanat yapıtı örneklerinin kavramsal ifadeler barındırdığı söylenebilir. Modern sanatta olduğu gibi bu dönemde de asıl sanat olan şey sanat yapıtı üzerine düşündürmektir. Fleming ve Honour’a göre postmodern dönemde sanat yapıtına bakmaktan ziyade yapıtın ne anlam ifade ettiğine dair oluşturulan kuramsal metinlerin okunması daha önemli hale gelmiştir. (Fleming ve Honour, 2015, s. 871). Özayten, kavramsal sanat çalışmalarında düşünceyi iletmek için canlı ve cansız nesnelerin kullanıldığını belirtir. Yazar, buna karşılık bunların sanat yapıtı göstergeleri olarak algılanmaması gerektiğini savunur. Bu sanatlardaki asıl yapıtın sanatçının iletmek istediği düşünce olduğunu ileri sürer (Akt. Bulut, 2014, s. 119).

Sanat yapıtı değerlendirmeleri bir yapıtın oluşturulması, sergilenmesi ve dolaylı olarak tanıtılması süreci ve bunlara ilişkin düşünceler ile ortaya çıkar. Postmodern sanatta, sanat yapıtının anlamlandırılması büyük oranda sanatseverlere aittir. Sanat yapıtının ne anlama geldiğini belirleyen kişi sanatçı değil onu deneyimleyen izleyicilerdir. Postmodern sanat anlayışında deneyimlenen yapıta izleyicilerin tepki verebilmesi beklenir. Modernist sanatın aksine postmodern sanat anlayışı kuralcı ve biçimci değil, son derece esnektir. Sanatı Anlamak kitabının yazarları Graham Whitham ve Grant Pooke postmodern sanat ile ilgili şu yargılarda bulunmuştur (Whitham ve Pooke, 2018, s. 121):

Postmodernizm, sanat yapmak ve sanatı tanımlamakla ilgili eski anlayışları sorgulamasının yanı sıra cinsiyet, politika ve etnik köken konularını da sorgulamıştır. Kolonilicilik sonrası dünyada, sanat ve genel olarak estetiğin alanı gelişmiş ya da “ilk dünya” ile sınırlı olmaktan çıkmış, artık küresel faaliyetler olarak algılanmaya başlamıştır.

Belirtildiği gibi postmodern sanat sınıf, toplumsal cinsiyet ve ırk gibi konuları merkeze alarak ayrımcılık meselesine de dikkat çekmiştir. Ayrıca post-kolonyal bakış

açısıyla birlikte sanatın “ilk dünya” ya da “birinci dünya” olarak adlandırılan Batı’nın tekelinde olması sorgulanmıştır. Böylece sanattaki estetik ve tematik anlayışlar bir bakıma Batı hegemonyasından bir ölçüde kurtarılarak küresel ve çoğulcu bir sanatsal anlayışının geliştiği görülmektedir.

1.2. Dijital Sanat

Postmodern anlayışın hâkim olduğu günümüzde, teknolojinin gelişmesi üretim, dağıtım ve tüketim anlayışlarının da değişmesine yol açmış, böylece dijital sanat ortaya çıkmıştır. Yoğun olarak, 21. yy’da sanat, gelişen teknoloji ile iç içe girmiş, böylelikle sanat birçok farklı formda üretilmeye başlanmıştır. İnternetin gelişimi ile de dijital yapıt üretimleri yaygınlaşmıştır. Geleneksel üretim biçimlerinden uzaklaşan sanatçılar ve sanat yapıtları bir takım eleştirilere maruz kalmıştır. Buna rağmen zamanla dijital dünya, sanata empoze edilmeye başlanmıştır. Dijitalleşmeyle birlikte sanatta yeni üretim araçları ortaya çıkmıştır. Teknolojinin gelişimi ile sanat alanında yaratılan ve her geçen gün artan olanaklar günümüz sanatçıları tarafından takip edilmektedir. 21. yy’nin başlarından itibaren etkisini arttıran dijitalleşme, sağladığı disiplinlerarası etkileşim ile sanat, tasarım ve teknoloji birlikte bir ifade gücü bulmuş ve yeni bir sanat biçimi olarak ortaya çıktığı iddia edilir. *Glossary of Digital Art and Printmaking* adlı sözlüğe göre dijital sanat “bir ya da daha fazla dijital süreç veya teknolojiyle yaratılan sanat” olarak adlandırılır” (Johnson ve Shaw, 2005, s. 10). Dijitalleşme, sunduğu farklı ifade biçimleri ile sanat yapıtlarında üretim, dağıtım ve tüketim anlayışında değişimlere yol açmıştır.

Gelişen yeni sanat biçimlerinin fiziksel dünyada neredeyse hiç karşılığı yoktur ve sanat yapıtları dijital ortamda üretilip, dağıtılıp, tüketilmektedir. Sanatın bir üretim aracı olarak görülen bilgisayarlar ile sanat dijitalleşmiştir. Böylelikle sanatçıların üretim olanakları çoğaltmış ve düşünceyi ifade edebilme biçimleri genişlemiştir. Bulut’un aktardığına göre, Wands, sanatta dijitalleşme ile dijital araçların ucuzladığını ve tasarım araçlarına erişimin kolay hale gelmesi ile de sanatçılara mekân içinde sınırsız ifade biçimlerinin kapılarının açıldığını dile getirmiştir. Dijital sanatta, sanatseverler sanatçı tarafından yaratılan dijital bir

dünyaya dahil edilmektedir (Bulut, 2014, s. 121). Gelişen teknoloji ile sanat üretiminin herhangi bir aşamasında bilgisayarı kullanan sanatçı sayısının her geçen gün arttığı barizdir. Geleneksel sanatın yerini almaya başlayan dijital çalışmaların sanat olarak görülüp görülemeyeceği hususunda tartışmalar devam ederken Melvin Prueitt'in bu konu ile ilgili görüşünü şu şekilde açıklamıştır: “Bir bilgisayar kendi başına sanat eseri üretemez tıpkı bir resim fırçasının tek başına Mona Lisa'yı üretemeyeceği gibi. Bilgisayar sanatı bütün sanatlar gibi insan aklının bir ürünüdür” (Akt. Bulut, 2014, s. 122). Görüldüğü üzere dijitalleşme sanatçının rolünde bir değişiklik yaratmamıştır. Dijitalleşmenin olanakları, sanatçılara geleneksel yöntemlerde olmayan yenilikleri ve kolaylıkları sunabilmektedir. Sanat eserleri her çağda zamanın teknolojilerinin sağladığı imkanlar yoluyla üretildiği gibi günümüz dijital çağında da bu gelenek devam ettirilmektedir.

Geleneksel görsel sanatlarda olduğu gibi dijital sanat yapıtı üretiminde de genel olarak temel tasarım öğeleri ve kuralları uygulanmaktadır. Yüzyıllardır sanat üretiminde kullanılan tuval ve boyaların yerini dijital sanatın üretilebileceği bilgisayar ve bilgisayardaki tasarım programları almıştır. Medya çalışmaları profesörü Christiane Paul, teknolojinin sanata yeni ortam ve araç imkanı tanıdığını ifade etmektedir. Dijital teknolojiler, fotoğraf, baskı veya heykel gibi daha geleneksel sanat yapıtlarının üretiminde araç olarak kullanılırken; bilgisayar desteği ile üretilen, depolanan ve dağıtılan dijital doğumlu sanat yapıtlarında ise bir ortam olarak kullanılır (Paul, 2015, s. 15-16).

1960'lı yıllarda bilgisayarlar ile sanat yapıtı inşa etme denemeleri yapılmış, akabinde bilgisayar teknolojisi 1980'li yıllardan sonra büyük ivme kazanmış ve günümüze kadar gelişerek devam etmiştir. Dijital sanat, 1982 yılında, dijital sanatçı Harold Cohen (1928-2016) tarafından yaratılan bir çizimle ünlenmiştir. Yerdeki kağıtların üzerine çizim yapmak için Cohen'in öncülüğünde kodlanan *AARON* isimli bir robotik makine tasarlanmış, yazılımın çizim ve renklendirme çalışmaları sonucunda *Şekil 1.*'deki yapıt ortaya çıkmıştır (Tate, 2023).

Şekil 1. İsimsiz Bilgisayar Çizimi, Harold Cohen, 1982, Dijital Sanat

Kaynak: Tate. (t.y.). 1 Eylül 2023 tarihinde <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/d/digital-art> adresinden edinilmiştir.

Şekil 2. Adobe Illustrator ilk sürüm kapağı, Mark Richards, 1987, Dijital Sanat

Kaynak: Computer History Museum. (t.y.). 1 Eylül 2023 tarihinde <https://www.computerhistory.org/revolution/personal-computers/17/306/1233> adresinden edinilmiştir.

Ardından Cohen ve diğer dijital sanatçılar teknoloji geliştikçe dijital sanat alanında denemeler yapmaya ve ilerlemeye devam etmişlerdir. 1982’de en büyük yazılım şirketlerinden biri olan Adobe Inc.¹ kurulmuş, 1987 yılında ise yazılımcı John Warnock (1940-2023) önderliğinde yaratılan grafik tasarım programı Adobe

¹ Forbes dergisinin hazırlamış olduğu ve dünyadaki en büyük 2000 şirketin yer aldığı “The Global 2000” listesinde, şirketlerin satışları, karları, varlıkları ve piyasa değerini ölçüt alarak yapılan sıralamada en büyük yazılım şirketleri arasında Adobe Inc. 7. sırada yer almaktadır. (Murphy ve Tucker, 2023)

Illustrator piyasaya sürülmüştür (Şekil 2.). Dijital sanat adına atılan bu önemli adımların ardından 1990’larda üç boyutlu tasarım programları tasarlanmıştır. Bu gelişmeler ile birlikte dijital sanat yapıtlarında profesyonel yapıtlar ortaya konmaya başlanmıştır. Bir sanat aracı olarak sanat dünyasına katılan bilgisayar ve yazılımlar ile sanatçıların yaratma gücü kolaylaştığı görülmektedir.

Dijital sanat yaklaşık olarak 1960’lardan bu yana ortaya çıkan, kripto sanatın da içinde bulunduğu akım ve eğilimleri kapsayan bir sanat akımı olarak düşünülürse bu anlayış günümüzde hala devam etmekte ve gün geçtikçe bu anlayış ile ortaya çıkan yapıtlar artmaktadır. Postmodern anlayıştaki çağdaş sanat yapıtlarında çoğunlukla yapıtların üsluplarından ziyade sahip olduğu düşünceler ile öne çıkarıldığı iddia edilir. Dijitalleşmenin getirdiği yenilikler ile bu çağdaş sanat yapıtlarının ticari ve duygusal boyutlarının da öne çıktığı düşünülebilir. Teknolojik gelişmeler ile birlikte bu sanat yapıtları yeniden üretilebilmeye ve çoğaltılmaya başlanmıştır. Postmodern sanat anlayışında ilerleyen sanat, dijital dünyanın getirdiği olasılıklar, olanaklar ve yenilikler ile kripto sanatın oluşumunda etkili rol oynadığı iddia edilebilir. Dijital teknolojilerin gelişmesiyle dijital sanat ve onun alt dalı olarak düşünebileceğimiz kripto sanat gibi yeni sanat biçimleri ortaya çıkmıştır.

1.3. Sanat Ve Ekonomi İlişkisi

Sanatın ekonomik boyutunun oluşumu Ortaçağ dönemine dayandığı düşünülmektedir. Ekonomist Aylin Seçkin’e göre sanat piyasasının oluşabilmesi için bir sanat yapıtı, satıcı, alıcı veya bir aracı olması gerekmektedir. Kiliseler, sanatçılara sanatçılara istekleri doğrultusunda kiliselerinde freskler oluşturmaları için sipariş veriyordu. Kullanılan malzeme, boyanın kalitesi ve sanatçının el becerisi göz önünde bulundurularak belirli ücretler belirleniyordu (Seçkin, 2021, s. 9). Mekana özgü oluşturulan eserlerin hareket kabiliyeti olmasa da ortada bir sanatçı, sanat yapıtı ve ücreti ödeyen kilisenin olduğu düşünüldüğünde sanat piyasasının varlığından bahsedilebilir. Ortaçağda daha çok zanaat olarak görülen sanatın Rönesans’tan sonra statüsü artmıştır. Rönesans’tan sonra gelişen ekonomi ile bir sanat yapıtına sahip olmayı statü ve zengilik göstergesi olarak gören tüccar sınıfı oluşmuştur.

Seçkin'in aktardığına göre ilk kitlesel sanat yapıtı alışverişi 15. yüzyılda Hollanda'da pand adı verilen sergi yerlerinde yapılmaya başlanmıştır. Özel veya kutsal günlerde düzenlenen festivallerde sanatçılar kiraladıkları tezgahlarda sanat yapıtlarının satışını yapmıştır (Seçkin, 2021, s. 11). Soylu sınıfın ilgisini çeken Hollanda bu anlamda Avrupa'nın popüler sanat merkezi haline gelmiştir. 1810 yılındaki açılışıyla sanatçılara yıl boyunca eserlerini sergileme imkanı veren Anvers Kraliyet Güzel Sanatlar Müzesi (Koninklijk Museum voor Schone Kunsten van Antwerpen) Hollanda'daki sanat merkezi haline gelmiştir. Bu sırada, 1667 yılında Fransız hükümetinin desteği ile Louvre Sarayı'nın salonunda ilk resim sergisi düzenlenmiştir (Lotha, 2020). Fransa'da sanatçıların tanıtımı ve sanat yapıtlarının satışının yapılabilmesinde popüler ve etkili bir oluşum haline gelmiştir. 18. yüzyılda Londra'da sergi mekanları, müzayede evleri ve galeriler açılmaya başlanmıştır.² İngiltere'nin gelişen ekonomisiyle güçlenen soylu sınıf sanat yapıtları sahipliğine ilgi göstermiştir (Kaya, 2013, s. 33). 1950'li yıllara kadar en popüler sanat merkezi olan İngiltere'de ikinci dünya savaşının ardından sanat piyasası hareketi azalmıştır. Fransa'da sergilenen sanat yapıtlarını Nazilerin yağmalamasından sonra Fransa'daki sanat piyasası da gerilemiştir. Galeri ve sanat tacirleri yeni sanat merkezi olarak New York'u seçmiş ve oradaki galeri, müze, müzayede evlerinin sayısının artmasını sağlamışlardır. 1980'li yılların ardından Japonya'nın ekonomisinin gelişimiyle birlikte Japon sanat dünyası da önemli bir merkez haline gelmiştir (Seçkin, 2021, s. 13). Çağdaş sanatın popülerleşmesi ve kapitalizm etkisiyle kitle kültürü ürünleri ilgi görmeye başlamıştır. Günümüzde kitle-piyasa kültüründe hakim olan ABD (Amerika Birleşik Devletleri) kültür ürünlerini dünyaya ihraç etmektedir. Yazar Donald Sassoon'a göre kültürel açıdan hakim olan ülkelerde iç piyasada talep edilenden fazla ürün üretmektedir. Tüketilme oranından daha fazla üretilen ürünler lanetli pay³

² Dünyaca ünlü müzayede evlerinden Sotheby's 1744 yılında, Christie's ise 1766 yılında kurulmuştur.

³ "La Parte Maudite, George Bataille'in ekonomi üzerine eserinin başlığı. Bataille'a göre her organizma enerji fazlasına sahiptir, fakat büyüme daima sınırlı olduğundan organizma için bu fazlalık bir "lüks" ve nihayetinde boşa harcanması gerekir. "Lanetli pay", ekonomide, ya sanat gibi hiçbir karşılık getirmeyeceği bilinen alanlarda tüketilen, veya modern dönemde savaş biçimini alan yıkıcı faaliyetlere aktarılan bu "fazlalık"tır" (Baudrillard, 2010, s. 50-51).

olarak adlandırılır. Postmodernizmin etkilerini deşifre etmesiyle bilinen Fransız düşünür Jean Baudrillard, *Sanat Komplosu* adlı makalesinde sanat eserlerinin de gereğinden fazla üretilip lanetli payın bir parçası haline geldiğini vurgulamıştır (Baudrillard, 2010, s. 50). Küresel sanat piyasasının neredeyse yarısına hakim olan ABD, iç piyasada talep edilenden fazla sanatsal ürün yaratılması ile en büyük lanetli pay sahibidir. Buradan hareketle günümüz küresel sanat piyasasına ABD'nin hakim olduğu söylenebilir.

Görüldüğü üzere sanat piyasası yıllar boyunca ekonomisi güçlü olan ülkelerin elinde şekillenmiştir. Stallabrass'a göre "Sanat eseri fiyatları ve satış hacmi, hisse senedi piyasasıyla at başı gider ve dünyanın belli başlı finans merkezlerinin aynı zamanda en önemli sanat satış merkezleri olması hiç de rastlantı değildir" (Stallabrass, 2010, s. 15). Sanat, her ne kadar sanat için yapılıyor olsa da ekonomiden ayrı düşünülememektedir.

Sanat tarihinde sanatçılar -çoğunlukla- satın alınmak üzere veya sipariş üzerine üretmişlerdir. Koleksiyonerler tarafından satın alınan sanat yapıtlarının başka sanatseverlere satışının da artmasıyla sanat yapıtları yatırım aracı haline gelmiştir. Yatırım aracı haline gelen sanat yapıtlarından daha yüksek gelir elde edilmek istenmesiyle spekülasyonlar yaratılmaya çalışılmıştır. Çoğu sektörde olduğu gibi sanat dünyasında da spekülasyonlarla karşılaşmak mümkündür. Ferhat Özgür'ün aktardığına göre günümüzde sanat spekülasyonları hakkında Gielen "Sanat eserinin değerinin sanatçının sosyal konumu, sergileri düzenleyen kurumlar, onlar hakkında yazan dergiler vb. temeller üzerinden kararlaştırılan bir mekanizma yatıyor. Eserin sanatsal niteliği kurumsal bağlamdaki konumuna göre belirleniyor. Sonuçta, çalışmanın niteliğinin "iyi" olup olmadığı, nesnenin dâhil edildiği kurumun, bu önemli bir koleksiyoncu veya bir ticari galeri olabilir, hiyerarşik konumuna bağlı oluyor." düşünceleriyle açıklamaktadır (Akt. Özgür, 2020, s. 66). Çağdaş sanatın sanat olup olmadığı ile ilgili olan tartışmalar sanatta spekülasyon tartışmalarını da tetiklemiştir. Toplumun, herkesin sanatçı olabileceğine dair görüşü, sanat ve zanaat arasındaki farkın belirsizliği, yüksek fiyata satılan sanat yapıtları spekülasyonun rolünün büyüdüğüne işaret etmektedir.

Sanat dünyasında simgesel sermayesi yüksek bir sanatçı olmanın yolunun spekülasyon yaratmakta geçtiği düşünülebilir. Sanat hamileri, küratörler, sanat eleştirmenleri, koleksiyonerler, sponsorlar, galeriler, müzayede evleri spekülasyon araçları olarak görülebilmektedir. Sanat yapıtının konusu veya teması, sanat yapıtı satın alınırken ödenen fahiş ücretler, ünlü sanat galerisi, müzeler veya müzayede evlerinin tarafından yapılan reklamlar ile spekülasyon yaratmak mümkündür. Spekülasyon yaratmaktaki en önemli rolün sanat koleksiyonerlerinde olduğu düşünülebilir. Çağdaş sanat postmodernizmin getirdiği estetik yargıların belirsizliğinden faydalanmaktadır. Yapıtın sanat olup olmadığına dair farklı ve belirsiz düşünceler spekülasyon yaratmakta bir avantaj olarak görülebilir. Yalnızca finansal açıdan değil estetik yargıların belirsizliği ile de kolayca spekülasyon yaratılabilmektedir (Baudrillard, 2010, s.53).

Günümüzde sanat yapıtlarının pazarlama kanalları arasında internet, 2000’li yılların başından beri sanat dünyasında önemli bir rol oynamaktadır. İnternet ve sosyal medyada sanat yapıtlarının tanıtımı yapılsa da sanatçı veya yine bir aracıyla iletişime geçmeden sanat yapıtlarının satışları pek olası değildi. Blok zincir teknolojisi ile birlikte sanal galeri haline gelen NFT pazar yerlerinden⁴ artık kolaylıkla kripto sanat yapıtı satın alınabilmektedir. Ayrıca tüm dünyanın hakim olabilebileceği küresel bir sanat pazar yeri sunan kripto sanatın kozmopolit bir sanat piyasası yarattığı iddia edilir. Sanatın çevrim içi olmasının sunduğu ayrıcalıklar sayesinde de sanat dünyasında yaratılan spekülasyonlar kolaylaşmış ve çoğalmıştır. Tüm bunlarla birlikte küresel sanat piyasası hacmi her geçen gün artmasıyla sanat ve ekonomi birbiriyle daha ilişkili hale geldiği iddia edilebilir.

⁴ NFT pazar yeri, NFT’leri alıp satmaya yönelik dijital bir platformdur. Bu platformlar, insanların NFT’lerini saklamasına, görüntülemesine ve bunları kripto para birimi veya para karşılığında başkalarına satmasına olanak tanır. Bir ücret karşılığında, NFT pazar yerleri genellikle bir kişiden diğer kişiye transferini gerçekleştirir. Popüler NFT pazar yerleri arasında OpenSea, SuperRare, Rarible, Nifty Gateway vardır. (Rodeck ve Curry, 2023)

2. KRIPTO SANAT

2.1. Kriptoloji, Blok Zincir ve NFT

Günümüz dijital sanatının bir parçası olan kripto sanatı açıklamadan önce ilk olarak onunla bağlantılı olan kriptoloji kavramına değinmek gerekmektedir. TDK’de “saklı yazı” olarak karşılık bulan kripto (TDK, t.y.), günümüz sanat tartışmalarında da yer alan bir kavram haline gelmiştir. Massey’in belirttiği üzere kriptoloji, “gizli” ve “kelime” anlamına gelen Yunanca kökenli bir sözcüktür. Yazarın ifade ettiği üzere bu şemsiye kelime, gizlenmiş iletişimin tüm alanlarını açıklamak için kullanılır (Massey, 1988, s. 533). Sırları koruma bilimi olarak tanımlanan kriptoloji, bir mesajın göndereni ve alıcısının dışındaki kişilerin ayrıntılara erişimini engelleyen güvenli iletişim tekniklerinin incelenmesidir (Poornima vd., 2021, s. 38).

“II. Dünya Savaşı sonrasında ‘bilgisayar çağı’ başladı ve kriptoloji artık savaşlarda kullanılan veya üst düzey devlet yöneticilerinin ihtiyaç duyduğu bir alan olmaktan çıkarak herkesin kullandığı bir sisteme dönüşmüştür” (Birer, 2022, s. 20). Kriptolojinin kullanım alanına baktıktan sonra tam olarak ne için kullanıldığına odaklanmak gerekmektedir. Birer’e göre kriptolojinin temel ilkesi, kripto sistemle ilgili her şey bilinse dahi şifreleme anahtarı bilinmediği sürece sistemin güvenli olmasıdır. Bu ilkeyi gerçekleştirebilmek için gelişigüzel üretilen gizli anahtarlar kullanılır. Tüm modern kripto sistemler gizli anahtarlar üzerine inşa edilir. Ve bu anahtarların temel özelliği tahmin edilemez olmalarıdır (Birer, 2022, s. 20). Birer’in belirttiği üzere güvenli şifreleme yöntemini iyileştirebilmek için yıllar içinde çeşitli kriptoloji yaklaşımları geliştirilmiştir. İdeal senaryoda iletişime geçmek isteyen iki kişi başka hiç kimsenin haberdar olamayacağı bir kanal üzerinden iletişim kurabilmelidir. Kriptolojinin temel işlevi internet gibi açık kanallar üzerinden yapılan iletişimi güvenli kılmaktır. Kriptoloji ideal bir kanalın tüm özelliklerini sağlamaya çalışmaktan ziyade mahremiyete odaklanır (Birer, 2022, s. 23).

Stinson’a göre de kriptografinin temel amacı, genellikle iki kişinin yeterince güvenli olmayan bir kanal üzerinden, başka kimsenin anlayamayacağı şekilde iletişim kurmasını sağlamaktır. Bu kanal, bir telefon hattı veya bilgisayar ağı olabilir.

Gönderilen mesaj, metin, sayısal veri veya herhangi bir şey olabilir - yapısı tamamen keyfidir (Stinson, 2006, s. 1). Günümüzde kripto, sanat yapıtları dijital ortamda el değiştirirken de kullanılmaktadır. Eser satın alan kişiye ulaştırılırken zincir kümesi halinde birbirine bağlanmış gizli dijital kodlar kullanılır. Eser başka kişiler tarafından görülebilir olsa dahi bu kripto kodlar sayesinde o esere üçüncü kişiler tarafından sahip olunması imkansızdır. Bu sayede sanat yapıtının değiştirilemez ve çoğaltılamaz olması sağlanmaktadır. Gelişen teknoloji ile birlikte kriptoloji, günümüz sanat dünyasında da kullanılan bir terim haline gelmiştir.

Kripto sanat kavramı söz konusu olduğunda değinilmesi gereken bir diğer kavram ise blok zincirdir çünkü kripto sanatlar blok zincir teknoloji sayesinde oluşturulmaktadır. Blok zincir (blockchain ve blokzincir olarak da ifade edilir), sanal ortamda var olan ve somut bir şekilde deneyimlemeyeceğimiz bir teknoloji olduğu için yapılan farklı tanımlar aklımızda bazı soru işaretleri bırakmaktadır. Çağla Gül Şenkardeş, bu teknolojiyi şöyle şekilde tanımlamaktadır: “Blok zincir, verilerin internet üzerinden zaman damgalı olarak, dağıtık bir yapıda, şifrelenerek, değiştirilemez bir şekilde kaydedilmesine ve transfer edilmesine imkan veren; güvenli, şeffaf bir dijital işlem defteri sağlayan teknolojidir” (Şenkardeş, 2022, s. 15). Bu yalın tanımdan da çıkarılacağı üzere blok zincirin, sanal varlığa değiştirilemez bir şekilde kayıt ve transfer edilmesine imkan tanınması kripto sanat açısından önemli bir vurgudur.

Blok zincir kelimesinin ilk kullanımından önce, *Journal of Cryptology* dergisinde, Stuart Haber ve W. Scott Stornetta tarafından yazılan *How to Time-Stamp a Digital Document* isimli makalede tüm metin, ses, resim ve video belgelerinin dijital ortamda kullanıcılar arasında kolayca değiştirilebilmesi için bir zaman damgasının gerekli olduğu açıklanmaktadır (Haber ve Stornetta, 1991). Yaratılan bu zaman damgası ile belgelerin ileri veya geri tarihlendirilmesi mümkün olmadığından dolayı belgeler gizli anlaşmalar ile korunur. Haber ve Stornetta bu makalede kripto imzaların kullanılabileceğini açıklamış ve böylece 1991 yılında blok zincir kavramının tanımı yapılmıştır. Blok zincir kelimesi ilk olarak Bitcoin para biriminin yaratıcısı olarak tanınan ve ilk blok zincir veri tabanını hazırlamış olan Satoshi

Nakamoto'nun 2008 yılında yayınladığı *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System* adlı makalesinde karşımıza çıkmaktadır. Nakamoto, blok zincir teknolojisini kriptografik kanıta dayalı, iki tarafın üçüncü güvenilir bir kişiye gerek duymaksızın doğrudan birbirleriyle işlem yapabileceği bir elektronik ödeme sistemi olarak tanımlamıştır (Nakamoto, 2008).

Üçüncü bir kişiye gerek duyulmaması kripto sanatın gelişimde de etkili olmuştur. Bu şekilde sanat yapıtlarının alım-satımında artık herhangi bir aracıya ihtiyaç duyulmamasına olanak sağlanmıştır. Bu yenilik sanattan önce ekonomi piyasasında kendini göstermiştir. Nakamoto'nun makalesinin ardından 2009 yılının Ocak ayında merkezi olmayan, yaratıcı bir ödeme ağı ve yeni bir para birimi olarak adlandırılan Bitcoin kripto parası piyasaya sürülmüştür (WeUseCoins, 2014). Bitcoin kripto parasının ardından birçok farklı para birimi daha piyasaya sunulmuş ve yıllar içerisinde para birimleri çeşitliliği artmıştır. Blok zincir teknolojisi sayesinde üretilen bu para birimleri ile benzerliği bulunan ve NFT olarak adlandırılan bir “token” türü daha bulunmaktadır.

Kripto sanat, NFT'nin alt kümesi olarak değerlendirilebilir. NFT, bir varlığın dijital olarak tek bir kişinin sahip olmasına olanak sağlamaktadır. NFT adı verilen “token”ı yukarıda bahsi geçen kripto paralardan ayıran özellik ise onlar gibi takas edilemez olmasıdır. Kısaca NFT olarak anılan kavram, Non-Fungible Tokens olarak bilinmektedir. “Değiştirilemez Jetonlar” olarak Türkçeye çevrilebilen NFT'ler Cambridge Dictionary⁵'e göre “belirli bir dijital sanat, müzik, video vb. parçaya karşılık gelebilen ve alınıp satılabilen türünün tek örneği olan benzersiz bir veri birimidir” (Cambridge, t.y.). 2020 yılından sonra hayatımızda daha popüler hale

⁵ İlk kitabı 1584 yılında yayınlanan Cambridge dünyadaki en eski yayınevidir. Dört yüz yıldır bilimsel kitapların basımında önemli rol oynayan Cambridge University Press yine Cambridge University çatısı altındaki Cambridge Dictionary İngilizce dili için önemli kaynaklardan biridir (Cambridge, t.y.).

gelen “NFT” kelimesi Collins Dictionary⁶ tarafından 2021 yılında ‘yılın kelimesi’ olarak seçilmiştir (Collins Dictionary, 2021).

Daha çok dijital sanat üzerinde yoğunlaşan NFT’ler, dijital veya fiziki dünyadaki benzersiz herhangi bir varlığın tapusu olarak düşünülebilir ve o varlığın sahipliğini temsil etmek için kullanılabilirler. Günümüzde spor, finans, sağlık gibi sanat dışındaki birçok alanda da etkili olan NFT’ler disiplinlerarası bir kavram olarak ele alınabilir.

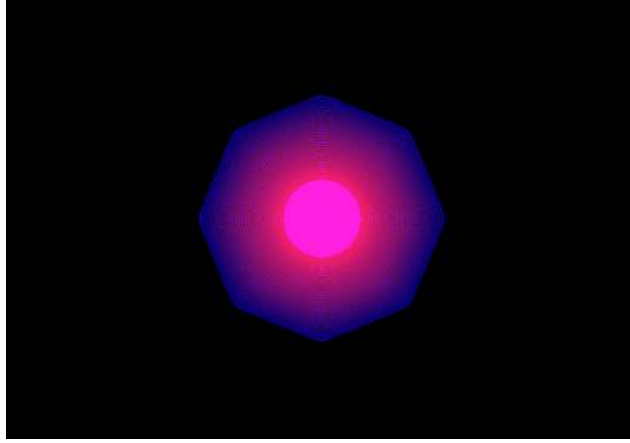
Kripto para birimlerinden biri olan Ether’in blok zinciri Ethereum, Bitcoin’den farklı olarak programlanabilir bir blok zincir sunar. Bu değiştirilemez olan eşsiz jetonlar Ethereum blok zinciri üzerinde geliştirilmiş belli bir standarda göre üretilmektedir. Yeni ve ilk olan bu özellik sayesinde de Ethereum, NFT’lerin alt yapısında kullanılabilecek bir teknolojiye imkan sağlamıştır. Blok zincir sağlayıcısı olan Ethereum topluluğunun resmi internet sitesinde kullanıcılara NFT’ler ile ilgili akıllarındaki soru işaretlerini gidermeye yardımcı olabilecek, açıklayıcı bilgiler sunmaktadır. Ethereum topluluğu, NFT’lerin Ethereum’un blok zincirini halka açık bir kamu defteri olarak kullanarak izlenebilen herhangi bir benzersiz dijital veri parçasını atama veya sahiplik talebinde bulunma yeteneği verdiğini ve NFT’nin dijital veya dijital olmayan varlıkların bir temsili olarak dijital nesnelerden üretildiğini açıklar. Ethereum internet sitesinde kullanıcılarına NFT’ler ile ilgili şu bilgileri vermiştir: “NFT’lerin mülkiyeti, başka hiçbir belirtecin kopyalayamayacağı benzersiz kimlik ve meta veriler aracılığıyla yönetilir. NFT’ler, sahiplik atayan ve NFT’lerin devredilebilirliğini yöneten akıllı sözleşmeler yoluyla basılır. NFT oluşturulduğunda farklı standartlara uyan akıllı sözleşmelerde saklanan kodu yürütür. Bu bilgi, NFT’nin yönetildiği blok zincirine eklenir” (Ethereum, t.y.).

2.1.1. NFT’lerin Sanata Etkisi

Son birkaç yıl içerisinde ortaya çıkan ve popülerleşen NFT kavramı, sanat,

⁶ Collins Dictionary, 1824’te Donnegan ve Smith Elder’in ortaklaşa Yunanca ve İngilizce Sözlük’ünün yayınlanmasıyla başlayan, 2007’den itibaren de çevrim içi olarak sunulan sözlük, 4,5 milyardan fazla kelimeden oluşan veri tabanı ile birçok farklı dilde hizmet sunan kapsamlı bir İngilizce sözlüktür (Collins Dictionaries, t.y.).

müzik, spor, sağlık, finans gibi birçok alan üzerinde hâkimiyetini sürdürmektedir. Değinildiği gibi her türlü alanda yaratılabilecek jpeg dosyaları NFT'lere örnek olarak verilebilmektedir. NFT'nin etki ettiği sanat alanında oluşturulan dijital sanat eserlerine kripto sanat denebilir. Dijital tasarım programlarında oluşturulmuş ve dijital olarak (blok zincir teknoloji aracılığıyla) sanatseverler ile buluşturulmuş görsel sanat yapıtları kripto sanat içerisinde ele alınabilir. Elbette fiziki araçlar ile yaratılmış bir sanat yapıtının fotoğrafı çekilip NFT olarak satışı yapılabilir, ancak kripto sanat doğrudan dijital olarak üretilir.

Şekil 3. Quantum, Kevin Mccoy, 2014, Kripto Sanat

Kaynak: McCoy, K. (2021). *Quantum*. 24 Şubat 2023 tarihinde <https://www.mccoyspace.com/project/125/> adresinden edinilmiştir.

İlk NFT'nin çoğunlukla *CryptoPunks* serisi olduğu bilinse de 2014 yılında yaratılan ilk kripto sanat eseri olma özelliğini taşıyan *Quantum* adlı başka bir sanat yapıtı vardır. Eserin sahibi olan sanatçı Kevin McCoy, kod odaklı olan bu hareketli çalışmanın, devam eden, soyut, doğum, ölüm ve yeniden doğuş döngüsünü sunduğunu açıklamıştır. Bu hikayeyi renk, çizgi ve hareketle anlatmayı amaçlamıştır. 2014'te, bu tür dijital görüntülerin silinemez kökenini ve sahipliğini oluşturmak için blockchain teknolojisini kullanma fikrinin olduğunu ve *Quantum*'un bu şekilde kaydedilen ilk eser olduğunu açıklamıştır (McCoy, 2021).

Quantum sanat piyasasına sunulduğunda Bitcoin'in bir dalı olarak adlandırabileceğimiz Namecoin adlı blok zincirine eklenmiştir. *Quantum*'un 2014

yılında henüz Ethereum blok zincirinin sanata sunduğu yeniliklerinden yararlanamadığını düşünecek olursak piyasada etkisini gösterememiş olması şaşırtıcı değildir. Ana akım medyanın ve sanatseverlerin ilgisini çeken NFT’lerin popülerliğini gören McCoy, 2021 yılında *Quantum*’u dünyanın en büyük sanat müzayede evlerinden olan Sotheby’s şirketi aracılığı ile satışa sunmuş (Sotheby’s, 2021), 1.47 milyon USD’ye alıcı bulmuştur (Escalante-De Mattei, 2022).

Disiplinler arası bir kavram olarak ele alabileceğimiz NFT’nin hâkim olduğu birçok farklı dal vardır. Güzel Sanatlar çerçevesinde incelenmesi gerekirse NFT’nin etkili olduğu bir dal olan sanat “kripto sanat” olarak ele alınmaktadır. NFT’nin sanata etkisini göz önünde bulundurduğumuzda sanat alanında yeni bir döneme girildiği söylenebilir.

Sanat alanında ortaya çıkan her yeni akımı ve o akımın sanat anlayışını sınıflandırmak adına isimler verilmiştir. Paul’a göre şu anda dijital sanat olarak adlandırılan şey de ilk ortaya çıkışından bu yana isim değişikliğine uğramıştır: “Bir zamanlar bilgisayar sanatı, ardından multimedya sanatı ve siber sanatlar (1960'lardan 1990'lara kadar), dijital sanat, artık sıklıkla, 20. yüzyılın sonunda çoğunlukla film ve videonun yanı sıra ses sanatı ve diğer melez biçimler için kullanılan yeni medya sanatı ile birbirinin yerine kullanılmaktadır” (Paul, 2015, s. 14). Birbiri yerine kullanılan yeni medya sanatı ve dijital sanat gibi kripto sanat ve NFT de sıklıkla birbirleri yerine ifade edilmektedir. Ancak kripto sanat kavramı NFT kavramının alt dalı olarak ele alınmalıdır. NFT, satışı mümkün olabilecek tüm nesneleri kapsarken, kripto sanat sanat yapıtı olarak adlandırabileceğimiz dijital yapıtlardır.

Kriptolojinin dijital alana taşınması, yeni bir aracı olan blok zincirin ortaya çıkması ve bir varlığın tek bir dijital kopyasının olmasına olanak sağlayan NFT, kripto sanatın doğmasını sağlayan etkenlerdir. *The Guardian* gazetesinin Mart 2021’deki bir haberinde kripto sanat ile ilgili şu tanım yapılmıştır: “Kripto sanat, dijital sanatı benzersiz ve dolayısıyla -bazı insanlara göre- değerli kılmamanın bir yoludur. Normalde, dijital bilginin doğası gereği dijital sanatın çoğaltılması çok

kolaydır. Yani kripto sanat, dijital dosyaları türünün tek örneği hale getirmenin bir yoludur” (Lum ve Clark, 2021).

Günümüz sanat piyasasına göz atıldığında kripto sanat ile sanat eserlerinin metalaştığı ve yatırımcılara yeni sermayeler yarattığı görülebilir. Dijitalleşmenin etikisinde süregelen blok zincir alt yapısı ile yüzyıllardır anlamlandırdığımız sanat kavramı dönüşüm geçirmiş; sanat eserleri beyaz tuval ve kağıtlardan siyah bilgisayar monitörleri ve telefon ekranlarına taşınmıştır. Kripto sanat olarak tanımlayabileceğimiz sözcük öbeği sanata yeni bir anlam kattığı öne sürülebilir.

2.2. Kripto Sanatın Gelişimi

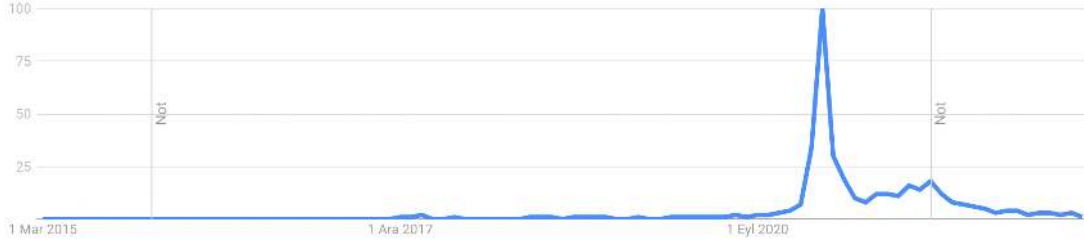
Son zamanlarda ortaya çıkan kripto sanat kavramının popülerliği ve bu popülerliğin artış ve azalımı tespit edilebilecek Google Trends verileri ve kripto borsasındaki konumu üzerinden incelenebilir. Google şirketi, Google Trends servisini şu şekilde açıklamıştır (Google, t.y.):

Google Trends, Google'a gönderilen gerçek arama isteklerinin büyük ölçüde filtresiz bir örneğine erişim imkanı tanır. Bu veriler anonimleştirilmiş (kimsenin kimlik bilgileri verilmez), sınıflandırılmış (arama sorgularının konu başlıklarını belirler) ve toplu (kümelenmiş) halde sunulur. Bu, gerek tüm dünyada gerek şehir bazında hangi konuların popüler olduğunu göstermemizi sağlar.

We Are Social ve Hootsuite şirketlerinin iş birliğinde hazırlanan *Digital 2022 - Global Overview Report* isimli, Semrush ve Similarweb ortaklığındaki raporda 2022 yılında en çok ziyaret edilen web sitesi ve arama motoru kategorisinde Google'ın 1. Sırada yer almıştır (Hootsuite, 2022, s. 44). 1998 yılından beri gittikçe popülerleşen ve 2009 yılında tescilli arama motorları arasından en büyük pazar payına sahip olmuş (Comscore, 2009) ve bu özelliğini halen devam ettiren Google arama motorunun kripto sanat konusunun dünya çapında popülerliği ölçebilmek için en önemli veri kaynağı olacağı varsayılmıştır.

İlk olarak kripto sanat kelime grubunun Google arama motorunda küresel ölçekte aratılma oranına göz atmak faydalı olacaktır. Veri toplama aşamasında “kripto sanat” kelime grubu farklı ülkelerin dillerinde aratılmış ve her dilde farklı

sonuç çıktığı ortaya konmuştur. Google Trends’te kelime olarak aratılma oranı yerine konu olarak aratılma oranı incelendiğinde her dilde aynı sonuç elde edilmiştir. Böylece küresel veriler ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 4. Google Arama Motoru “Kripto Sanat” Konu Araması - Zaman İçinde Gösterilen İlgi (Dünya Geneli, 01.03.2015-01.03.2023)

Kaynak: Google Trends. (t.y.). *Google arama motoru “kripto sanat” konu araması - Dünya Geneli, 01.03.2015-01.03.2023 arası.* 1 Mart 2023 tarihinde <https://trends.google.com/trends/explore?date=2015-01-03%202023-01-03&q=%2Fg%2F11j6sc8h9p&hl=tr> adresinden edinilmiştir.

Grafikteki Google Trends verileri incelendiğinde “kripto sanat” konusunun bir zamana kadar popülerleştiği ve belirli bir zamandan sonra da popülerliğinin gitgide azaldığı görülmektedir. NFT’lerin 2017 yılında *CryptoPunks* serisi ile popülerleşmeye başladığı düşünüldüğünde verilerin 2015 ve 2023 yılları arasından alınması uygun görülmüştür (Google, t.y.). Veri grafiği incelendiğinde 2017 yılının Aralık ayından itibaren kripto sanat konusunun küresel çapta merak uyandırmaya başladığı söylenebilir. Öncesinde %0 olan ve Ağustos 2017’den beri de %1’in altında olan aramaların oranı Aralık 2017’de %1’in üzerine çıkmıştır. Bunun nedeni 2017 Haziran ayında *Cryptopunks* ve Ekim ayında *CryptoKitties* koleksiyonlarının satışa sunulmasıyla bağdaştırılabilir. Bunun akabinde birkaç ay içerisinde kripto pazarında hareketlilik ile kripto sanatın popülerleşmeye başladığı söylenebilir. Ardından Ocak 2020 yılından itibaren konunun aratılma oranı artmaya devam etmiştir. 2020 yılının Ocak ayında ilk korona virüs tespit edilmiş ve kısa bir süre içerisinde vakalar artmıştır (Budak ve Korkmaz, 2020, s. 62). Salgın hastalık sebebi ile insanlar bu süre zarfında sanat galerilerine, müzelere ve sanat sergilerine gidememiş, evlerinde hapsolan insanlar dijital iletişim araçlarına daha fazla yönelmiş ve dijital dünyada

normalde olduğundan daha fazla zaman geçirmeye başlamıştır. Bundan dolayı da kripto sanat konusu Nisan 2021 yılına kadar artış göstermiştir. Pandemi sebebiyle var olan sokağa çıkma yasakları çoğu ülkede 2021 yılının Nisan ayından itibaren kaldırılmaya başlanmıştır (Çam, 2022). Kullanıcılar dijital dünyada Ocak 2020’den Nisan 2021’e kadar süregelen 15 aydan sonra artık daha az çevrim içi olmuş, bununla beraber kripto pazarındaki hareketliliğin azalmasından dolayı verilerde (birkaç ay en fazla %4 oranında artış görülse de) sürekli düşüş gözlenmiştir.

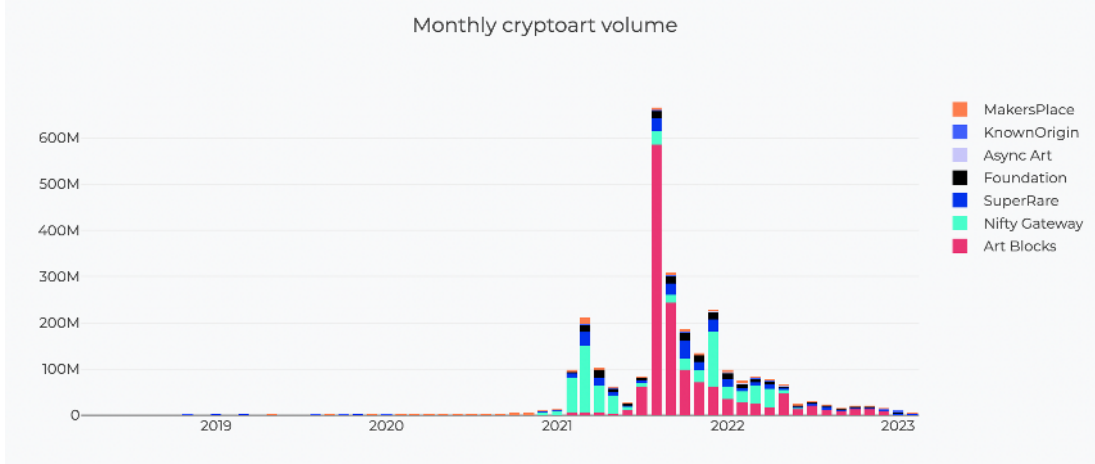
Şekil 5. Google Arama Motoru “Kripto Sanat” Konu Araması - Bölgeye Göre İlgi Alanı (Dünya Geneli, 01.03.2015-01.03.2023)

Kaynak: Google Trends. (t.y.). *Google arama motoru “kripto sanat” konu araması - Dünya Geneli, 01.03.2015-01.03.2023 arası*. 1 Mart 2023 tarihinde <https://trends.google.com/trends/explore?date=2015-01-03%202023-01-03&q=%2Fg%2F11j6sc8h9p&hl=tr> adresinden edinilmiştir.

Mart 2015 ile Mart 2023 tarihleri arasında “kripto sanat” konusunun dünya çapında en popüler olduğu ülkelere baktığımızda sırasıyla Singapur, İtalya, Hong Kong, Kanada ve Norveç gelmektedir. Bu ülkelerin ortak özelliklerine bakıldığında gelişmiş ve ekonomisi güçlü olan ülkeler olmaları şaşırtıcı değildir. Bu bakımdan ne amaç ile aratıldığı bilinmemekle beraber kripto sanatın finansal bir yanı olduğu ve ticaret için yapılabildiği de söylenebilir.

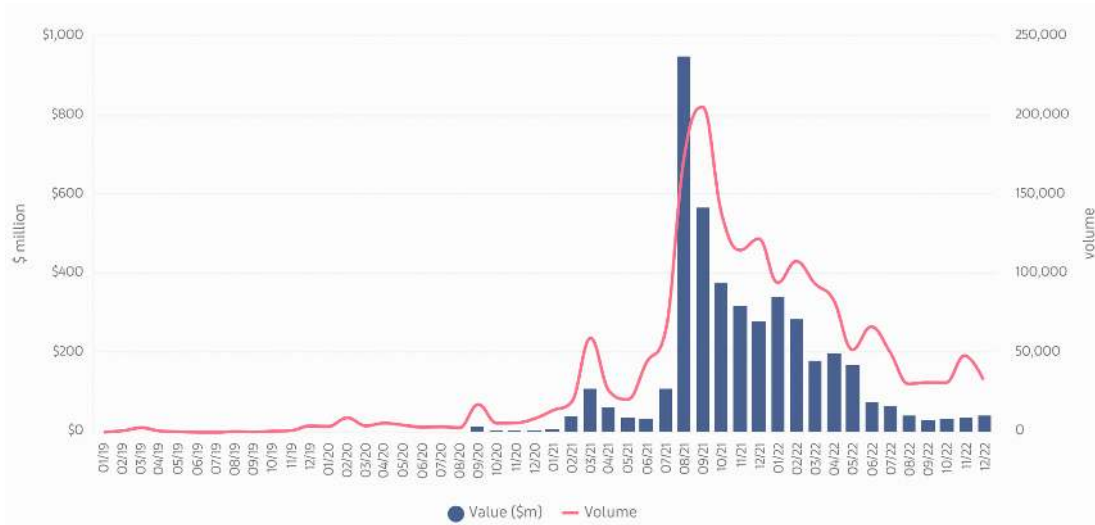
Kripto sanat borsasını takip edebileceğimiz *cryptoart.io* internet sitesinde, çeşitli online kripto sanat galerilerinden (MakersPlace, KnownOrigin, Async Art, Foundation, SuperRare, Nifty Gateway, Art Blocks) 2018 ve 2023 yılları arasından alınan verilerin ışığında yapılan değerlendirmede Mart 2023 itibari ile toplam kripto sanat piyasa değerinin 1.935.363.730,04 USD olduğu sonucuna varılmıştır

(cryptoart, 2023). Ağustos 2021 yılında en üst noktaya ulaşan ve 600 Milyar USD pazar payına sahip olan kripto sanat piyasası Mart 2023 tarihine kadar popülerliğini yitirerek süregelmiştir.

Şekil 6. Toplam Kripto Sanat Piyasası Değeri (2018-2023)

Kaynak: Cryptoart Market Data. (2023, 1 Mart). *Montly cryptoart volume*, 2018-2023 Arası. 1 Mart 2023 tarihinde <https://cryptoart.io/data> adresinden edinilmiştir.

Şekil 7. Kripto Sanat Satışları (2019-2022)

Kaynak: McAndrew, C. (2023). *The Art Market 2023-A report by Art Basel & UBS*. 17 Mayıs 2023 tarihinde <https://theartmarket.artbasel.com/download/The-Art-Basel-and-UBS-Art-Market-Report-2023.pdf> adresinden edinilmiştir.

Kripto sanat yapıtlarının 2021'de satın alınması ve yeniden satılması arasındaki ortalama süre yaklaşık bir ay içinde satın alınıp yeniden satıldığını

gösteriyor.⁷ Kripto sanat yapıtının ortalama fiyatının 2020 sonundan Ağustos 2021'deki zirveye kadar, hızla yükselen fiyatlar ile (20 katından fazla) spekülatif yatırım aracı haline geldiği görülmektedir.

Art Basel & UBS şirketlerinin hazırladığı *The Art Market Report 2023* isimli raporda da bahsedildiği gibi 2021 yılı kripto sanat dünyası için karlı bir dönem olmuştur (McAndrew, 2023, s. 35):

NFT satın alan ve satan alıcı sayısında da büyük bir artış oldu. 2019'da, kripto sanat işlemlerinde yer alan 2.287 benzersiz alıcı ve 1.891 benzersiz satıcı vardı ve bu rakam, 2021 yılında 153.382 alıcıya ve 92.252 satıcıya yükseldi. 2022'de pazardaki düşüşe rağmen, kullanıcı sayısındaki artış devam etti. Kripto sanat piyasasının 2021'den itibaren var olan önemli düşüşe rağmen, genel satışları 2022'de yıllık %49'luk bir düşüşle 1,5 milyar dolara yaklaştı, ancak yine de 2020'de 20 milyon dolar olan pazarın 70 katından fazla olan değerleri temsil ediyor.

Pazar ve tüketici verilerinin önemli bir istatikçisi olan Statista şirketinin araştırma departmanı tarafından 30 Nisan 2023 tarihinde yayınlanan raporuna göre son iki yıl içerisinde kripto sanat yapıtı satışlarının önemli ölçüde dalgalandığını açıklıyor. Nisan 2021 ve Ağustos 2021 tarihleri arasında toplam satışların zirve yaptığını ve günümüze kadar satışların düşerek devam ettiğinden bahsediyor. (Statista Research Department, 2023). Ayrıca şirket, Sothbey's ve Christie's gibi evrensel sanat piyasasında önemli iki ismin sanat yapıtı satışları ile kripto sanat yapıtlarının pazar yerlerindeki satışları arasında bir değerlendirme çalışması yapmıştır. Bu araştırmaya göre; Christie's'in çevrim içi müzayede satışları, 2021 yılında zirve yapmış, 2022 yılında ise %18,4 azalmıştır. Christie's, 2022 yılındaki toplam satışlarıyla 5,8 milyar USD kazanarak kendi rekorunu kırmıştır. Sotheby's ise 2021 yılındaki satışlarını 2022 yılında artarak 3,9 milyara ulaşmıştır. Christie's, 2022'de dünya çapında güzel sanatlar müzayedelerinde en yüksek geliri elde eden müzayede evi olmuştur (Statista Research Department, 2023).

⁷ Geleneksel sanat piyasasındaki ortalama eserin alınıp yeniden satılma süresi 25-30 yıl civarındadır (McAndrew, 2023, s. 35).

Ayrıca araştırma sonucunda 2021 yılında kripto sanat piyasasındaki keskin dalgalanma ile ilgili Statista şunları eklemektedir (Statista Research Department, 2023):

Mart 2021'de müzayede evi Christie's, Amerikalı sanatçı Beeple'in 69,3 milyon ABD doları gibi şaşırtıcı bir fiyata bir NFT dijital kolajı sattı ve onu dünya çapında satılan en pahalı NFT yaptı. Açık artırmadan sonra NFT faizi patladı. Bununla birlikte, sanat segmentindeki 30 günlük toplu NFT satış hacmi, Nisan 2021'den Nisan 2023'e kadar önemli ölçüde azaldı.

Görüldüğü üzere toplanan çeşitli veriler ışığında kripto sanatın popülerliğinin yıllara göre değişiklik gösterdiği gözlemlenmiştir. Bu veriler göz önünde bulundurulduğunda 2020 yılında artış göstermeye başlayan kripto sanatın popülerliği 2021 yılında zirve noktasına erişirken, yaklaşık son iki yıldır popülerliğinin çarpıcı bir şekilde azaldığı görülmektedir. Toplam küresel sanat piyasasında Korona virüsün etkisi ile 2020 yılında keskin bir düşüş yaşanmıştır. Korona virüs salgınının başlamasıyla birlikte müzayede evleri, sağlık krizi nedeniyle uygulanan sokağa çıkma yasakları ile başa çıkmak için dijital departmanlarını güçlendirmiştir. Dijital artışın bir sonucu olarak, dünya çapında yapılan çevrim içi satışlar 2020'de fırladı ve ardından 2021'de daha da arttı. Çevrim içi satışlar 2022'de yıllık düşüş yaşamasına rağmen pandemi öncesi yıllara göre hala önemli ölçüde yüksektir.⁸

We Are Social şirketi tarafından 2023 yılında hazırlanan *Digital 2023 Global Overview Report*'ta kripto para ve NFT'lerin düşüşte olduğu sonucuna varıldığını şu sözlerle ifade edilmiştir (wearesocial, 2023):

Geçen yıl bu kez büyük bir heyecandan sonra, dünyanın birçok internet kullanıcısı kripto para birimleri ve NFT'lerde soğumuş görünüyor. Değerlemelerin düşmesi, görünüşte bitmeyen bir hack dalgası, skandallar ve dolandırıcılıklar ve dijital para birimlerini yatırım spekülasyonunun ötesinde kullanma fırsatlarının az olması,

⁸ Kendisini kripto para birimi alanındaki kripto varlıklar için dünyadaki en popüler fiyat takip sitelerinden biri olarak tanımlayan CoinMarketCap verilerine göre 2020 yılından bu yana yükseliş gösteren gösteren NFT piyasası 2023 Mart ayı itibari ile 22.669 adet kripto para içerisinde var olan 553 adet NFT protokolünün toplam pazar değeri 1 trilyonun (01.03.2023 tarihi itibariyle net piyasa değeri \$1.060.832.755.734) üzerindedir (Coinmarketcap, 2023).

birçok insanın şüphesi kaldığı anlamına geliyor. Ancak kripto ölmekten çok uzak.

KPMG Türkiye ve Web3 araştırma platformu Lytera, 2022 yılında kripto dünyasında yaşanan gelişme ve değerlendirmeleri içeren *Kripto Değerlendirme Raporu* yayınladı. Rapora göre, 2022 yılında küresel birçok marka NFT hazırlayıp satışa koyarak hedef kitlesini arttırmaya ve reklamını yapmaya başlamıştır. Gül ve Boyraz'ın Kugler'den aktardığına göre NFT'lerin sağladıkları kazanımların karşılanmasına yönelik alt yapıların yaygınlaşması ve reklam desteği neticesinde de hedef kitlelerinin onlara olan talebi artmaktadır (Akt. Gül ve Boyraz, 2021, s. 63). Küresel markalar tarafından kripto dünyasına yapılan destekler ile kripto sanat ve NFT'lerin popülerliğinin arttığı da söylenebilir. 2023 yılı NFT hakkında öngörülerin de aktarıldığı raporda 2022'de NFT'lerin kullanım alanının arttığı ve artma potansiyelinin olduğu, markaların sektöre girmesi ile kitlesel adaptasyonun sağlandığı, 2023 yılında farklı markaların da kripto dünyasına girme ve piyasanın genişlemesinin, genel olarak NFT'lerin piyasa değerinin artmasının beklendiği ifade edilmiştir (Lytera ve KPMG, 2022).

NFT'ler ile sanat piyasasında yeni bir alan oluşturmuş ve kripto sanat hareketi doğmuştur. Kripto sanat, çoğaltılamaz olma ve aracısız sanat alışverişinin sağlanabilmesi özelliği sayesinde sanatçı, sanatsever ve tüketicilerin ilgisini çekmiştir. İncelenen veriler doğrultusunda kripto sanat yapıtlarının bir yatırım aracı olduğu veya ekonomik gelir elde etme aracıyla alınıp satıldığı görülmektedir. 2020 yılından beri popülerleşen kripto sanat popülerliğini bir nebze kaybetmiş olsa da günümüzde sanat dünyasının önemli bir parçası olduğu düşünülebilir.

3. KRİPTO SANAT İLE GELİŞEN YENİ ANLATIM BİÇİMLERİ

Sanat yapıtı tüketiminin toplumdaki ilişkilerden ayrı düşünölemeyeceği açıktır. Kripto sanat yapıtları da ekonomik değeri olan bir nesne (meta) haline de gelmiştir. Bu bağlamda költür ve sanat üzerine sosyolojik açıklamalar yapan Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nün sanatsal alanın da içinde bulunduğu toplumsal ilişkileri açıkladığı kavramlar dizisine değinmek gerekmektedir.

3.1. Sanatı Anlamlandırma Mücadelesi

Bourdieu'nün alan kavramı göz önünde bulundurulursa yazara göre toplum bir alan olarak nitelendirilir ve toplum içinde sanat, bilim, din gibi mikro alanlar da mevcuttur. Bu alanlarda hâkimiyet kurmak için failler arasında mücadele gerçekleşir (Kaya, 2016, s. 402). Sanatsal alanda yapılan mücadelede de bu durum geçerlidir. Sanatsal alanda belli dönemlerde hâkim olan farklı sanat anlayışları vardır ve bu hâkim olan sanat anlayışı, her yeni çıkan yeni sanatsal anlayışı ile mücadele içine girer. Bourdieu'ya göre mücadele, var olan sanatsal estetiğın ve ona dair anlayışın korunması ve bunların yıkılması arasında da gerçekleşir. Bundan dolayı da sanatta yeni bir estetik anlayış ortaya çıktığında alandaki hâkim olan failler tarafından onun aslında sanat olmaya laik olmadığı gibi söylemler üretilir (Göker, 2016, s. 548-549). Son birkaç yılda da ortaya çıkan “kripto sanat” oluşumunun sanat olup olmadığı ile ilgili tartışmalar yapılmaktadır. Örneğın fotoğraf makinesi, gerçeğın taklidini insanın yaratıcılığı olmadan yansıtan bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Fotoğrafin sanat olarak anlamlandırılmasındaki unsur sanatçının çerçeveyi seçmesi, kompozisyonun düzenlenmesi gibi rollerde yer almasıydı. Fotoğraf gibi sinema da ilk ortaya çıktığında üretici ve tüketicileri tarafından sanat olarak görölmekten ziyade teknolojik bir yenilik olarak görölmüştür. Günümüzde sinemanın sanat olarak kabul edilmesi belirli aşamalardan sonra gerçekleşmiştir. Dijital sanat altında değeriendirilen kripto sanat yapıtları çoğunlukla günümüz sanatseverleri ve eleştirirnenler tarafından sanat olarak değıl teknolojik bir yenilik olarak görölse de yapıtın zamanla sanat yapıtı olarak kabul göreceğı düşünölebilir.

Aydınlanma dönemi ile birlikte sanatın dinin etkisi altından çıkışı, kitle iletişim araçlarının gelişimi, sanatta yenilik arayışları ve modern sanat ile birlikte sanatın kapsam, amaç ve anlamı değişmeye başlamıştır. Modern dönemde ortaya çıkan “güzel sanatlar” olgusu ve sanat dünyasında ortaya çıkan yeni alanlar ile birlikte değişime uğramıştır. Yüzyıllar boyunca belirli bir doğrultuda ilerleyen sanatın anlamsal ve üslupsal çizgileri genişlemiş, daha özgür bir alana dönüşmüştür. Sanatsal ifade alanı seçkin insanların elinden alınarak sanat üretimindeki iktidar ilişkileri bir ölçüde değişime uğramıştır. Bu sayede herkesin kendi düşüncesini yansıtabileceği şekilde sanat yapıtı üretebileceği fikrinin yer edindiği düşünülebilir.

Şekil 8. Çeşme, Marcel Duchamp, 1917, Heykel

Kaynak: Wikipedia. (t.y.). 25 Ağustos 2023 tarihinde [https://tr.wikipedia.org/wiki/Fountain_\(Duchamp\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Fountain_(Duchamp)) adresinden edinilmiştir.

20. yy'da sanatın tanımı ve nasıl anlamlandırıldığı üzerine tartışmaların Marcel Duchamp'ın 1917'de yarattığı aslında bir pisuvar olan *Şekil 8.*'deki *Çeşme* (orijinal ismi: Fountain) isimli sanat yapıtı ile alevlendiği düşünülebilir. Modern sanat ile değişen düşünce ve estetik, sanatın anlamlandırılması ile ilgili eleştirilere yol açmıştır. Bu değişim sanat eleştirmeni ve sanat tarihçileri tarafından 20. yüzyıl sanatının dönüm noktası olarak görülebilir. Ergüven, Duchamp'ın sanatından bahsederken; “(onu) Avant Garde olarak sınıflandırmamızı sağlayan bu düstur, sanat

ile yaşam arasındaki sınır çizgisinin feshidir kuşkusuz” der (Akt. Koca, 2003, s. 274). Öyle ki Duchamp ile başlayan düşünceyi bir nesneye aktarmakla sanat yapıtı oluşturma anlayışı, günümüze kadarki süreçte sanatçılara yerleşmiştir ve 21. yy sanat dünyasında bu anlayış kabul görmeye devam etmektedir. Sanatın anlamlandırılması devinim halinde ilerlese de sanat alanında tarih boyunca benimsenen birçok üslup, biçim anlayışı ve sanatsal temalar her daim geçerliğini korumakta ve günümüzde de halen uygulanmaktadır (Sarı, 2018, s. 132).

1939 yılında yayınlanan *Avant-garde ve Kitsch* isimli makalesiyle tanınan sanat eleştirmeni Clement Greenberg, modern sanatın tüketim kültürüne karşı bir direnme yolu olduğunu öne sürmüştü ve sanat dünyasında kiç teriminin popülerleşmesini sağlamıştır. Çiçek’in aktardığına göre, Greenberg, modern sanatın anlamlandırmaya çalıştığımız dünyanın koşullarını incelemek için bir araç olduğunu düşünmektedir (Akt. Kahraman, 2015, s. 67). Modern sanat izleyicisinden sanat yapıtını incelemesini beklerken kript sanatın da içerisinde bulunduğu postmodern sanat, sanat yapıtına bakmaktan ziyade altında yatan düşünceyi kavramasını sağlayacak kavramsal metni okunması istemektedir. Sanat tarihinde bir paradigma değişimi olan postmodern sanatta anlam ön plana çıktığı iddia edilir.

Günümüz sanat dünyasında anlamsal sorunlarının tartışıldığı kript sanat yapıtlarında da fiziksel sanat yapıtları gibi onu anlamlandıran, yaratan bir sanatçı ve yapıtın estetik unsurlarının göz önünde bulundurarak temsil ettiği değerler vardır. Aritotelesçi düşünce geleneğine göre, nesneleri anlamak, onları deneysel olarak incelemek anlamını taşımıyordu. Nesnelerin bir değer taşıdıklarını anlamak yeterliydi, gerisi kurama kalıyordu (Eco, 2020, s. 236). Günümüzde yetersiz bulabileceğimiz nesnelerin bir değeri olduğu düşüncesi geçmiş çağlardaki sanat anlayışına göre ileri bir görüş olmuştur. Kript sanatın anlamsal ve üslupsal olarak postmodernizmin etkisi altında olduğu düşünülmektedir. Postmodernizmin her şeyin sanat olabileceğine dair söylemi, belirsizlik, renk uyumu, kompozisyon gibi postmodern özelliklerin kript sanattaki estetik eğilimleri de yönlendirdiği düşünülebilir.

3.2. Teknoloji, Kültür ve Ekonomi Ekseninde Kripto Sanat

Modern dönemden bu yana yeniden  retilabilir olan sanat yapıtları (Benjamin, 2018, s. 55) geleneksel sergi mek nlar olan müze ve sanat galerilerinden çıkıp her yere yayılmıştır. 1970’li yıllarda belirli bir dil ve amaçla üretilen sanat yapıtlarının izleyici karşısına çıkarılması sanat basım evlerinin sahiplerine, sanat galerilerine ve müzelerin genel tutumuna bağlıydı (Berger, 2019, s. 33). Ancak günümüzde dijitalleşmeyle birlikte bu kişiler ve mekanların sınırları açıldı. Dijital sanat yapıtlarının tanıtımı artık internet aracılığı ile sağlanmaktadır. Böylelikle sanat, arada aracı kurum veya kişiler olmadan dünyada özgürce dolaşabilmektedir. Dijital mecrada dijital sanat yapıtlarının tanıtımı daha önce de yapılabilirken kripto sanat ile artık satışı da yapılmaya başlanmıştır. Kripto sanat göz önünde bulundurulduğunda bu yapıtların tanıtımının yapıldığı ve satışa sunulduğu sanal pazar yerleri fiziksel sanat galerilerinin yerini almıştır. Yeniden  retilirlikle fiziksel dünyada hareket kabiliyeti kazanan sanat yapıtları artık sanal dünyada sonsuz hareket özgürlüğüne sahiptir. Kripto sanatın gelişi, hızlanan  ağdaş yaşam temposuna ayak uydurmu  ve galeriye gidecek vakitleri olmayan sanatseverlere tek tık ile sanat yapıtı alabilme imkanı sunmuştur.

Medya teorisyeni Marshall McLuhan, *Gutenberg Galaksisi* adlı kitabında teknolojinin gelişmesi ile birlikte iletişimin daha hızlı sağlandığını ve bu durumun dünyayı bir köy haline getirdiğini d  nd ğ  “Global Köy” kavramını ortaya atmıştır. Elektromanyetik alandaki keşiflerin insanlar arasında eşzamanlı bir alanı yarattığını ve bu gelişmeler ışığında insanoğlunun global köyde yaşadığını varsaymıştır (Akt. Atalay, 2018, s. 33).

Televizyondan sonra internetin gelişmesi ile fiziksel mekanın sınırları daha da açılmış, böylelikle iletişim ve sanat eserleri bütün dünya için görünür hale gelmiştir. Bilgisayar teknolojisinin gelişiminden sonra internetin de ortaya çıkmasıyla bilgisayarların önemi artmıştır. Bu gelişmelerden sonra McLuhan’ın bahsettiğı “Global Köy” kavramı ileri bir boyut kazanmıştır. Gündelik hayatlarına devam ederken internet bağlantısı olan milyarlarca kişi tarafından saniyeler içerisinde kripto

sanat yapıtı, incelenebilir ve satın alınabilir hale gelmiştir. Kripto sanattan önce bir sanat yapıtı incelemek veya satın alabilmek için sanatçı veya aradaki araçlar ile iletişim kurmak daha zor iken sanat yapıtlarının global vitrinde sergilenmeye başlanmasıyla sanat, çeşitli alanlarda kısıtlı kalmaktan kurtulmuş, global köydeki küresel iletişimin bir parçası olmuştur. Ayrıca teknolojideki gelişmeler sonucunda dünyanın giderek daha da küçük bir hal almaya başlaması ile birçok farklı kültürden insanlar teknolojik mecralarda karşılaşabilmiş ve kültürel etkileşim ivme kazanmaya başlamıştır. Küreselleşme kavramını dünyada meydana gelen iletişim araçlarındaki gelişmelerle fikirlerin, nesnelerin, enformasyonun, ekonominin ve bireylerin çok daha hızlı hareket etmesi olarak tanımlayan düşünürler, küreselleşmeyi, dünyanın farklı bölgelerindeki insanlar arasında bulunan bağlantılar olarak yorumlar; ayrıca yazarlar zamanla bu bağlantıların genişlediğini ve değişime uğradığını düşünür (Held vd., 2017, s. 71). Kürselleşme sanat alanında da kendini göstermiş, sanat dünyası eskiden olduğu gibi (Batı, Uzak Doğu Sanatı vs) kültürel farklılıklarla parçalara ayrılmak yerine tek bir uzamda birleşmiş ve genişlemiştir. Sürekli etkileşim içerisinde olan sanat dünyasında her gelişme takip edilerek belirli yönlerde adımlar atılmaya başlanmış ve yeniliklere hemen adapte olabilme yetkinliği geliştirilmiştir.

Global köy ile zaman ve mekân kavramlarının önemini yitirdiğini düşünen McLuhan'dan yola çıkılacak olunursa artık zaman ve mekân arasında bütünlük bulunmasının gerekmediği düşünülebilir, bu bağlamda internet mecralarında sanat şimdiki zamana aittir ve bu yüzden sürekli değişmekte, yeniliğe mahkum olmaktadır. Kripto sanatın, sanat dünyasına yenilikler getirdiği, kural tanımadığı ve global köyde gelişen yeniliklere ayak uyduran bir sanat modası olduğu düşünülebilir. “Tekniğin olanaklarıyla sanat eserinin yeniden üretilebildiği çağda” kripto sanat da dijital olması ve tekniğin olanaklarıyla çoğaltılabilmesi sayesinde aynı anda dünyanın birçok yerinde sergilenebilmektedir. Bu noktada modern sanatın önemli eleştirmenlerinden Benjamin’in aura kavramına değinilebilir. Benjamin, *Mekanik Yeniden Üretim Çağında Sanat Yapıtı* başlıklı denemesinde modern dönemde sanatın mekanik yeniden üretimden dolayı aurasını yitirmiş olduğunu öne sürer. Paddy Scannell’in belirttiği üzere *aura*’nın anlamsal kökeni Latince “esinti” anlamından

gelir. Aura, nesnelerden yayılan ve nesneleri özgün kılan muğlak bir ışık hüzmelerinin metaforudur. Bir sanat yapıtını diğer nesnelerden ayrı kılan bir aurası vardır. Modern dönemde sanat, biricikliği ve gündelik yaşama olan mesafesiyle belirlenir. Biriciklik ve mesafe kavramları auralı sanatın göstergeleridir. Örnek olarak *Mona Lisa* biriciktir ve onun sanatsal önemi, benzersizliği ve özgün olmasıyla tanımlanır (Scannell, 2020, s. 65-66). Scannell, modern dönemde bu auranın nasıl kaybolduğunu şöyle açıklar (Scannell, 2020, s. 66):

Seri üretim sanatın aurasını tahrip eder, 'aura'sını tahrip eder çünkü onun biricikliğini ve mesafesini ortadan kaldırır. Fotoğraf ve film, imgeyi "sonsuz kere" (ad infinitum) çoğaltır. 'Mona Lisa' tek olabilir fakat çeşitli bağlamlarda karşılaşılabilen, kimisi düpedüz berbat sayısız fotografik kopyası vardır. Seri üretim sanat nesnesinin mesafesini de yok eder. Artık onu görmek isteyenler hürmetle ayağına gitmek zorunda değildir. Sanat yapıtı kabuğundan ayrılıp gün yüzüne çıkmış, farklı şekillerde ortalıkta dolaşmaktadır. Artık o bizim ayağımıza gelmektedir. Böylelikle 'aura'sı olan sanat nesnesine duyulan saygı hissi sarsılmıştır.

Zaman ve mekan kavramının önemini yitirdiği dijital mecralarda üretilen ve tüketilen kripto sanat da tıpkı fotoğraf ve film gibi aurasını yitirmiş bir sanat olarak görülebilir. Ayrıca dijital sanatın çoğaltılabilir olma özelliği yapıtın kaynağının ne veya kim olduğunun bilinmemesine ve sanatsal değerinin belirlenememesine yol açmaktadır. Blok zincir teknolojisi ile izleyicilere sunulan bir dijital sanat yapıtı olan kripto sanat yapıtlarının gerçek sahibinin ve sanatsal değerinin ortaya çıkarılması açısından koleksiyoner ve sanatçılara fayda sağlamıştır. Kripto sanatta blok zincirler sayesinde oluşturulan değiştirilemez ve taklit edilemez şifreler ile yapıtın orijinalliği, yapıtı yaratan ve satın alan kişilerin kim olduğu tespit edilebilmektedir. Dijital sanatçıların en büyük kaygısı dijital dünyada sanat yapıtlarının kolaylıkla çoğaltılıp kopyalanabilmesi olmuştur. Bu durumda yapıtların sahte olup olmadığını tespit etmek zordu ve yapıtın piyasadaki değerinin düşmesine sebep oluyordu. Kripto sanat ile yapıtın nadirliği sağlanmış ve sahiplerine verilen dijital kodlar ile korunaklı hale gelmiştir. Dijital yapıtların kolayca çoğaltılabilir olması nedeniyle orijinalliğini tespit etmek büyük bir sorundur. Bu sorun sanat yapıtlarının biricikliğini konusunu tartışmalı bir duruma getirmiştir. Sanat yapıtların biricikliğini kaybetmesi ile ilgili

John Berger, 1972 yılında yayınlanan *Görme Biçimleri* (Ways of Seeing) kitabında şu şekilde bahsetmektedir (Berger, 2019, s. 19):

Her resmin biricikliği, bir zamanlar bulunduğu yerin biricik olmasından kaynaklanıyordu. Resim bir yerden başka bir yere taşınabilirdi. Ama hiçbir zaman aynı anda iki yerde birden görülemezdi. Fotoğraf makinesi, resmin fotoğrafını çekerek resmin imgesinin taşıdığı biricikliği ortadan kaldırdı. Bunun sonucunda resmin anlamı değişti. Daha kesin söylersek, resmin anlamı çoğaldı, birçok anlama bölündü. Dolayısıyla kopyalanan, yeni bir süreç olarak değerlendirilmesi gereken bir anlam kazandı.

Teknolojik olarak yeniden üretilebilir olan sanat yapıtları mekânda ve zaman tekilliklerini yitirmiş ve sanatın tekniğinin değişmesine sebep olmuştur. Biricikliğini kaybeden sanat yapıtları ile birlikte anlam sorunları meydana gelmiştir. Sanat yapıtının biricik ve buradalığı, yapıtın bulunduğu yere nitelik kazandırmaktaydı. Sanat yapıtının çoğaltılabilirliği ile orijinali olmasa dahi isteyen kişinin o yapıta sahip olabileceği düşüncesi yerleşmiştir. Tarih boyunca ilgi gören sanat yapıtlarının yeniden canlandırılması yapılmış olsa da olanaklar bugünkü kadar geniş olmadığı için taklit olduğu anlaşılabilirdi. İnternet çağının başlaması ile dijital yapıtlar kolayca kopyalanabilmekte ve kopya ile orijinali arasında hiçbir fark olmadığı için gerçek sanat yapıtları ayırt edilememekte, bu yüzden eser hakları büyük ölçüde yok sayılmaktaydı. Blok zincir teknolojisini kripto sanata sağladığı altyapı sayesinde dijital yapıtlar hala kaydedilebilir ve çoğaltılabilir olsa da sahiplikleri ve orijinallikleri şifreli güvenlik sistemi ile korunmaktadır. İstendiğinde sahibi ve yaratıcısı bulunabildiği için mülkiyet çelişkilerini ortadan kalkmıştır. Yeniden üretilebildiğinde farklı bağlamlar içerisinde var olan sanat yapıtları kripto sanat ile birlikte tek bir bağlamda (blok zincirde) muhafaza edilebilmektedir.

Sanat eseri biricikliğini ve bundan dolayı aurasını kaybetse de teknoloji sayesinde özgürleşmiş ve sanatın daha geniş kitlelere ulaşabilme ihtimali artmıştır. Tekniğin olanaklarıyla yeni üretilebildiği çağda sanat yapıtının sanatsal işlevi olan aurası artık ikincil sayılabilecek bir konumuna gelirken sanat eserinin yeni aurası onun kitlelere ulaşabilmesi olmuştur (Benjamin, 2018, s. 60). Kripto sanat ile sanat yapıtının estetik ve düşünsel bir etki yaratma işlevi yerine sanatın ekonomik boyutu

önem kazandığı iddia edilir. Bu anlamda kripto sanat bağlamında sanatın aurası onun ekonomik değeri olduğu düşünülebilir.

Sanatın satılmak için üretilen bir form olması kripto sanat yapıtlarında görülmektedir. Kripto sanat yapıtları da estetik haz vermenin yerine ekonomik bir ürün halindedir. Sanatın ekonomik amaçla kullanılması yeni bir durum değildir. Bu durum 1920'lerden beri sanat dünyasında yer edinmiştir. Sanatın kapitalist sistem içerisindeki yerine eleştirel bir şekilde mercek tutan eleştirel teori olarak da adlandırılan Frankfurt Okulu teorisyenleri, sanat ve kültürün 1920'lerden sonra dönüştüğüne dikkat çekmektedir. Medya çalışmaları yazarı Paddy Scannell sanatın metalaşması ile ilgili şu sözlerine yer veriyor (Scannell, 2020, s. 59):

Sanat ve kültür giderek endüstriyel seri üretimin yöntem ve teknikleri tarafından ele geçirilmektedir. Adorno ve Horkheimer kültür endüstrisi diyerek ilk planda, seri üretimdeki yöntem ve satış teknikleri karşısında yenik düşen sanat formlarının metalaşmasını kastediyorlardı.

Yazarların da vurguladığı üzere sanat da diğer endüstri ürünleri gibi üretilir ve pazarlanır olmuştur. Böylece bu yöntemlerin kullanılmasıyla sanatın estetik formdan meta formuna geçişi söz konusu olmuştur. Hedefi meta üretmek olan kültür endüstrisinde sistem, üretim ve tüketim ilişkisiyle sağlanırken tüketiciler ise bu “ürünlerin” pasif bir tüketicileri olarak konumlandırılmaktadır. Adorno'ya göre bu dönemdeki eserler tek bir yaratıcının/sanatçının elinden çıkmak yerine endüstrideki üretim biçimleri gibi üretilmeye başlanmıştır. Böylece bireysel yetenek ortadan kalkmış, sanatın nihai amacı kitleleri düşündürmek yerine eğlendirmek olmuştur. Bir kültür formu olan sanatı analiz etmeye çalışan Adorno, modern kültürün günümüzün eleştirisi yapmadığını ileri sunmaktadır. Adorno'ya göre kitle sanatının asıl amacı piyasada satılmasıdır. Bu sanat yapıtları kitleleri eğlendirerek kontrol altında tutmayı amaçlayan kitlesel tüketim ürünleridir (Laughey, 2010, s. 70-72). Görüldüğü üzere Adorno sanatın endüstriyel tüketim nesneleri gibi görüldüğüne vurgu yapmıştır. Kripto sanat da Adorno'nun sanatın dönüşümüne dair tespitlerini taşıyan bir kültürel ürün olarak görülebilir. Kripto sanat estetik haz veya eleştirel düşünce

barındırmasının aksine tekrar tekrar alınıp satılmasıyla sanatsal değeri yerine değişim değeri öne çıkan bir ürün haline geldiği görülebilir.

Blok zincire kaydedilen şifreler sayesinde kripto sanat eserlerinin alım/satım sürecinin her aşaması şeffaf bir şekilde oluşturulmaktadır. Kripto sanat kitlelere kazandırdığı bu şeffaflık ile oluşturulan güven duygusunun da sayesinde sanat olarak bakılmanın yanı sıra ekonomik değeri olan bir nesne olarak da alınıp satılmaya başlanmıştır. Aylin Seçkin'in belirttiği gibi dijital cüzdan açılıp fiziki banka hesabına tanımlı bir hesap açılarak kripto sanat yapıtları satın alınabilmektedir. Bitcoin, Ether, Litecoin gibi kripto paralarla satın alınan kripto sanat yapıtları, cüzdandaki hesap sayesinde dolar veya euro gibi fiziki paralara çevrilebilmektedir (Seçkin, 2021, s. 124). İstendiği zaman satın alınan sanat yapıtı tekrar satılabilir veya takas edilebilmektedir. Satın alımı ve satışı gerçekleşen kripto sanat yapıtının blok zincirde takip edilebilmekte ve görülebilmektedir. Estetik yönü yerine ekonomik boyutunun ağır basmanın bir nedeni de satışının her yapıldığında o ana kadar satın alıp tekrar satan herbir kişi (sanatçı dahil) belirli bir pay almaktadır. Kripto sanat sadece satıldığı anda değil gelecekteki zamanlarda da kazandırmaya devam eder. Sürekli gelir sağlayan bu tekrarlı satışlar, sanatçıya ve yapıtları ekonomik bir nesne olarak gören kişilere büyük avantaj sağladığı düşünülür.

Kripto sanatın ekonomik boyutu onun çağımız temel paradigmatik atmosferini yansıtan tüketim kültürüne eklemlenmesini kaçınılmaz kılmıştır. Sevilay'ın belirttiği üzere çağımızda tüketim kültürü, sadece sanatçıların yapıtların anlatılarına tesir etmektedir. Günümüzde sanat eserleri çabucak tüketilebilen ve mübadele nesnesi olan bir metaya dönüştürülmüştür. Bir tüketim nesnesi olan sanat yapıtı bir meta haline gelmiştir (Sevilay, 2020, s. 75). Günümüzde popüler olan kripto sanat eserleri de akışkan internet ortamında hızlıca tüketilen ve el değiştiren bir meta olarak konumlandırılmaktadır. Dursun'a göre, "Kripto sanatın yeni bir sanat akımı olarak varlığı, sanatın ticarileşmesi üzerine kurulu olduğunu söylemek yapısı gereği mümkündür. Nesne ile ilişkilendirilmiş kripto kodların dijital bir değerle karşılık eşleştirilmesi metanın kendisini ifade etmektedir" (Dursun, 2021, s. 1047).

Dijital varlıklar olan kripto sanat yapıtları, sanat yapıtından çok, sanat yapıtını temsil eden değerlerin temsilidir. Bu durumda kripto sanatın bir meta olduğu düşünülebilir.

Çelik, Adorno'nun sanatın metalaşmasının yeni bir gelişme olmadığı, yeni olan gelişmenin sanatın meta haline gelmesini istekli bir şekilde itiraf etmesi olduğunu ve sanatın asıl işlevini terk ederek endüstrinin diğer tüketim ürünleri gibi konumlandığı tespiti belirttikten sonra bu tespiti şöyle yorumlamaktadır: “[Adorno] sanatın zaten en baştan beri bir meta olduğu vurgusunu yapar. Dolayısıyla endüstrinin sanatı meta olarak kullanması yeni bir oluşumdan çok, olan şeyin yeni bir formudur” (Çelik, 2019, s. 75).

Teknolojinin olanaklarıyla ürünlerin bütün dünyada dolaşıma girdiği internet alanında kripto sanat yapıtları da vitrinde kendilerine yer bulmuştur. Kripto sanat eserleri sadece ekonomik değerleri bakımından değil aynı zamanda sembolik değerleri üzerinden de düşünülebilir. Kripto sanat eseri yaratıcısına ve satın alan kişilere ekonomik bir değer yanı sıra simgesel bir değer de kazandırır. Ekonomik sermayesi olan kişiler kripto sanat eserleri alarak dijital mecrada tanınırlık, bilinirlik ve saygınlık kazanma amacıyla da hareket ettiği iddia edilebilir. Kripto sanat yapıtlarını alan “tüketiciler”in amaçlarından biri ekonomik gücünü kripto sanat eseri satın alarak kitlelere duyurmaktadır. Böylelikle bu tüketiciler kendilerini tanıtmayı ve sanat dünyasında da hâkim bir isim haline gelmeyi amaçlamaktadır. Bu sayede eserin alıcısı sanatsal alanda bir prestij kazanmıştır. Böylelikle kripto sanat yapıtı satın alabilecek ekonomik sermayesi bulunan kişiler bu sermayeyi simgesel sermayeye dönüştürmeye de yöneldiği öne sürülebilir.

Modern ve postmodern sanat ile gelen sanatta anlam kaymasından bahseden Horkheimer, “Eskiden bir sanat yapıtının amacı, dünyaya ne olduğunu söylemek, nihai bir yargıda bulunmak olurdu. Sanat yapıtının bu özelliği günümüzde ortadan kalkmıştır.” (Horkheimer, 1998, s. 81) sözleriyle ifade etmiştir. Günümüzde de kripto sanat ile bir anlam ifade eden veya etmeyen görsel ürün, sanat yapıtı olarak değerlendirilebilmektedir. Postmodern sanatta kavramsal metin görsel olarak yaratılan yapıtın önüne geçtiği düşünülür, kripto sanatta ise artık kavramsal metnin

de bir öneminin kalmadığını ve Greenberg'in kiç tanımı yapılabileceği yapıtların kripto sanat olarak satılabildiği görülmektedir. Kripto sanatın popülerliği ile sanatta biçim gibi anlamın da öneminin azaldığı düşünülebilir.

3.3. Kripto Sanat Yapıtı İncelemeleri

Kripto sanat yapıtlarının postmodernist sanat anlayışı barındırıp barındırmadığını, onların anlamsal özellikleri üzerinden tartışmak gerekmektedir. Bu anlamda *The Pixel* (Murat Pak), *CryptoPunks* (Larva Labs), *The First 5000 Days* (Beeple), *Machine Hallucinations - Nature Dreams: AI Data Sculpture 2021 1/1* (Refik Anadol), *Right-Click and Save As Guy* (Xcopy), *Nyan Cat* (Christopher Torres) isimli kripto sanat yapıtları incelencektir. Çalışmanın önümüzdeki kısmında dünya çapında popüler olan kripto sanat yapıtlarından altı adet yapıt ele alınacaktır. Her bir eser kendi alanında öncü olarak görüldüğü için incelenmeye değer bulunmuştur. *The Pixel* (Murat Pak) gri bir pikselden oluşan yapıt 1 milyonun üzerinde bir meblağa satılmıştır. *CryptoPunks* (Larva Labs) ise kripto sanat yapıtlarının başlangıç yapıtı olarak görülmektedir. *The First 5000 Days* (Beeple) çok yüksek bir ücrete satılmasıyla kripto sanatın popülerleşmesini sağlamıştır. *Machine Hallucinations - Nature Dreams: AI Data Sculpture 2021 1/1* (Refik Anadol) kripto sanat üretiminde yapay zekanın kullanıldığı bir öncü olarak görülmektedir. *Right-Click and Save As Guy* (Xcopy) kripto sanat yapıtlarında toplumsal dünyaya eleştirel olarak yaklaşan öncü eserlerden biridir. Son olarak *Nyan Cat* (Christopher Torres) internet mecrasının akışkanlığı sayesinde birçok kişiye ulaşmış, popüler kültür ürünü olarak öne çıktıktan sonra bir kripto sanat olarak satışa sunulmuştur. Aynı zamanda Murat Pak ve Refik Anadol Türkiye'de kripto sanat yapıtları ile öne çıkan en önemli iki sanatçı olarak görüldüğünden dolayı onların eserleri inceleme değer görülmüştür.

3.3.1. CryptoPunks -Larva Labs

Dijital varlıkların Ethereum blok zincirine kayıt edilebilir olmasına şahitlik eden ilk kripto sanat yapıtı 2017 yılında sanatseverlerle buluşan *CryptoPunks* olmuştur. Haziran 2017'de Larva Labs tarafından piyasaya sürülen *CryptoPunks*, Ethereum blok zincirinde saklanan 10.000 benzersiz koleksiyon karakterinden

oluşmaktadır. Ethereum blok zincirindeki kripto sanat yapıtlarının en eski örneklerinden biri olan *Cryptopunks* serisi, kripto sanat hareketine ilham veren proje olarak görülmüş ve çoğu dijital sanat yapıtına ve koleksiyona ilham kaynağı olmuştur (Larva Labs, t.y.).

Şekil 9. Cryptopunks, Larva Labs, 2017, Kripto Sanat

Kaynak: Larva Labs (t.y.). *Cryptopunks*. 24 Şubat 2023 tarihinde <https://www.larvalabs.com/cryptopunks> adresinden edinilmiştir.

Larva Labs şirket kurucuları John Watkinson ve Matt Hall, 1970’lerde ortaya çıkan punk ve siberpunk hareketinden ilham almış herbiri farklı bir özelliğe sahip olacak şekilde 24x24 pikseli avatarlar üreten bir algoritma yaratmıştır (NFT Tech, 2021). Algoritma tarafından üretilmiş olan 10.000 çeşit karakterden oluşan *Cryptopunks*, biçimleri farklı olsa da aynı maddi değere sahip olabilecek dijital içeriklerden oluşmaktadır. Her statüden alıcı bulabilen bu yapıt ile kripto sanat popülerleşmiş, herkesin sanat tüketicisi olabileceği bir dijital sanat dünyası kapısı açılmıştır. Bu bağlamda Walter Benjamin’in sanat yapıtlarının yeniden üretilebilir olması ile ilgili yazdığı makalesine değinilebilir. Benjamin’in, 1935 yılında kaleme aldığı temel ve en ünlü ‘Tekniğin Olanaklarıyla Yeniden Üretilebildiği Çağda Sanat Yapıtı’ adlı makalesinde “Sanat eserinin tekniğin yardımıyla çoğaltılabilirliği, kitlenin sanatla olan ilişkisini değiştirmektedir” (Benjamin, 2018, s. 61) sözlerine yer

vermiştir. Sanat yapıtının çoğaltılabilir olması ile yüksek kültür ürünü olarak görülen “sanat” halka ulaşabilir hale gelmiş, bu durum kitlenin sanat ile olan ilişkisini değiştirmiştir. Bilgisayar ve internet teknolojisini gelişmesiyle ortaya çıkan kripto sanat, sanatın belirli bir zümrenin belirli alanlarda tüketilen bir kültürel ürün olmaktan çıkarıp herkesin erişebileceği alanlarda sergilenmeye başlanmasına olanak sağlamıştır. En düşük ücretli satım alımı gerçekleşen *Cryptopunks* serisinden *CryptoPunk #7240* numaralı karakterin yaklaşık 28 USD’ye (0,05 ETH) satışının yapıldığı görülmektedir (OpenSea, 2018). En yüksek ücrete alıcı bulan *CryptoPunk #9998* karakteri ise 532 milyon USD’ye (124.457,0675 ETH) satılmıştır (OpenSea, 2021). Bu durumda ekonomi ile sanat arasındaki ilişkiye değinilebilir. Sanat eleştirmeni Julius Meier-Graefe, *Modern Sanatın Gelişimi* (1904) adlı yazısında sanat yapıtlarının ekonomik düzeyi düşük insanlardan ziyade ekonomik düzeyi yüksek insanlara hitap ettiğini şu cümleleri ile açıklamıştır (Meier-Graefe, 1997, s. 261):

Kitlelerin alım gücünü aşmayan saf sanat eserleri üretmek maddeten mümkün değildir (...) Hem ucuz hem soyut sanat eserlerine yönelik bir sanatsal propagandanın başarısızlığa uğraması kaçınılmazdır. Bu ancak sanayi yoluyla, sanatsal ve yararlı nitelikleri bir araya getiren şeyler üretmekle başarılabilir. Bunu yapmadıkça, dünya tarihinin hiçbir döneminde olmadığı ölçüde yoldan çıkarılmış alt tabakaların sanatsal duyarlılığını harekete geçirmek için kendimizi sıkıntıya sokmamıza gerek yoktur.

Meier-Graefe, ayrıca yazının devamında sanat dünyasındaki bu sınıf farklılıkları sorununu ortadan kaldırmak ve sanatı herkesin deneyimlemesini sağlamak adına yeniden üretilebilirlik bağlamında dönemin olanaklarıyla bazı çalışmalar yapıldığını ve olumlu sonuç elde edilemediğine değinmiştir. Sanat eleştirmeni, alım gücü düşük olan kişilerin de sanat yapıtlarını satın alıp deneyimlemesinin sağlanmasının mümkün olmadığını, eğer bu durumun olma ihtimali gündeme gelirse ancak sanayinin (teknolojinin) gelişimi ile mümkün olabileceğini düşünmektedir. 1900’lerin başında yazılan bu yazıda teknolojinin gelişmesi ile sanatın kitleler ile buluşma amacı internet teknolojisi ile bir ölçüde gerçekleşmiştir. Buradan yola çıkarak, kripto sanatı ele aldığımızda, farklı ücretler

ödeyerek satın alınabilen kripto sanat yapıtları bulunduğu bilinmektedir. *CryptoPunk* #9998 yapıtının 532 milyon USD'ye satışı ele alındığında kripto sanatın alım gücü yüksek şahıslara hitap ettiği düşünülse de *CryptoPunk* #7240 gibi çok daha uygun fiyatlı kripto sanat yapıtı satışları yapılmaktadır. Ayrıca pazar yerlerinde düşük ücretlere de kripto sanat eseri alışverişi devam etmektedir.⁹ Kripto sanat yapıtları dijitalleşmenin getirdiği olanaklar sayesinde düşük ücretlerle üretilebilmektedir. Meier-Graefe'nin ancak sanayi yoluyla üretilebileceğini düşündüğü sanatsal değeri olan yapıtlar bugün, kripto sanat ile mümkün kılınmıştır. Benjamin ve Meier-Graefe'nin bahsettiği bu durumun gerçekleşmesi ile sanatsal sermayesi düşük insanların da sanat yapıtlarından faydalanabildiği görülmektedir. Gün içerisinde kalabalık bir alım-satım etkileşiminin olduğu kripto sanat pazar yerlerinde sanatseverler arasında sınıf farklılığı bulunmadığı, kripto sanat ile birlikte sanatı deneyimleyebilecek kitlenin büyüdüğü ve kripto sanat ile birlikte sanata ulaşma olanağının arttığı düşünülebilir.

3.3.2. The Pixel - Murat Pak

Nifty Gateway NFT pazar yeri ve Sotheby's müzayede evinin ortaklaşa düzenlediği kripto sanat eserlerinin satışının yapıldığı açık arttırmada 14 Nisan 2021 tarihinde Murat Pak isimli sanatçının eseri olan "The Pixel" çalışması 1.355.555,00 USD'ye Eric Young isimli dijital sanat eseri koleksiyoncusuna satılmıştır (ArtReview, 2021). "The Pixel" adlı eserin açık arttırmasına ev sahipliği yapan Sotheby's müzayede evi Pak ile ilgili açıklamasında şu sözlere yer vermektedir:

Dijital sanat ve kripto medyasının ön saflarında yer alan bir sanatçıdır. Anonim bir yaratıcı olan Pak, sınırları zorlayan sanat eserleri yaratmak için gelişen teknolojiden yararlanarak yirmi yılı aşkın bir süredir dijital sanat dünyasında aktiftir (...) Gelişmekte olan NFT alanında Pak, çarpıcı sanat eserlerinin, yeni token mekânizmalarının ve gelişen medyanın lideri olarak kendini kanıtlamıştır.

⁹ NFT satış platformu OpenSea adlı sitede bulunan kripto sanat yapıtları içerisinde "Sunflower" isimli yapıtın satış fiyatı \$0.01'in (0,0001 MATIC) altındadır.

Şekil 10. The Pixel, Murat Pak, 2021, Kripto Sanat

Kaynak: NiftyGateway. (t.y.). 2 Mayıs 2023 tarihinde niftygateway.com/itemdetail/primary/0xc7cc3e8c6b69dc272ccf64cbff4b7503cbf7c1c5/1 adresinden edinilmiştir.

Dünyaca ünlü müzayede evi Sotheby's tarafından Pak ile ilgili yapılan yorumdan da çıkarılacağı gibi Pak küresel dünyada onaylanmış, ün sahibi bir sanatçıdır. Sanat yapıtlarının da ünlü olması ve talep görmesinin sebebi yapıtın kendisinden ziyade sanatçının kültür çevrelerince sahip olduğu prestijden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Pierre Bourdieu'nün simgesel/sembolik sermaye kavramına değinilebilir. Dursun'un Bourdieu'nün sembolik kavramını da ele aldığı çalışmasında aktardığına göre, amacı sosyal hayatta sembolik egemenlik kurmak olan sembolik üretim kavramı, topluma egemen olan kişi veya kurumların çeşitli alanlarında sosyal dünyaya değerler üretmesi ya da üretilen değerleri yeniden şekillendirmesidir. Sembolik sermaye ise, bireylerin sosyal dünyada konum ve statülerini yükseltme ve kendilerini diğer insanlardan üstün kılma çabasıdır (Dursun, 2018, s. 95). Bourdieu'ya göre simgesel sermaye bireylerin (bu anlamda sanatçının) belirli kurumlarca onaylanması sonucunda oluşan bir birikimdir. Sembolik bir üretim alanı olarak sanatın da kültürel üretim sayesinde değer kazandığı bilinmektedir. Sanatsal alanda sembolik sermaye, para gibi somut bir değer ile doğrudan elde edilemeyen ancak bir noktada paraya çevrilebilen bir kavramdır. Sanat yapıtının ünlü olması yapıtın kendisinden ziyade sanatçının kültür çevrelerince sahip olduğu

prestijden kaynaklanmaktadır. Örneğin Sotheby's müzayede evi tarafından bir sanatçının yapıtının açık arttırmaya çıkması, maddi anlamda yüksek değerlere satışının yapılması ve kendisi hakkında yüceltici yorumlar yapılması o sanatçının simgesel sermayeye sahip olmasını sağlamaktadır. Böylece o kişi, sanatsal ortamda saygınlık/prestij kazanmış bir sanatçı olarak kabul görmektedir. *The Pixel*'in yaratıcısı Pak da simgesel sermaye sahibi bir sanatçıdır. Yarattığı kripto sanat yapıtı her ne kadar bir piksel gri bir kareden ibaret olsa da sahip olduğu ün ve sermaye ile yapıtın yüksek ücrete satışının gerçekleştiği düşünülebilir.

Pak'ın "*The Pixel*" çalışmasını 1.355.555,00 USD'ye satın alan etyoung kullanıcı adlı Eric Young 15 Nisan 2021 tarihli attığı tweet'te eserle ilgili şu düşünceleri paylaşmaktadır (Young, 2021):

Harika ve düşünceli bir koleksiyon için @muratpak'ı tebrik ediyoruz!! Pixel son birkaç gündür zihnimin büyük bir kısmını işgal etti. Tarih bu sefer nasıl yansıtacak? Bu parça nasıl hatırlanacak? Nasıl hatırlanacağım? #pakwashere ve şimdi #iwashere

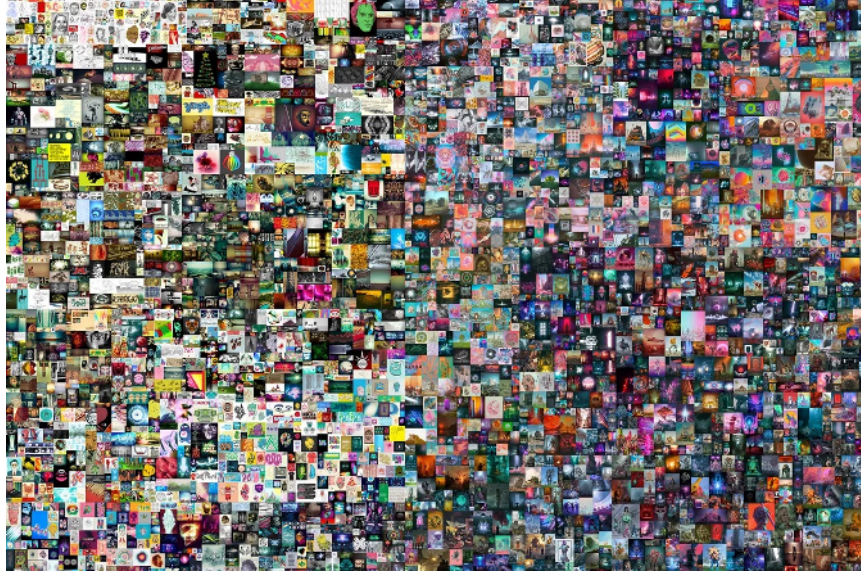
Young tarafından paylaşılan yazıyı yorumlamak için tüketim kültürü kavramına değinilebilir. Bu kavrama değinilmesinin nedeni eserin sanatsal değerden çok simgesel değerinin öne çıkmasıdır. Kapitalist toplumların bir ürünü olan tüketim kültürü, burjuva tarafından ekonomik açıdan yönlendirilen bireyin modern dünyada oluşturulan tüketim nesnelerini tüketmesidir (Bilginer, 2008, s. 25). Tüketim kültüründe ön plana çıkan düşünce nesnenin ne olduğu veya ne anlam içerdiği tartışılmaksızın her şeyin tüketilmek üzere üretilmesidir. Baudrillard, tüm tüketim nesneleri gibi sanatı da anlamsız bir gösterge olarak tanımlamış, tüketim kültürünün etkisi altında kalan bir sistem olarak görmektedir. Baudrillard, çağdaş sanattan önce sanatçının amacının mevcut dünya ile ilgili düşünce ve algılarını, yaratıcılığını konuşturarak topluma yansıtmak, yarattığı görsellik ile tüketicilere estetik haz sağlamak olduğunu vurgulamış ve çağdaş sanat ile sanatın amacının değiştiğini şu sözleri ile açıklamıştır: "*Sanatçılar somut-gerçek dünyadan soyut dünyaya pencere açabilen ayrıcalıklı kişilerdi. Modern zamanlarda ise sanatın aşkın (transcendental) yönü, dünyayı farklı yansıtacak özelliği "çağdaş sanat" la kaybolmuştur*" (Akt.

Bayraktaroğlu vd., 2011, s. 6). Çağdaş sanat, asıl amacından şaşmış, estetik haz vermekten öte kapitalist sistemin bir parçası konumuna gelmiştir. Baudrillard’a göre yüzyılımızda sanat, tüm işlevini kaybetmiş ve bir tüketim nesnesi haline gelmiştir. Bayraktaroğlu’nun aktardığına göre sisteme kendini tükettirmek için yaratılan sanat yapıtlarının değerini “imza fetişleşmesi” kavramıyla açıklayan Baudrillard, yapıtta önemli gösterge değerinin özgünlük veya yaratıcılık değil, onu yaratan kişinin imzası olduğunu aktarmıştır (Bayraktaroğlu vd., 2011, s. 9). Haykır, tüketici-sanatçı ilişkisinde rol oynayan faktörleri iki gruba ayırmıştır. Birinci yaklaşımda tüketici, sanat yapıtından estetik bir anlam çıkarttığı ve yapıta sanat değeri verdiği için satın alır; ikinci yaklaşımda ise kapitalist sistemde burjuvanın tutumunu belirleyen ekonomik sebepler yer almaktadır, bu anlamda toplumda oluşturulan sanatçı imgesi önemli rol oynamaktadır (Haykır, 2015, s. 359). Yapıtı satın alan kişi attığı tweet ile topluma kendini göstermek istemiştir. Kullanıcı, tüketim değeri yüksek olan bir nesneyi satın almasıyla sanatçının sahip olduğu simgesel sermayeden faydalanmıştır. Satın aldığı kripto sanat alanında değerli bir tüketim nesnesi olan yapıt ile kendisi de simgesel sermaye sahibi olmaya, mevcut konum ve statüsünü yükseltmeye çalışmıştır. Buradan hareketle; çoğu tüketici tarafından anlamsız gri bir piksel olarak görülme ihtimali yüksek olan yapıtı satın alan kullanıcının, yapıtı anlam ve biçimine bakmaksızın onu yaratan sanatçı için satın aldığı çıkarımı yapılabilir.

The Pixel, anlatı ve form ilişkisini karşılayan dijital sistemin mantığı ile üretilmiş öncü bir yapıt olarak düşünülebilir. Öncü olması aynı zamanda sanat dünyasındaki avangard görüşün hedefi olarak görülebilmektedir. Kuru’ya göre bu durumda yapıt düşünme ve duyumsama biçimlerini krize sokabilmektedir (Kuru, 2021, s. 429). Bu yapıt da bir anlam sorunu ortaya çıkarmış olabilir. Anlam belirsizliği yaratan gri renk ile postmodern sanatta olduğu gibi saf ve yalın bir şekilde izleyici üzerinde etki yaratabilmek amaçlanmıştır. Postmodernist tüm sanat yapıtlarında olduğu gibi her izleyici ve sanatsever bu yapıttan da kendine ait çok farklı anlamlar çıkarabilmektedir. Sonuç olarak “*The Pixel*” günümüzde hâkim olan postmodern sanat anlayış doğrultusunda yaratılmış, kapitalist sistemin getirdiği

zorunlulukları yerine getirmiş, ün sahibi sanatçı tarafından yaratılmış bir sanat yapıtı olarak görülebilir.

3.3.3. The First 5000 Days -Beeple

Şekil 11. The First 5000 Days, Beeple, 2020, Kripto Sanat

Kaynak: Beeple-Crap. (t.y.). *Beeple: everyday the first 5000 days*. 2 Mart 2023 tarihinde <https://www.beeple-crap.com/viewing> adresinden edinilmiştir.

Daha çok Beeple olarak bilinen grafik tasarımcı Mike Winkelmann “*1 Mayıs 2007 - 7 Ocak 2021 tarihleri arasında her gün ilk günden son güne kadar kronolojik bir şekilde resim yaptım.*” (Winkelmann, 2021) sözleriyle The First Day 5000 Days adlı eserini 13 yılın üzerinde bir uğraş sonucu ortaya çıkardığını açıklamıştır. (Beeple-crap, t.y.). Beeple bu kripto sanat yapıtını 2007’den bu yana 5000 gün boyunca her gün bir dijital illüstrasyon çizerek hazırlamış; yalnızca bir sanatçı olarak estetik yönelimlerinin gelişimini görmemizi sağlamamış, aynı zamanda toplumumuzu “evrimsel” bir yolculuğa çıkarmıştır. “*Şu anda kendime neredeyse politik bir karikatüristmişim gibi bakıyorum, güncel olaylar hakkında gerçek zamanlı yorumlar yapmak için en gelişmiş 3B araçları kullanıyorum*” (Christies, t.y.). sözlerini kullanan Beeple, sanat yapıtında toplumun eşzamanlı takıntıları olan çeşitli gündem konularını dijital bir üslupla yansıtarak sınırsız toplumsal çelişkiye değinmiştir.

Aslında bir JPG dosyası olan sanat yapıtı Şubat 2021 tarihinde Christie's'in düzenlediği çevrim içi bir müzayedede 69.3 milyon USD'ye (42.329 ETH) satıldı (Reyburn, 2021). Leonardo'nun Salvator Mundi eserinin 2017'de Christie's'de 450,3 milyon USD'ye satıldığını gören New York'lu sanat danışmanı Todd Levin, Beeple satışıyla ilgili karışık duygulara sahip olduğunu ve aynı zamanda tarihi bir dönüm noktasına tanık olmanın heyecan verici olduğunu ifade etse de söz konusu para miktarının, gelişmekte olan bir piyasayı çarpıtabileceğini ve bunun piyasaya zarar verebileceğini dile getirmiştir (Reyburn, 2021). Satılan yapıtın değerinin 69.3 milyon USD olup olmadığı tartışılrsa da kripto sanat borsasında büyük bir dalgalanmaya yol açtığı kesindir. Ayrıca *cryptoart.io* sitesinden alınan kripto sanat piyasa değerinin Nisan 2021 tarihinde en üst noktaya ulaştığı ele alındığında Beeple satışının piyasaya büyük bir etki yarattığı görülebilir. Bu eser yaşayan bir sanatçı tarafından müzayedede satılan en pahalı 3. eser olmuştur.¹⁰ Bu satın alım, sanat ve kripto dünyasında büyük bir ses getirmiş ve kripto sanatın popülerliğinin artışına yol açmıştır.

Yapıtı satın alan MetaKovan isimli NFT fon şirketi sahibi ve blok zincir girişimcisi Vignesh Sundaresan tarafından satın alınan yapıt, kripto sanatın ekonomik boyutunu kavramamıza dikkat çekmiştir (Frank, 2021). “Yüzyıllardır sanatın nasıl algılandığına dair önemli değişimin bir parçası olma fırsatım oldu.” sözleriyle yapıtın ve kendisinin sanat tarihinin önemli bir parçası olacağını vurgulayan kripto yatırımcısı Sundaresan, “Dünyanın dört bir yanından yüz binlerce insan, sanattan para kazanmak için dijital olarak yerel bir ortam olan bu aracı benimseyecek, sanat alanında yeni bir ekonomi oluşacak” (Berwick ve Howcroft, 2021).

Kripto sanat satışı gerçekleştiren ilk büyük müzayede evi olan Christie's'in New York'taki çağdaş sanat uzmanı Noah Davis, “Christie's daha önce hiç bu ölçekte veya önemde bir yeni medya sanat eseri sunmamıştı.” ifadesi de dikkat çekicidir (Christies, t.y.). Beeple'in çalışmasını Duchamp'ın *Hazır Yapıtları* ile kıyaslayan

¹⁰ Yaşayan bir sanatçı tarafından müzayedede satılan en pahalı 1. eser, 91.1 milyon USD ile Jeff Koons – Rabbit; 2. eser 90.3 milyon USD ile David Hockney – Portrait of an Artist (Pool with Two Figures)'dir (Galambosova ve Ganbold, 2022).

Davis, kavramsal sanatın öncüsü olan “Hazır Yapıtlar” gibi bu yapıtın da kripto sanat alanında öncü bir çalışma olduğunu belirtmiştir. *The First Day 5000 Days* yapıtının dijital dünyada etkileşime girmesi ve öncü olması sebebiyle birçok kişinin dikkatini çekmeyi ve popüler olmayı başardığı belirtilmektedir. Yüksek bir ilgi gösterilen yapıt, kripto sanatın popüler olmasını sağlamış bir öncü haline geldiği düşünülebilir.

Popüler beğeniye barbarca bulan Kant’ın düşüncelerini Bourdieu, şu sözlerle açıklamıştır (Akt. Polat, 2020, s. 68):

Anlamdan ve çıkardan yoksun anlamsız imgeyi ya da müphem imgeyi reddetmek, onu amaçsız bir amaç, kendi kendini imleyen, yani kendinden başka bir göndermesi olmayan bir imge olarak değerlendirmeyi reddetmektir: Bir fotoğrafın [sanat eserinin] değeri, aktardığı bilgideki çıkar ve yerine getirdiği iletişim işlevinin açıklığı yani okunabilirliği ile ölçülür... [Sanat eseri] hakkında biçime dair araştırma, halk sınıflarında kafa karışıklığına yol açıyorsa bu, bir bakıma, bunların gösterge olarak neyi imlemeleri gerektiğini kavramakta kendilerini yetersiz hissetmelerinden kaynaklanır.

Sanat dünyasında yankı uyandıran ve dünya çağında popüler beğeni nesnesi haline geldiği iddia edilen bu yapıt toplumsal sorunları açıklama çabası iddiasındadır. Buna rağmen yapıtı deneyimleyen kişilerin sahip olduğu sanatla olan ilişkisi bağlamında iletişim gerçekleşebilir. Yapıtın estetik biçimiyle oluşturabilecek sanatsal değeri ancak uzmanlık gerektiren kavramlar ile açıklanabilmektedir. Kavramın anlamından çok maddi karşılığı sayesinde popüler olması yapıtın beğeni oranını belirlemiştir. Sanatseverler/tüketiciler, kripto sanat yapıtı satış platformlarında satın alacakları yapıtları görsel kalitelere değil popülerliğine göre seçmektedir. Opensea platformuna erişim sağlandığında ilk sayfa olan anasayfada karşımıza trend kripto sanat yapıtları ve sanatçılarının çıkması bunun bir göstergesidir. Yapıtların dijital dünyadaki popüleritesi yaratıcısının ve yarattığın yapıtların değerini yükseltmekte, değeri yükselen yapıtlar da dolaylı olarak daha çok dikkat çekmekte ve popüler olmaktadır.

3.3.4. Machine Hallucinations - Nature Dreams: AI Data Sculpture 2021

1/1 - Refik Anadol

Şekil 12. Machine Hallucinations - Nature Dreams: AI Data Sculpture 2021 1/1, Refik Anadol, 2021, Kripto Sanat

Kaynak: Refik Anadol. (t.y.). 2 Mayıs 2023 tarihinde refikanadol.com/works/machine-hallucinations-nature-dreams/ adresinden edinilmiştir.

Kaliforniya Üniversitesi (UCLA) Medya Sanatları Tasarımı Bölümü'nde ders vermekte olan, medya sanatçısı ve yönetmen olarak tanımlanan Refik Anadol (Pilevneli, t.y.), çalışmalarını kurucusu olduğu Refik Anadol Studio çatısı altındaki sanatçılarla birlikte hazırlamaktadır. Anadol, “Machine Hallucinations - Nature Dreams: AI Data Sculpture 2021 1/1” isimli çalışması 6 Kasım - 17 Aralık 2021 tarihleri arasında Berlin’de bulunan König Galerie’de sergilenmiştir. (König Galerie, t.y.). 18 Aralık 2021 tarihinde, König temsilciliğinde gerçekleşen satışta eser, mabu kullanıcı adlı NFT koleksiyoneri tarafından 1,184,545.71 USD’ye satın alındı (İçözü, 2021). Kripto sanat eserinin satışının yapıldığı akıllı sözleşmesinde yer alan maddelere göre eser ile birlikte alıcıya, yedek kaynak yükleme dosyaları, yazılım içeren özel bir bilgisayar ile sanatçı imzalı üç boyutlu bir fiziksel sertifika gönderilmiştir.

König Galerie için özel olarak tasarlanan Machine Hallucinations - Nature Dreams adlı çalışmada, 2018-2021 yılları arasında 300 milyondan fazla doğa fotoğrafı toplanmasıyla geniş bir doğa fotoğrafları veri kümesi elde edilmiştir. Sıralanan veri kümeleri daha sonra tematik kategoriler halinde yeniden kümelenmiştir. Bu görüntülerden elde edilen veri evreni, yalnızca verilerin interpolasyonunu¹¹ temsil etmekle kalmaz aynı zamanda görsellerin birleştiği veri evreninde oluşabilecek olumsuzluklar sanatsal yaratıcılığa katkıda bulunan gizli bir kozmos haline de gelir. Ortaya çıkan yapay zeka veri görselleri, doğayla ilişkilendirdiğimiz, ancak yalnızca bir makinenin zihninde yaratılan pigmentleri, şekilleri ve desenleri içermektedir. Baştan sona seçilmiş çok kanallı bir deneyim olarak bu kripto sanat eseri, sibernetik¹² rastlantı yoluyla yeni bir heyecan yaratan özgün bir tasarım biçimi sunmuştur. Yapay zeka tarafından geliştirilen GAN algoritmaları¹³ sayesinde üretilen, doğaya ait yeni estetik yaklaşımlar oluşturan ve sinestezik¹⁴ deneyim yaşatan yapıt, teknoloji, insanlık ve kültür arasındaki ilişkinin görsel yansıması haline gelmiştir.

Machine Hallucinations - Nature Dreams: AI Data Sculpture 2021 1/1 adlı kripto sanat yapıtında evrende var olan verilerden yeni veriler elde edilmiştir, sonuçta deneyimlediğimiz yapıt yapay zeka sayesinde ortaya çıkmıştır. Yapay zekanın gelişimi ve sanatta kullanımı ile görsel sanatların uygulama alanı genişlemiştir. Dijital sanat çerçevesinde ele alabileceğimiz bu yapıt gibi birçok kripto

¹¹ Deney sonuçları veya benzer çalışmalar için doğru bilinen değerleri kullanarak aralarda bilinmeyen noktadaki değerleri yaklaşık olarak belirleme işlemine interpolasyon denir (Ortakçı, t.y.).

¹² Temelde haberleşme, karar alma, kontrol ve denge kurma unsurlarını kapsayan bir kavram olan sibernetik, canlılarda ve makinalarda haberleşme ve kontrol olaylarını inceleyen bilim dalıdır. (Seviçin, 1990, s. 6)

¹³ GAN algoritmaları ile ilgili detaylı bilgi için “Çekişmeli Üretken Ağ Modellerinin Görüntü Üretme Performanslarının İncelenmesi” isimli makale incelenebilir: “GAN modellerinin genel mimarisinde biri üretici diğeri ayırıcı olmak üzere iki farklı derin ağ bulunmaktadır. Çekişmeli olarak çalışan bu ağlardan, üretici ağ, giriş olarak aldığı gürültü vektörü eğitim kümesindeki gerçek görüntülere benzetmeyi amaçlarken, ayırıcı ağ, sentetik üretilen görüntülerle (sahte) ve gerçek eğitim görüntüleri birbirinden ayırt etmeye çalışır” (Akt. Çelik ve Talu, 2019, s. 183).

¹⁴ “Sinestezi, günlük olaylar sırasında çoğu insan tarafından normalde deneyimlenen duyumlara ek olarak ortaya çıkan, belirli zihinsel olayların neden olduğu duyuşsal niteliklerin bilinçli bir deneyimidir. Sinestezi, birçok insanı özellikle duyuşsal birtakım ruh hâllerini bütünleştirerek sanatsal ifade ve form anlayışları açısından etkilemektedir” (Göktepeliler ve Aksoy, 2022, s. 9).

sanat yapıtının üretiminde yapay zeka kullanımı dikkat çekmektedir. Yapay zeka, yapıtın yaratımında büyük oranda araç görevi görmektedir. Yapay zeka ile üretilen yapıtın altında teknolojinin etkisi bulunsada yapay zekanın yapıtı ortaya çıkarabilmek adına verilerin seçiminde sanatçının yaratıcılığının ve estetik eğilimlerinin etkisinin oldukça yüksek olduğu görölmektedir.

Sanat, bilim ve teknoloji ile değişime uğramıştır. Bilim ve teknolojideki yeniliklerin sanatçıların odak noktası haline gelmesiyle birlikte çağdaş sanatta yeni düşünce formları oluşmuştur. Yapay zeka ile sanattaki malzeme ve formlar değişime uğramış, sanatçılar da geleneksel düşünce eylemlerinden uzaklaşıp yeni sanatsal ifade biçimleri geliştirmeye başlamıştır (Akt. Erten ve Göktepeliler, 2022, s. 150-151). Lumière Kardeşlerin 1895 yılında yaptığı gibi dönemin teknolojik olanaklarını zorlayarak yeni bir sanatsal ifade alanı yarattığı gibi (Oğuzhan, 2020, s. 5) Refik Anadol da günümüzde teknolojinin olanaklarıyla sanat yapıtlarını yeniden şekillendirmektedir. *Trenin Gara Girişi*'nin (Auguste Lumière ve Louis Lumière, 1895) seyirciye deneyimlettiği teknolojik yenilik gibi Anadol da yapıtlarında yapay zekayı kullanarak sanat dünyasında yeni teknolojinin olanaklarını sanatseverlere deneyimletmeyi amaçlamıştır.

Yapay zeka ile yaratılan bir yapıtın sanat olmadığı düşüncesinde olan gazeteci Ayşegül Sönmez, Refik Anadol'un *Machine Hallucinations* sergisinde bulunduğu yorumlarda, Greenberg'ün tanık olsa avangart ilan etmekte tereddüt etmeyeceği bir sanat yapıtı olarak adlandırdığı yapıtlar için eserlerin anlamından ziyade kullanılan aracın ön plana çıkarıldığını düşünmektedir. İnsanlıktan aldığı veriyi yapay zeka ile yeniden üretilip tekrar insanlığa sunmasının bir sanat olmadığı görüşünde yorum yapmıştır. Ona göre sanat eserin ifade ettiği anlam ile ilgiliyken yapay zeka ile üretilen sanat form ve teknolojik amaçla ilgili görölmektedir (T24 Haber Merkezi, 2021).

Grafik tasarım alanında uluslararası bir saygınlığa sahip Graphis Poster Annual'ın 2000 yılındaki yayınında İsviçreli sanatçı Stephan Bendi tasarımının ve

sanat eserlerinin dijitalleşmesine şu sözleri ile değinmektedir (Akt. Weill, 2021, s. 143):

Neredeyse sınırsız olarak değerlendirilen olasılıklar hayaletine karşın, elektronik olanaklarla oluşturulan görsel dil çoğunlukla yüzeysel, hatta basmakalıptır. Öte yandan, bir desen ne kadar kusurlu olursa olsun dikkat çekici, özgün bir nitelik ve albeni sergiler. Desenle ya da resimle hazırlanmış, kışkırtıcı bir biçime ya da içeriğe sahip olan o afiş, duvarda sıradan işlerden hemen ayrılacağı için belleklere kazınır.

Modernizm öncesinde yazının görselleştirilmesi olarak görülen sanat yapıtları şimdiki zamanda görselin yazıya aktarılması gibi görülmektedir. Sanat yapıtının biçiminden çok içeriğinin önem kazanmasına karşın; sözün içeriğinden çok biçimi önem kazanmıştır. Çağdaş sanatta da bu durum söz konusudur. [Ayrıca] Bu biçimsellik retoriğin anlamını da dönüştürmüş olabilir. Çağdaş sanat ve retorik ilişkisine olumsuz bir anlam yükleyerek bunu genel geçer bir kabule dönüştürmek, gelecek olan yeninin kanatlarını daha uçmadan kırmak anlamına gelmektedir. Sanat sadece bir halkla ilişkiler metnine indirgenemez. Retoriğin karmaşasının karşısına tarih ile çıkmak, durumu dengelemek açısından işlevsel olacaktır. Örneğin sanatın dijital hâlleri ve Refik Anadol’un eserleriyle ilgili bu metnin ötesinde dijital sanat üzerine düşünmek ve söz söylemek ilkin camera obscura’ya ve onun içinde evvelce özgürce dolaşan öznesine dönmeyi gerektirir. Karanlık odanın duvarındaki iğne deliğinden geçerek içeri giren ışıkla yansıyan gerçeği ile eş zamanlı gölgeler, bugün ister bir galeride ister bir bina cephesinde isterse bir bilgisayar ekranındaki görüntü olarak yansımaktadır.

3.3.5. Right-Click and Save As Guy -Xcopy

Kimliği belirsiz olan ve yalnızca Londra merkezli bir sanatçı olduğunu dile getiren sanatçı XCOPY’nin 2018 yılında yarattığı Right-Click and Save As Guy (Sağa Tıkla ve Farklı Kaydet Adam) adlı animasyon gif türündeki dijital çalışması Aralık 2021’de SuperRare NFT satış platformunda 6.570.000.00 USD’ye satıldı (Mandal, 2021). Bu kripto sanat çalışmasını dijital dünyada bilinen adı Cozomo de’ Medici olan Snoop Dog satın almıştır. Adı “Sağ tıkla ve farklı kaydet

adam” olan çalışmanın adından da anlaşılacağı gibi dijital sanata inanmayanları hedef almaktadır. Bu yapıt çoğunlukla kripto sanatın hiçbir değeri olmadığını söyleyenlerle dalga geçmek için hazırlanmıştır. Kripto sanatın satın alınmasını gereksiz bulan kişiler arasında dolaşan “Sağ tıklayıp farklı kaydedebiliyorken neden onu satın alayım?” gibi yaygın bir görüşe karşı kinayeli bir tavırla yaklaşmıştır. “Kripto sanatçı”ların peşini bırakmayan bir soruna değinen tartışmalı parça başlığı ve ifade ettiğı anlam yoluyla kripto sanatının doğasının “Sağa Tıkla ve Farklı Kaydet” ten ibaret olmadığını yansıtmıştır. Kripto sanat yapıtını sağa tıklayıp jpeg veya png uzantılı kaydetmek demek ona sahip olmak anlamına gelebilse de ekonomik karşılığını verip sahip olmak anlamına gelmemektedir. Kripto sanat yapıtına ekonomik anlamda sahip olmak yapıtın tapusuna sahip olmak demektir, oysa farklı kaydettiğimizde dijital olarak bir kopyasını bulundurduğumuzda o tapunun fotoğrafını bulundurmuş gibi olmaktadır. Kripto sanat ile sanat yapıtlarının sanatsal değerinden çok ekonomik değerinin ön plana çıkmaya başladığı öne sürülebilir.

Şekil 13. Right-Click and Save As Guy, Xcopy, 2018, Kripto Sanat

Kaynak: SuperRare. (2018, 7 Aralık). 1 Mayıs 2023 tarihinde superrare.com/artwork/right-click-and-save-as-guy-1154 adresinden edinilmiştir.

Günümüzde birçok kişinin ön plana çıkmak istediğı dijital dünyada kendisini diğer sanatçılardan farklılaştırarak anonim bırakan sanatçı, dijital dünyada sosyal medya gibi birçok mecrada var olan anonimlik olgusunu sanat üretim-tüketim

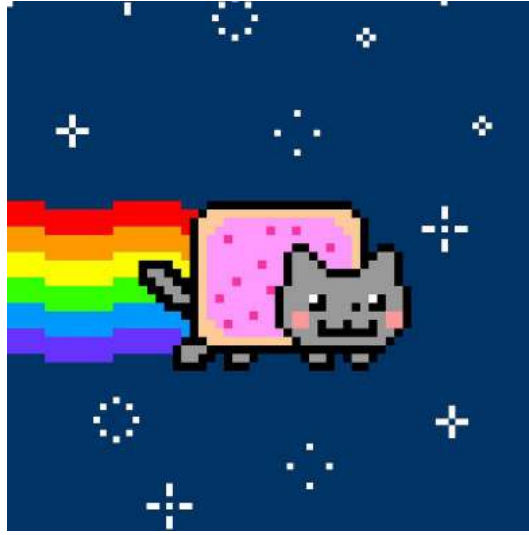
alanına taşımıştır. Sanatçıların rumuz kullanımına dair uygulamaların gerekçesi kesin olarak bilinmemektedir. Yine de bu konuda varsayımlarda bulunabilir. Online mecralarda eserlerini sergileyen sanatçılar, online mecralarda yaygın bir eğilim olan anonim hesap kullanma durumuna gönderme yapmış olabilir. Ayrıca sanatçılar, “anonim ekran adı, kurmaca isim, rumuz, nickname, anonim profil adı, anonim kullanıcı adı, müstear isim” (Sönmez, 2023, s. 3) olarak da adlandırılan takma ad kullanımını denemeler yapmak veya eserin değersiz görüleceği endişesiyle prestij kaybetmemek amaçlarıyla da gerçekleştirmiş olabilir. Rumuz kullanımında yaratılan gizem ile birlikte merak uyandırarak sanatseverlerin dikkatinin çekilmesi amaçlandığı düşünülebilir. Günümüzde aslında bir pazarlama stratejisi olarak kullanılan anonimlik, eserin satılması ve satıldığı meblağ üzerinde bir etki yaratmak için bir araç olarak tercih edildiği öne sürülebilir.

Right-Click and Save As Guy’ın statik bir çalışma olması nedeniyle yüksek sermaye gerektiren araçların kullanılması gerekeceğinden dolayı galeri ve sergi salonlarında sergilemek pek mantıklı olmayacaktır. Kripto sanat yapıtlarının geleneksel galeri, sergi ve müzelerde sanatseverlere ulaşabilmesi için hareketi etkili bir şekilde yansıtabilecek ekranlar bulunması gerekir. Bu noktada da XCOPY’nin ortaya çıkardığı kripto sanat yapıtlarının NFT olarak satışı oldukça anlam kazanmaktadır. Kripto sanat koleksiyonlarını SuperRare’de satışa çıkaran XCOPY’nin anonim kimliğine rağmen çalışmaları yüksek fiyatlara satılmıştır (Millard, 2021).

XCOPY, 2020 yılında satılan eserini paylaşp “Bu yeniden satışın telif hakkı, gün içinde yapılan tüm satışlardan kazandığımdan daha fazla” sözleriyle yorumlayarak attığı tweette kripto sanat eserlerinin her satışında aldığı yüzdelik ücreti temsil eden telif hakkı ücretinin varlığına dikkat çekmektedir. Geleneksel sanat piyasasında olmayan bir yeniliğe dikkat çeken XCOPY, blok zincir teknoloji sayesinde sanat eserlerinin her el değiştirdiğinde sanatçının otomatik olarak belirli bir yüzde almasını sağlayan dijital defterlerin varlığını bir avantaj olarak görmüştür. Kripto sanat yapıtlarının bir yatırım aracı olarak satın alınmasına da olanak sağlayan bir uygulamadır.

3.3.6. Nyan Cat - Christopher Torres

Chris Torres bu çalışma ile meme (fenomen içerikler)¹⁵ dünyasını kripto sanata empoze eden öncülerden olmuştur. Nyan Cat isimli çalışma, bir uzay boşluğunda koşan kedi ve ardından gelen gökkuşağı görüntüsünden oluşan piksel tabanlı hareketli bir giftir. 2011 yılında YouTube platformunda yayınlanmasının (YouTube, 2011) üzerinden 10 yıl geçtikten sonra (Şubat 2021) dijital ürünlerin alım satımına yönelik bir web sitesi olan Foundation'da NFT olarak satışa çıkarıldı ve müzayede sonunda 580.000 USD'ye isimsiz bir koleksiyoner tarafından satın alındı (Griffith, 2021).

Şekil 14. Nyan Cat, Christopher Torres, 2021, Kripto Sanat

Kaynak: OpenSea. (2021, 11 Şubat). opensea.io/assets/ethereum/0x3b3ee1931dc30c1957379fac9aba94d1c48a5405/219 adresinden edinilmiştir.

Nyan Cat kripto sanat yapıtının satışının ardından yaratıcısı Torres, Twitter'da şu sözleri paylaştı: “Kripto evreninde meme ekonomisinin geleceğine giden sel kapılarını yeni açtım, önemli değil. Ama ciddi, bunca yıldır Nyan Cat'e inandığınız için teşekkürler. Umarım bu, gelecekteki sanatçılara NFT evrenine girmeleri için ilham verir, böylece çalışmaları için uygun şekilde tanınırlar!” (Chris, 2021) Küresel

¹⁵ İnternet yoluyla, genellikle sosyal medya platformları aracılığıyla yayılan kültürel öğe olan medyalara meme denir. 1972'de Richard Dawkins tarafından önerilen meme kavramından ilham alan internet meme'leri, resimler, videolar, GIF'ler ve diğer çeşitli viral duyumlar gibi çeşitli biçimler alabilir (Solon, 2013).

bir internet fenomeni haline gelen yapıt estetik kaygıyla üretilmemiş olsa da kripto sanat yapıtları içerisinde memelere öncü olmuş ve yıllardır popülerliği sayesinde yüksek fiyatlara satılmış, varyasyonları satılmaya devam etmektedir. Sosyal medyadaki mecralarda popüler olduktan sonra yapıtın yaratıcısı tarafından kripto sanat piyasasına sürülen yapıt bu popülerliği sayesinde yüksek bir meblağa satılmıştır.

Orijinal eser kripto sanat olarak yeniden üretilmiş ve bir gif halinde satışa konmuş, akıllı sözleşmeye göre orijinal Nyan Cat'in telif hakları sanatçının kendisinde kalmıştır. Bundan dolayı olacak ki sonrasında sanatçı tarafından Nyan Cat'in yüzlerce farklı konseptte farklı versiyonları üretilip satışa çıkarılmıştır ve Nyan Cat kullanıcı adı ile OpenSea platformunda hala satışadrlar (OpenSea, t.y.).

Torres Nyan Cat'i satışa çıkarken eklediği tanıtımda “Bugün bir parça internet geçmişi olan bir parçaya sahip olma şansını kaçırmayın!” cümlesini kullanmış ve satın alan kişinin karizma, şans ve mutluluk sahibi olacağını vadetmiştir. Dijital belleğin getirilerinden faydalanan sanatçı yapıtı pazarlarken “meme”in popülerliğinden yararlanmıştır. Bu bağlamda Torres, nesneleşmiş kültürel sermaye olan eserini ve sosyal sermayesini, ekonomik sermayeye dönüştürmüş.

4. ALEyna BİRCAN'IN KRİPTO SANAT ÇALIŞMALARI “KRİPTOPORTRELER”

Bu tezin son bölümünde kripto sanat ile değişen yapıt-anlam ilişkisini ortaya koymak adına kripto sanat çalışmaları hazırlanmıştır. Bu çalışma kapsamında sanat tarihindeki usta sanatçıların günümüze kadar birçok reproduksiyonu yapılmış eserleri kripto sanat eseri olarak yeniden yorumlanmıştır. Çalışma, 21. yy'da popüler kültür ikonları haline gelmiş olan ünlü portre¹⁶ ve otoportrelerden¹⁷ oluşmaktadır. Geleneksel yöntemlerle -fiziki bir alan üzerine çeşitli boyalar kullanarak- yaratılan eserler bu çalışmada tümüyle dijital olarak yeniden üretilmiştir. Eserlerdeki kişilerin fiziksel ve duygusal özelliklerini bize aktaran portreler *Kripto Portreler* isimli çalışmada yeniden üretilerek orijinal eserlerde hissedilen bu mesajlardan yoksun bırakılmaya çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında, İtalyan rönesans sanatçısı Sandro Boticelli (1445-1510)'nin *Venüs'ün Doğuşu* (1486), İtalyan düşünür ve rönesans sanatçısı Leonardo Da Vinci (1452-1519)'nin *Mona Lisa* (1503), Hollandalı barok ressam Johannes Vermeer (1632-1675)'in *İnci Küpeli Kız* (1665), portre çalışmaları ile tanınan Amerikalı ressam John Singer Sargent (1856-1925)'in *Madame X'in Portresi* (1884), Hollandalı post-empresyonist sanatçı Vincent Van Gogh (1853-1890)'un *Kulağı Sargılı Otoportre* (1889), Alman dışavurumcu ressam Edvard Munch (1863-1944)'in *Çılgılık* (1893), Meksikalı ressam Frida Kahlo (1907-1954)'nin *Diken Kolye ve Sinek Kuşu ile Otoportre* (1940), Belçikalı gerçeküstücü sanatçı René François Ghislain Magritte (1898-1967)'in *Adamın Oğlu* (1964) adlı eserleri kullanılmıştır. Bu orijinal tablolaradaki figürler kendi yorum ve edinimlerimle yerinden üretilmiştir. Bu çalışmada amaç birçok temellük sanat eserine konu olmasıyla günümüz popüler kültüre adapte olmuş başyapıt eserleri yeniden yorumlamak ve kripto sanat eseri olarak yeniden üretmektir. Yukarıda ismi geçen

¹⁶ “Portre en geniş anlamıyla, yaşayan veya ölü, gerçek veya hayal ürünü bir insanın, kişisel, fiziksel veya ruhsal özelliklerini ya da tümünü birden anlatan, yalnızca başı kapsadığı gibi, yarım ya da tam boy olabilen, desen, yağlıboya veya heykelle yapılan surettir. “Pourtrait”den gelen bu sözcüğün eski anlamı oldukça genişti ve birşeyin sunuluşu, özellikle de resmetmek, resmini yapmak anlamına geliyordu” (Akt. Partanaz, 2007, s. 2).

¹⁷ Otoportre ise sanatçının kendi portresini resmetmesidir.

orijinal eserlerin reproduksiyonları olarak görülebilecek *Venüs'ün Yeniden Doğuşu*, *Mona Kripto Lisa*, *Kripto Küpeli Kız*, *Madame X'in NFT'si*, *Erişimi Sargılı Otoportre*, *Postmodern Çığlık*, *Diken Kolye* ve *Sinek Kuşu Kriptoportre*, *Gizli Adam* isimli sekiz adet yapıt üretilmiştir. Tarafımdan üretilmiş bu yapıtlar dijital ortamda tüketicinin karşına çıkarılmıştır. Dijitalleşme öncesi sergi alanları ve çeşitli galeriler gibi sanat ortamlarında sergilenen eserler belirli ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermayelerin sonucu olarak sergilenebilmekteydi. Ancak günümüzde dijitalleşme sayesinde tarafımdan üretilen yapıtları herhangi bir koşul aranmaksızın özgürce sanat dünyasına sunabilmekteyim.

Yeniden üretim yeni bir olgu olmasa bile dijitalleşme ile büyük ivme kazanan bir olgu olmuştur. Bu üretim biçiminin özellikle Alman filozof ve kuramcı Walter Benjamin (1892-1940) tarafından adledildiği üzere sanata da yansıdığı bilinmektedir (Benjamin, 2018, s. 11):

Bir sanat yapıtı, ilkesel olarak daima yeniden üretilebilir olmuştur. İnsanlar tarafından yapılan nesneler her zaman insanlar tarafından kopyalanabilmiştir. Çıraklar zanaatlarını pratiğe dökmek, ustalar kendi yapıtlarını yaymak ve son olarak, üçüncü şahıslar kazanç elde etmek amacıyla kopyalar yapmıştır. Bir sanat yapıtının teknik olarak yeniden üretimi yepyeni bir şeydir.

Sanat tarihinde önemli bir yere sahip olan, başyapıt olarak görülebilecek eserler birçok sanatçının eserlerine ilham olmuştur. Scannell'ın da açıkladığı gibi fotoğraf ve filmin icadı sonrası sanat yapıtları çoğaltılabilir olmuştur.¹⁸ Biricik ve buradalığı kaybolan sanat yapıtları aurası dönüşüme uğramıştır. Dijitalleşme sonrası da başyapıt olan bu sanat yapıtları birçok farklı formda karşımıza çıkabilmektedir. Sanat yapıtının aurasının dönüşümünü gösterebilecek örneklerden biri de Fransız-Amerikalı kavramsal sanatçı Marcel Duchamp (1887-1968)'ın *L.H.O.O.Q.*¹⁹ isimli eseridir. Eserlerinde hazır nesneleri kullanan Duchamp, Leonardo Da Vinci'nin *Mona Lisa* adlı eserini de hazır nesne olarak ele almış ve üzerinde bazı değişiklikler

¹⁸ Bkz. Detaylı bilgi için bu tezin 34. sayfası

¹⁹ Kısaltması açıklanmayan L.H.O.O.Q. isimli eserin sesli okunduğunda Fransızca'da "Elle a chaud au cul" cümlesine benzetilmektedir. Bu cümle Türkçe'de "Onun ateşli kalçaları var" anlamına gelmektedir (Soyuer, 2019, s. 59).

yaparak kendi eserini hazırlamıştır. Bununla birlikte ulaşılması zor olan *Mona Lisa* eserini bağlamından koparıp kopyalayarak ulaşılabilir bir hale getirmiştir. Duchamp'ın sanat eseri olarak sergilenen *L.H.O.O.Q.* isimli yapıtı ile *Mona Lisa* yeni bir aura kazanmıştır. Orijinal eserlerde hakim olan estetik ve düşünsel etki bu eserlerin tarafımdan kripto sanat yapıtına dönüştürülmesiyle birlikte estetik ve düşünsel etkiler ekonomik yöne evrilmiştir. Böylelikle eserin aurasının dönüşebileceğine dikkat çekilmiştir.

**Şekil 15. L.H.O.O.Q., Marcel Duchamp, 1919,
Kartpostal üzerine mürekkep**

Kaynak: Wikipedia. (t.y.). 25 Ağustos 2023 tarihinde <https://tr.wikipedia.org/wiki/L.H.O.O.Q.> adresinden edinilmiştir.

Eserlerin üretilmesinin yanı sıra dağıtılması ve satışa sunulması -özellikle blok zincir sayesinde- günümüzün dijitalleşme olanaklarıyla mümkün olmuştur. Yapıtlar, çağımızın global köyü olan internet mecrasında herkes tarafından erişime açık hale getirilmiştir. İnternet ile birlikte berraklaşan zaman ve mekansızlık eserlere her yerden ve dolaşımda olduğu herhangi bir zamanda erişilebilirliğini sağlamıştır. Dijitalleşme ile birlikte mekansızlık özelliği kazanan ve bağlamından koparılan sanat yapıtlarının aurasını kaybetmesi bu avantajın bedeli olarak görülebilir.

Sanat eserinin zamansızlık ve mekansızlık içinde dolaşımı onun orijinalliği ve sahipliği hususunda problemler yaratmıştır. Dijitalleşme ile birlikte internet sitelerinin ve uygulamaların hızlı bir şekilde artması sayesinde fikri mülkiyetin korunması; internetteki orijinal sanat eserlerinin, fotoğrafların, kitapların, el yazması eserlerin dijital temsillerini sergileyen içerik sahiplerinin oldukça önemli bir konu olmuştur. Sahipliği kanıtlama amacıyla kullanılan yöntemlerden biri filigrandır (Shih, 2017, s. 9). Filigran (watermark); yerleştirme, sahipliğin kanıtı, hainin izini sürmek vb. amacıyla merkezde olan verinin içine gömülen bir tür enformasyon olarak görülür (Halder vd., 2010, s. 3164). Yaratıcının fikri hakkını izinsiz kullanımdan, yasal koruma ihtiyacından kaynaklanan dijital filigran yerleştirme teknolojisi, yaratıcının veya müstakbel alıcının kimliğini saptayabilen bir dijital mesajı çalışmanın içine yerleştirerek telif hakkını koruma girişiminde bulunur (Shih, 2017, s. 5). Günümüzde filigranın görevini blok zincir teknolojisi üstlenmiştir. Kriptoloji ile özel şifreler ile oluşturulan ve dijital medyanın sahipliğini ve fikri haklarını koruyan blok zincir teknolojisi sanat eserlerinin filigrana ihtiyacı kalmamıştır.

Blok zincir teknoloji ile korunan kripto sanat yapıtları belirli kodlarla korunsada bu şifrelemeye işaret etmek için çalışmamda dijital filigranlar kullanılmıştır. Filigran olarak kripto para logoları kullanılarak bir yandan sanat eserinin biricik olmasına diğer yandan da sanat eserinin ekonomik boyutuna dikkat çekmeye çalışılmıştır. Böylelikle iki farklı boyutu öne çıkaran çift anlamlı bir gönderme yapılmıştır. Ayrıca hazırlanan kripto sanat yapıtları, sadece bu yapıtların sanatsal değerine değil aynı zamanda değişim değerine de sahip olduğuna dikkat çekmek amacıyla tasarlanmıştır.

Popüler kültür, sanat dünyasında ön plana çıkan eserleri içine alıp kendi ideolojisine uygun olarak kullanma eğilimindedir. Popüler kültürün bu tür eserleri dönüştürerek ekonomik amaçla kullanmasının göstergesi olarak hazırlanan çalışmam dönemin sanat trendlerine uygun olarak ve satılmak için üretilmiştir. Günümüzde popüler olan kripto sanat eserleri de akışkan internet ortamında hızlıca tüketilen ve el değiştiren bir meta olarak konumlandırılmaktadır. 10 saniyelik hareketli görüntüler

ile günümüzde sosyal medya platformlarındaki izleme deneyimlerine gönderme yapılmıştır. Hızlıca tüketilebilmesi amacıyla 10 saniye olarak tasarlanmıştır.

Çalışmada temellük olarak ifade edilen yöntem kullanılmıştır. Temellük kelimesi “kendine mal etme” anlamına gelmektedir (TDK, t.y.). Temellük, kendi düşüncelerimi ve eski eserleri estetik kaygılarla birleştirerek yeni bir sanat yapıtı ortaya koyma biçimi olarak düşünülebilir. Yazarlara göre bu yöntem modernizmin sanat eserinin biricikliğe verdiği önemi alt üst ederek postmodern sanattaki yeni olanı sentezleyen tavrını benimsemektedir (Koca ve Selvi, 2017, s. 32). Postmodern bir tavır benimseyen temellük tekniği başlı başına da bir sanat olarak kabul edilebilir (Can, 2018, s. 270). Bu yöntemi uygulayan bir sanatçı eseri kendine mal eder ve “orijinal eserden bir parça ya da bütünü kopyalarken kendi değerler bütünü de dahil eder ve ortaya yeni bir eser çıkar” (Çeken, 2022, s. 2661). Temellük sanatı farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Koca ve Selvi’ye göre temellük etme yöntemlerinden birisi de reproduksiyondur (Koca ve Selvi, 2017, s. 31). Reprodüskiyon, orijinal eserin kendine has tekniğinden farklı bir teknikle yeniden üretimidir (Tanyeli ve Sözen, 2021, s. 205). Bu çalışma da temellük yöntemi kapsamında yer alan reproduksiyon yöntemi temel alınarak hazırlanmıştır.

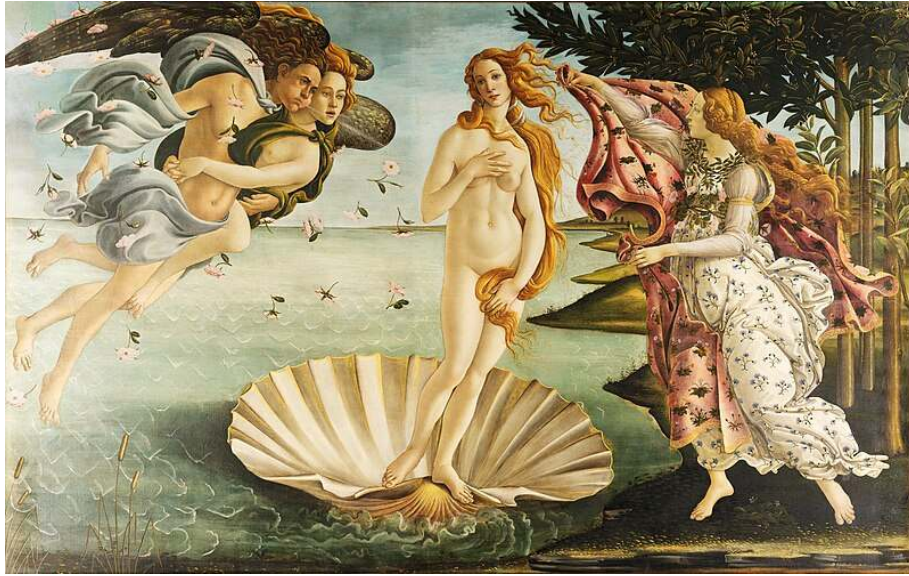
Çalışmadaki kripto sanat yapıtlarına konu olan eserlerdeki figürlerin reproduksiyonları dijital olanaklar ile üretilmiştir. Orijinal eserlerdeki ana figürler hazırlanan kompozisyonun odağında yer almıştır. Bu figürler Adobe Illustrator programı kullanılarak orijinal eserdeki renk paletleri ile uyumlu olabilecek şekilde illüstrasyon olarak resmedilmiştir. Ön plandaki figürlerin arkasında kalan planlarda, orijinal eserlerdeki arka planlarda kullanılan baskın renkler ve formlardan esinlenilen hareketli grafikler üretilmiştir. Yapıtlar 10 saniyelik hareketli grafiklerden oluşmakta ve MP4 formatındadır. Her biri 1080 x 1080 piksel boyutlarında, kare formatta dijital çalışmadır. Arka plandaki hareketli grafiklerin yaratılma aşamasında PLA/N GENERATOR²⁰ isimli web tabanlı bir yapay zeka programı kullanılmıştır. Her bir

²⁰ Çeşitli soyut grafik animasyonları oluşturmak için 3 boyutlu alan ve gürültü algoritmalarını kullanan, grafikleri doğrudan programdan WEBM ve fotoğraf olarak yakalama ve kaydetme olanağı sunan etkileşimli web tabanlı bir araçtır. Uygulama SPJS kütüphanesinde çalışır ve grafikleri oluşturmak ve canlandırmak için Simplex tabanlı bir gürültü algoritması kullanır. Anatolii Babii isimli Ukraynalı dijital sanatçı ve yazılımcı tarafından geliştirilmiştir (antlii.work, t.y.).

yapıtın formuna uygun olabilecek ve günümüzde popüler olan kripto paraların (investing, 2023) logoları eserlerin üzerine filigran olarak eklenmiştir. Yapıtların son aşamasında hazırlanan hareketli video, figür illüstrasyonu ve kripto para logoları Adobe After Effects programında düzenlenmiş ve birleştirilmiştir. Hazırlanan eserler OpenSea isimli NFT pazar yerinde dijital olarak sanatseverler ile paylaşılmış ve satışa sunulmuştur. Tezin içeriğinde eserlerin sıralaması yapılırken orijinal eserlerin yaratılış tarihi göz önünde bulundurulmuştur.

Kriptoportreler adlı çalışma sonucunda kripto sanat yapıtlarındaki anlam değişikliği öne çıkarılmıştır. Dijital olarak dönüştürülen/yeniden üretilen eserler, “büyük anlatılar” kurulmaması bakımından postmodern bir anlayış ile oluşturulmuştur.

4.1. Venüs’ün Yeniden Doğuşu

Şekil 16. Venüs’ün Doğuşu, Sandro Botticelli, 1486, Tuval üzerine tempera

Kaynak: Wikipedia, (t.y.). 25 Ağustos 2023 tarihinde [https://tr.wikipedia.org/wiki/Ven%C3%BCs%27%C3%BCn_Do%C4%9Fu%C5%9Fu_\(Botticelli\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Ven%C3%BCs%27%C3%BCn_Do%C4%9Fu%C5%9Fu_(Botticelli)) adresinden edinilmiştir.

Tasvir edilen aşk ve güzellik tanrıçası Venüs’ler arasındaki muhtemelen en önemli eser İtalyan ressam Sandro Botticelli’nin “Venüsün Doğuşu” (İtalyanca: Nascita di Venere) isimli eseridir (Akt. Üstel Arı, 2019, s. 323). Mitolojik çalışmalarıyla öne çıkan Botticelli’nin bu eserinin önemli özelliklerinden biri

sanatçının zarif ve renkli süslemeler kullanmasının yanı sıra şiirsel bir anlatı yaratmış olmasıdır (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi-1, 1997, s. 276). Doğuşu anlatan eserde Venüs, simgesel bir figür olarak ele alınabilir ve bu eserden dönemsel olarak farklı anlamlar çıkarılabilmektedir.

Şekil 17. Venüs'ün Yeniden Doğuşu, Aleya Bircan, 2023, Kripto Sanat

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Venüs'ün Yeniden Doğuşu isimli çalışmada orijinal tablodaki kompozisyonda merkezde konumlanan ve ana figür olan aşk ve güzellik tanrıçası Venüs figürü ayrıntılardan yoksun bir şekilde illüstre edilmiştir. Orijinal tablodaki diğer melek figürleri görmezden gelinip arka plandaki deniz ve dalgayı yansıtacak formda grafiksel bir görüntü yaratılmıştır. Kompozisyonun belirli bir kısmını kaplaması amacıyla orijinal eserdeki kadın figürünün oranı değiştirilmiştir. Filigran olarak Ethereum isimli kripto paranın logosu kullanılmıştır.

4.2. Mona Kripto Lisa

Mona Lisa, (İtalyanca ve İspanyolca: La Gioconda; Fransızca: La Joconde) tablosu İtalyan düşünür ve sanatçı Leonardo Da Vinci tarafından resmedilmiştir.

Francesco del Giocondo'nun karısı, La Joconde veya Monna Lisa olarak bilinen Lisa Gherardini'nin portresi olan tablo sfumato tekniği ile resmedilmiştir. Bu kadar gizemli olması muhtemelen bu tekniğin yarattığı belirsizlikten kaynaklanmaktadır.

Şekil 18. Mona Lisa, Leonardo Da Vinci, 1503, Ahşap üzerine yağlı boya

Kaynak: Wikipedia. (t.y.). 25 Ağustos 2023 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Mona_Lisa adresinden edinilmiştir.

Şekil 19. Mona Kripto Lisa, Aleya Bircan, 2023, Kripto Sanat

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Mona Kripto Lisa isimli çalışmada orijinal tabloda ana figür olan Mona Lisa, detaylardan ve ona asıl gizemini veren yüzünden yoksun bırakılmış, illüstrasyona dönüştürülmüştür. Mona Lisa'nın ardındaki doğa manzarası, yeniden üretilen eserde dağları yansıtan şekillerle hareketli bir grafiğe dönüştürülmüştür. Arka plandaki dağlar büyütüp küçültülerek çalışmaya dinamiklik katılmıştır. Filigran olarak *Cardano* isimli kripto paranın logosu kullanılmıştır.

4.3. Kripto Küpeli Kız

İnci Küpeli Kız (Felemenkçe: Meisje met de parel), Hollandalı ressam Johannes Vermeer'in en ünlü eserlerinden biridir. Eserin üzerinde sanatçının imzasından başka bir öge bulunmadığından üretim tarihi kesin olarak bilinmiyor olsa da 1665 yılında yapıldığı tahmin edilmektedir (mauritshuis, t.y.). Yapıt adını kompozisyonun ortasındaki büyük boy inci mücevherinden almıştır. Eserdeki kızın kimliğinin belli olmaması ve tanıyormuş gibi hissettiren samimi bakışları bu tabloyu özel kılmaktadır (artsandculture, t.y.).

Şekil 20. İnci Küpeli Kız, Johannes Vermeer, 1665, Tuval üzerine yağlı boya

Kaynak: Wikipedia. (t.y.). 25 Ağustos 2023 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nci_K%C3%BCpeli_K%C4%B1z adresinden edinilmiştir.

Şekil 21. Kripto Küpeli Kız, Aleyna Bircan, 2023, Kripto Sanat

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kripto Küpeli Kız isimli çalışmada orijinal tablodaki inci küpeli kız figürünün anlamlı bakışları ortadan kalkmıştır. Figürü  n plana çıkaran siyah arka plan yerine inci küpe ile uyumlu olabilecek dairesel formlar ve ill strasyondaki renklerle uyumlu hareketli arka plan oluşturulmuştur. Filigran olarak Bitcoin isimli kripto paranın logosu kullanılmıştır.

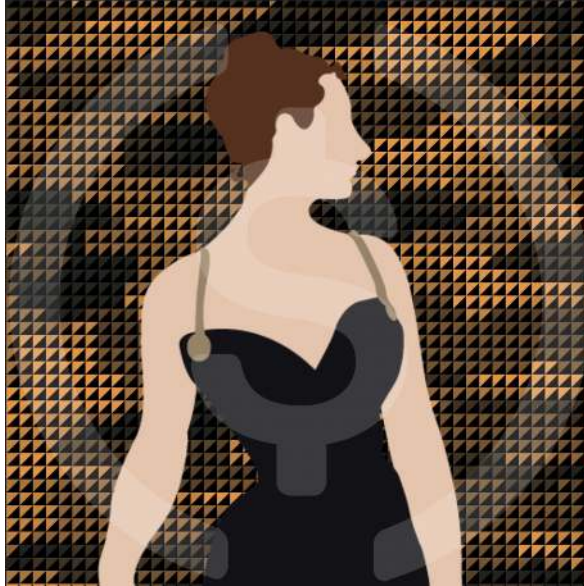
4.4. Madame X'in Nft'si

Amerikalı realist sanatçı Sargent, 1880'lerde yaptığı portrelerle ilgi  eker. Sanatçının en iyi eseri olduğu iddia edilen eseri Madame X'in Portesi ( ngilizce: Portrait of Madame X)' dir. Eserde kadının adının Madame Gaustreou olduğu bilinmektedir. Sergilenmesi sırasında modelin ismini gizlemek amacıyla eserde kadına Madame X ismi verilmiştir.

**Şekil 22. Madame X'in Portresi, John Singer Sargent, 1884,
Karton üzerine yağlı boya**

Kaynak: Wikipedia. (t.y.). 25 Ağustos 2023 tarihinde https://en.wikipedia.org/wiki/Portrait_of_Madame_X adresinden edinilmiştir.

Şekil 23. Madame X'in NFT'si, Aleya Bircan, 2023, Kripto Sanat

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Madame X'in NFT'si isimli çalışmada siyah elbisesi ve beyaz teniyle dikkat çeken kadın portresinin illüstrasyonu çerçevenin merkezinde konumlandırılmıştır. Kompozisyonun belirli bir kısmını kaplaması amacıyla orijinal eserdeki kadın figürünün oranı değiştirilmiştir. Farklı kahverengi tonları kullanılan arka planda Madame X'in kimlik belirsizliğini yansıtmaya amacı güden hareketli şekillere yer verilmiştir. Filigran olarak USD Coin isimli kripto paranın logosu kullanılmıştır.

4.5. Erişimi Sargılı Otoportre

Kulağı Sargılı Otoportre (Felemenkçe: Zelfportret met verbonden oor) adlı eser, daha çok otoportreler üreten Hollandalı post-empresyonist sanatçı Van Gogh'un en çarpıcı eserlerinden biridir. Arkadaşı Gauguin ile yaşadığı tartışma sonucu ruhsal problemler yaşayan Van Gogh'un kulağını kestiği iddia edilmektedir. Van Gogh bu eserde kulağı sargılı bir şekilde ayna karşısında kendi portresini resmetmiştir (Kayahan ve Çevik, 2020, s. 197).

**Şekil 24. Kulağı Sargılı Otoportre, Vincent Van Gogh, 1889,
Tuval üzerine yağlı boya**

Kaynak: Pivada. (t.y.). 25 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.pivada.com/vincent-van-gogh-kulagi-sargili-otoportre-1889> adresinden edinilmiştir.

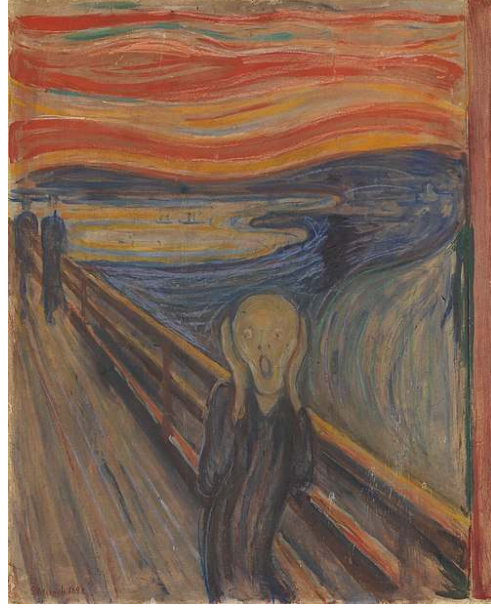
Şekil 25. Erişimi Sargılı Otoportre, Aleyna Bircan, 2023, Kripto Sanat

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Erişimi Sargılı Otoportre isimli çalışmada neredeyse tüm kompozisyonu kaplayan kucağı sargılı Van Gogh ön planda yer almaktadır. Arka planda ise orijinal resimdeki renklerle hazırlanan ve ruhsal dengesizliğini vurgulayabilecek karelerden oluşan hareketli bir görüntü yer almaktadır. Filigran olarak Solana isimli kripto paranın logosu kullanılmıştır.

4.6. Postmodern Çığlık

Endonezya’da patlayan Krakatao Yanardağı’nın Norveç’e kadar uzanan etkisi gökyüzünün kızıl renge boyanmasına neden olmuştur. Çığlık (Norveççe: Skrik) adlı eser de bunun sonucunda ortaya çıkmıştır. (Akt. Özdemir, 2022, s. 1547). Atmosferdeki bu afete şahit olan Munch, gökyüzünün çığlığını, yaşadığı şoku ve durumun sıkıntısını bu çizimiyle yansıtmaya çalışmıştır. Tablodaki ana figür olan Munch yüzünün iki yanına aldığı elleri ve çığlık atan yüz ifadesiyle sıkıntılı duyguyu bize aktarmaktadır.

Şekil 26. Çığlık, Edvard Munch, 1893, Karton üzerine karışık teknik

Kaynak: Wikipedia. (t.y.). 25 Ağustos 2023 tarihinde [https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87%C4%B1%C4%9Fl%C4%B1k_\(tablo\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87%C4%B1%C4%9Fl%C4%B1k_(tablo)) adresinden edinilmiştir.

Şekil 27. Postmodern Çığlık, Aleyna Bircan, 2023, Kripto Sanat

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Postmodern Çığlık isimli çalışmada, ana figür olan ve çığlık atan Munch kompozisyonun merkezine yerleştirilmiş ve arka planda dalgalanan kızıl gökyüzünü

anımsatan hareketli grafikler kullanılmıştır. Filigran olarak ise XRP isimli kripto paranın logosu kullanılmıştır.

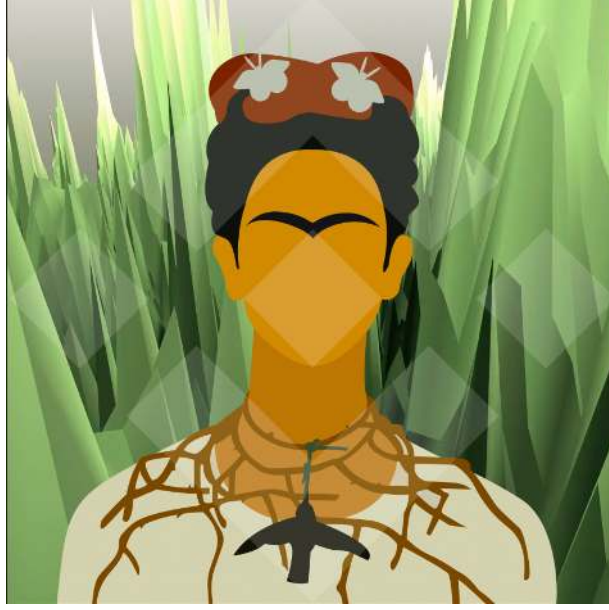
4.7. Diken Kolye Ve Sinek Kuşu Kriptoportre

Diken Kolye ve Sinek Kuşu ile Otoportre (İspanyolca: Autorretrato con Collar de Espinas) isimli yapıt, Meksikalı ressam Frida Kahlo (1907-1954)'nın en önemli otoportrelerinden biri olarak görülmektedir. Sanatçı duygularını sembolik unsurları kullanarak resmetmektedir (fridakahlo, t.y.). Bu tablo da geçirdiği talihsizlikler sonucu yıllarca acı çeken sanatçının duygularına işaret eden bir resim olmuştur. Sanat tarihçileri bu resimde Kahlo'nun yaşadığı talihsizliklerin ardından yeniden hayata tutunduğunu ve hayatında yeni bir sayfa açtığını anlatmak istediği dile getirmiştir (Palaz, 2019). Resimde bu durumu ifade edebilmek için üzerinde yer alan kelebekler, sinek kuşu, dikenli kolye ve arka planda yer alan kara kedi ile maymunu kullanmıştır.

Şekil 28. Diken Kolye ve Sinek Kuşu ile Otoportre, Frida Kahlo, 1940, Tuval üzerine yağlı boya

Kaynak: Wikipedia. (t.y.). 2 Eylül 2023 tarihinde https://en.wikipedia.org/wiki/Self-Portrait_with_Thorn_Necklace_and_Hummingbird adresinden edinilmiştir.

Şekil 29. Diken Kolye ve Sinek Kuşu Kriptoportre, Aleyna Bircan, 2023, Kripto Sanat

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Diken Kolye ve Sinek Kuşu Kriptoportre isimli çalışmada orijinal eserdeki Frida Kahlo'nun boyutu ve kompozisyonundaki oranı korunmuştur. Frida Kahlo'nun günümüze kadarki zamanda sembol haline gelen kaşları çalışmaya eklenmiştir. Arka planda orijinal eserdeki gibi yeşilin tonlarını barındıran ve yaprağı anımsatan hareketli grafikler kullanılmıştır. Filigran olarak BNB isimli kripto paranın logosu kullanılmıştır.

4.8. Gizli Adam

Adamın Oğlu (Fransızca: Le fils de l'homme) isimli eser, Belçikalı gerçeküstücü sanatçı René François Ghislain Magritte (1898-1967)'in bir otoportre çalışmasıdır. Bu çalışma 21. yy popüler kültürüne adapte olmuş sanatçının en bilindik çalışmalarındandır. Resme ilk bakıldığında dikkati kompozisyonun merkezinde yer alan yeşil elma çekmektedir. Ressamın elmanın ardında gizlenen yüzü merak uyandırılmak için gizlenmiştir. Magritte resimlerinin aslında bir manası olmayan görsel imgeler olduğunu ve yalnızca gizem yaratıldığını açıklar. Gizemin de aslında hiçbir şey ifade etmediğini dile getirir (Güner, 2023).

Şekil 30. Adamın Oğlu, René Magritte, 1964, Tuval üzerine yağlı boya

Kaynak: Wikipedia. (t.y.). 2 Eylül 2023 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Adam%C4%B1n_O%C4%9Flu adresinden edinilmiştir.

Şekil 31. Gizli Adam, Aleyna Bircan, 2023, Kripto Sanat

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Gizli Adam isimli çalışmada orijinal çalışmadaki gibi takım elbiseli ve melon şapkalı Magritte yeşil elmanın ardında ve merkezde yer almaktadır. Arka planda

gökyüzü ve bulutları anımsatabilecek renk ve dokuda hareketli grafik kullanılmıştır.
Filigran olarak Tether. USDT isimli kripto paranın logosu kullanılmıştır.

SONUÇ

“Sanatta Yeni Anlam: Kripto Sanat ile Değişen Yapıt-Anlam İlişkisi” başlıklı bu tezde, sanatın ekonomi ile sıkı bir ilişkisi olduğu öne sürülmüştür. Bu yeni sanat hareketi/akımı çoğunlukla ekonomik gelir sağlama amaçlıyla satın alınan bir yatırım aracı olarak görülmektedir. Kripto sanat, dijital mecrada sahip olduğu ortam/alan sayesinde sanatçı ve alıcıları çoğunlukla hakim bir aracı olan galerilerin egemenliğinden kurtarmıştır. Blok zincir teknoloji, sanatçılara kolay ve aracısız bir şekilde sanat yapıtlarının tanıtımını ve satışını yapabilmesi açısından yeni imkanlar sağlamıştır. Çalışmada, blok zincir teknolojisi sayesinde sanat yapıtlarının biricikliğinin korunduğu ve teknolojinin olanaklarıyla sanatın herkes için görünür hale geldiği saptanmıştır. Bu açıdan ele alındığında kripto sanatın sanatçılara avantajlar sağladığı görülmüştür. Kripto sanatın aynı zamanda üreticisi dışında satın alan kişiye de sembolik sermaye kazandırdığı ve alıcıların sahip olacakları prestij için bu eserlerin satın aldığı da düşünülebilir. Ayrıca kripto sanat ile birlikte sanat üretiminde yapay zeka kullanımının çoğaldığı görülmektedir. Kripto sanat, NFT, blok zincir gibi kavramların/teknolojilerin sanat dünyasına birçok yenilik getirdiği ve yeni avantajlar sağladığı tespit edilmiştir.

Literatürde kripto sanatı belirli alanlarda inceleyen çalışmalardan farklı olarak bu tez, kripto sanatı kapsamlı şekilde inceleyen bir çalışmadır. Bu çalışmada literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak kripto sanatın teknolojik, toplumsal, kültürel ve özellikle ekonomik boyutları kültür kuramları eşliğinde kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Bununla birlikte raporlardan toplanan grafikler ve Google’ın arama verileri ışığında kripto sanatın dijital dünyadaki konumu ortaya konmuştur. Kripto sanat ve yapıtlarının piyasadaki yeri, tüketiciler tarafından kullanılma oranı ve popülerliği tespit edilmiştir. Ayrıca sanat ve meta ilişkisi üzerinden kripto sanatın ekonomik boyutları incelenmiştir. Bu sayede bu tez daha sonra yapılacak çalışmalara zemin oluşturduğu iddiasındadır.

Tezden elde edilen bulgulara dayanarak yaptığım çıkarımlar doğrultusunda sanat yapıtlarının kripto sanatın popülerleşmesiyle birlikte estetik değerini

çoğunlukla yitirdiğini düşünmekteyim. Kripto sanat yapıtlarında sanat için sanat yapılıyor olsa da bu yapıtların çoğunlukla tüketilmesi için üretildiği düşünülebilir. Gelecekte de sanata bakış açısının bu çizgide devam edeceğini öngörülebilir. Ayrıca sanatın yeni mecrası haline gelen kripto sanat pazar yerleri, galerilerin dışında da sergilenme ve mübadele edilebilme potansiyeli olduğunu göstermiştir. Geleneksel sanatçıların da blok zincir teknolojisinin sunduğu imkanlardan yararlanma talepleri doğrultusunda NFT piyasasının artacağı öngörülmektedir. Bütün bunlar ışığında kripto sanatı, popüler kültür ürünü olarak ele almakta ve dolaylı olarak kripto sanatı bir moda olarak görülebilir. Yeni sanat hareketinin ortaya çıkması veya aracı olabilecek başka mecralar ile kripto sanatın modasının geçeceğini ve bununla birlikte şu anki etkisini yitireceği düşünülebilir.

Bu tez kapsamında üretilen *Kriptoportreler* isimli çalışmada sekiz adet kripto sanat yapıtı (*Venüs'ün Yeniden Doğuşu, Mona Kripto Lisa, Kripto Küpeli Kız, Madame X'in NFT'si, Erişimi Sargılı Otoportre, Postmodern Çılgılık, Diken Kolye ve Sinek Kuşu Kriptoportre, Gizli Adam*) üretilmiştir ve sanat piyasasına çıkarılmıştır. Sanatta “yeniden üretim”e dikkat çekmeye çalışılan *Kriptoportreler* başlıklı, tarafımdan dijital olarak üretilen/dağıtılan kripto sanat çalışmasında, postmodern dönemde sanat yapıtlarındaki anlam değişliğini öne çıkarmak için büyük anlatılardan kaçınılmıştır. Çalışmada, orijinal yapıtların verdiği duyumsal ve duygusal anlam değişime uğramış, böylelikle yeni yaratılan yapıtlar ile eserlerin auraları da değişmiştir. Kripto para logolarının kullanıldığı çalışmada, sanatın anlam yerine ekonomik boyutunun öne çıkarıldığına vurgu yapılarak bu yeni sanat formuna eleştirel bir tutumla yaklaşmıştır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, D. (2012). Küresel siyaset, kimlik ve sanat. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*. 2(6), 403-409.
- Atalay, G. E. (2018). Dijital çağda Marshall McLuhan'ı yeniden düşünmek: Bir uzantı ve ampütasyon olarak yeni medya teknolojileri. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*. 4(6), 27-48.
- Bayraktaroğlu, A. M., Terli, A. ve Cam, F. (2011). Baudrillard'ın sanat anlayışı üzerine bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*. 4(7), 2-17.
- Benjamin, W. (2018). *Pasajlar*. (A. Cemal, Çev.) Yapı Kredi Yayınları.
- Berger, J. (2019). *Görme biçimleri*. (Y. Salman, Çev.) Metis Yayınları.
- Bilginer, A. (2008). *Tüketim kültürü, medya ve estetik* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Birer, G. C. (2022). Kriptoloji. *Bilim ve Teknik Dergisi*. (658), 16-31.
- Boyraz, B. ve Gül, M. İ. (2022). Dijital denklem: blockchain teknolojisi ve NFT sanatı. S. Kılıç (Ed.), *Kültür Tarihi ve Disiplinlerarası Sanat/Tasarım-V*, (s. 51-80). Karadeniz Kitap.
- Bozkurt, N. (1995). *Sanat ve estetik kuramları*. Sarmal Yayınevi.
- Budak, F. ve Korkmaz, Ş. (2020). Covid-19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: Türkiye örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*. (1), 62-79. <https://doi.org/10.35375/sayod.738657>
- Bulut, İ. (2014). 21. Yüzyılda yeni teknolojilerin yarattığı sanat anlayışları ve görsel sanatlar öğretmeni yetiştiren kurumların eğitim programlarındaki yeri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 4(1), 117-132.
- Can, G.Ş. (2018). Postmodern süreçte temellük sanatı. *The Journal of Academic Social Science Studies*. (65), 267-279.

- Çeken, K. Ş. (2022). Popüler kültür nesnesi haline gelen “İnci Küpeli Kız” ve temellük sanatı. *ATLAS Journal International Refereed Journal On Social Sciences*. 8(47), 2649-2663.
- Çelik, C. (2019). *Kültür endüstrisi ve sanat ilişkisi içerisinde esin, taklit, alıntı, çalıntı* [Doktora tezi]. Işık Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Çelik, G. ve Talu, M. F. (2020). Çekişmeli üretken ağ modellerinin görüntü üretme performanslarının incelenmesi. *BAUN Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 22(1), 181-192.
- Doğan, B., Ersöz, S. Ş. ve Şahin, C. (2022). Kripto sanatı ve NFT. *Journal of History Culture and Art Research*. 11(1), 1-12.
- Dursun, O. (2018). Toplumu Pierre Bourdieu ile düşünmek. *Global Media Journal TR Edition*. 8(16), 68-123.
- Dursun, N. (2021). NFT/kripto sanat ve hareketli grafik ilişkisi. *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*. 7(40), 1037-1055.
- Eco, U. (2020) *Günlük yaşamdan sanat*. (K. Atakay, Çev.) Can Yayınları.
- Erten, O. ve Göktepeliler, Ö (2022). Yapay zeka, makine ve sanat. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 13(2), 145-153.
- Fleming, J. ve Honour, H. (2016). *Dünya sanat tarihi*. (H. Abacı, Çev.) Alfa Kitap.
- Greenberg, C. (1997). Modernist resim (D. Şahiner, Çev.). E. Batur (Ed.), *Modernizmin serüveni* içinde (s. 357-363). Yapı Kredi Yayınları.
- Gombrich, E. H. (1997). *Sanatın öyküsü*. (E. Erduran ve Ö. Erduran, Çev.) Remzi Kitabevi.
- Göker, E. (2016). Araştırma tasarımı açısından Pierre Bourdieu’nün sanat sosyolojisi. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Ed.), *Ocak ve Zanaat* içinde (s. 525-558). İletişim Yayınları.

- Göktepeliler, Ö. ve Aksoy, Ş. (2022). Sanat eğitiminde sinestezi ve yaratıcılık. *Journal of Arts*. 5(1), 9-19. <https://doi.org/10.31566/arts.4.2.01>
- Halter, R., Pal, S. ve Cortesi, A. (2010). Watermarking techniques for relational databases: Survey. *Classification and Comparison Journal of Universal Computer Science*. 16(21), 3164-3190.
- Hançerlioğlu, O. (1979). *Felsefe sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Haykır, M. (2015, Ekim, 8-9). Tüketici ve sanatçı ilişkisi açısından sanatın ontolojik paradoksal sorunları, *sanat, gerçeklik ve paradoks* [Sempozyum]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Bodrum Güzel Sanatlar Fakültesi Uluslararası Sanat Sempozyumu, s. 356-366.
- Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D. ve Perraton, J. Küreselleşme. A. Giddens (Ed.), *Sosyoloji içinde* (2017). *Küreselleşme* (s. 70-75). Say Yayınları.
- Horkheimer, M. (1998). *Akıl tutulması*. (O. Koçak, Çev.). Metis Yayınları.
- Kahraman, M. E. (2015). Popüler kültürün sanat ve tasarım ürünlerini kitschleştirmesi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*. 4(5), 66-74.
- Karaman, M. (2023). Görsel sanat öğrencilerinin kripto sanat (NFT) dünyası hakkındaki görüşleri. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*. 2(13), 379-389.
- Kaya, A. (2016). Pierre Bourdieu'nün pratik kuramının kilidi: Alan kavramı. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Ed.), *Ocak ve Zanaat içinde* (s. 397-420). İletişim Yayınları.
- Kaya, G. ve Önür, N. (2022). NFT eserler ile auranın dönüşü: Dijital çağda kripto sanat. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 1(9), 48-63.
- Kızılcılık, S. ve Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Atilla Kitabevi.

- Koca, B. (2017). Kavramsal sanat. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*. 3(2), 97-103.
- Koca, B. ve Selvi, Y. (2017). Modernizm ve postmodernizm sürecinde bir alıntılama biçimi olarak temellük. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*. (18), 31-50.
- Kurdaş, M. Ç. (2019). Osmanlı modernleşme sürecinde aydınlar ve bürokrasinin rolü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 29(1), 399-411.
- Kuru, A. Ş. (2021). Bitmodern sanat: Kripto ve olasılıklar ağı. *ZKS Kültür Sanat Yıllığı*. (71), 422-430.
- Laughey, D. (2007). *Key themes in media theory*. McGraw-Hill.
- Laughey, D. (2010). *Medya çalışmaları: Teoriler ve yaklaşımlar*. (A. Toprak, Çev.). Kalkedon Yayınları.
- Lotringer, S. (2010). Sunuş: Sanat korsanlığı (E. Gen ve I. Ergüden, Çev.). J. Baudrillard. *Sanat Komplosu*. İletişim Yayınları.
- Massey, J. L. (1998). An introduction to contemporary cryptology. *Proceedings of The IEEE*. 76(5), 533-549.
- Meier-Graefe, J. (1997). Modern sanatın gelişimi (D. Şahiner, Çev.). E. Batur (Ed.), *Modernizmin Serüveni* içinde (s. 259-262). Yapı Kredi Yayınları.
- Minor, V. H. (2021). *Sanat tarihinin tarihi*. (C. Soydemir, Çev.) Koç Üniversitesi Yayınları.
- Moran, B. (2002). *Edebiyat kuramı ve eleştirisi*. İletişim Yayınları.
- Musul, G. (2020). Kitap incelemesi [ortaçağ tarihi]. *Tarih Kritik Dergisi*, 6(2), 140-146.
- Oğuz, Ö. (2006). Aristoteles'te estetik hoşlanma. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*. 0(6), 121-127.
- Oğuzhan, Ö. (2020). Dijital sanat ve yeniden üretim ve Refik Anadol. A. İgit ve Ö. Sayılğan (Ed.), *Dijital İletişim Kuram ve Araştırmaları* (1-10). Nobel Yayıncılık.

- Özgür, F. (2020). Kafa karışıklığımızın resmi: Çağdaş sanat. *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*. 5(8), 58-69.
- Partanaz, P. (2007). *Resim sanatında 19. yüzyılın sonundan günümüze portre* [Yüksek lisans tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Paul, C. (2015). *Digital art*. Thames & Hudson.
- Polat, N. (2020). Estetiğin ideolojisi ve sosyolojisi. *Sanat Dergisi*. (35), 65-69.
- Poornima, N. S., Priya, K. C. ve Shankar, P. B. (2021). Cryptography: The emerging technology. *International Research Journal of Modernization in Engineering Technology and Science*. 12(3), 38-42.
- Raditsa, B., Arkenberg, R., Burnham, R., Krohn, D., Lydecker, K. ve Russo, T. (2020). *The art of renaissance*. The Metropolitan Musuem of Art.
- Reyburn, I. (2021, Mart, 12). *JPG file sells for \$69 million, as 'NFT Mania' gathers pace*, C(1). <https://www.nytimes.com/2021/03/11/arts/design/nft-auction-christies-beeples.html>
- Sarı, E. (2018). Sanat olgusunun tarihsel süreçte değişen tanımı, işlevi ve değeri üzerine. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 32(45), 131-151. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/614400> adresinden edinilmiştir.
- Scannell, P. (2020). *Medya ve iletişim*. (O. Taş ve B. Sümer, Çev.) Ütopya Yayınevi.
- Seçkin, A. (2021). *Sanatın ekonomisi*. Hayalperest Yayınevi.
- Seviçin, A. (1990). *Yönetim biliminin gelişim süreci içerisindeki sibernetik yaklaşım ve örgütsel sibernetikler* [Yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Sevilay, M. E. (2020). Tüketim toplumu ve sanat nesnesi diyalogu. *Akademik Sanat Dergisi*. 5(9), 71-84.

- Shih, F. Y. (2017). *Digital watermarking and steganography: Fundamentals and techniques*. Taylor & Francis Group.
- Stallabrass, J. (2010). *Sanat a.ş. çağdaş sanat ve bienaller*. (E. Soğancılar, Çev.) İletişim Yayınları.
- Soyuer, B. (2019). *Yeni görsel kültür: Yeni teknoloji ile üretilen görsel nesnelerin ontolojisi üzerine bir inceleme* [Doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Sönmez, Y. (2023). Sosyal ağ platformlarında anonim hesaplara yönelik yasaklamacı yaklaşımlar karşısında gereklilik ve temel haklar sorunu. *Çukurova Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. (2), 1-37.
- Stinson, D. R. (2006). *Cryptography theory and practice*. Taylor & Francis Group
- Şenkardeş, Ç. G. (2022). *Blokzincir teknolojisi ve NFT'ler*. Ceres Yayınları.
- Tanyeli, U., Sözen, M. (2021). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Weill, A. (2021). *Grafik tasarım*. (O. Türkay, Çev.) Yapı Kredi Yayınları.
- Whitham, G. ve Pooke, G. (2018). *Sanatı anlamak*. (T. Göbekçin, Çev.) Hayalperest Yayınevi.
- Yıldız, H. (2005). Postmodernizm nedir?. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (13).
- Yılmaz, Y. (2021). Tarihöncesinde sanat ve bağlamları. *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*. 6(11), 178-215.

İnternet Kaynakları

- antlii.work. (t.y.). *PLA/N Generator*. 25 Ağustos 2023 tarihinde <https://antlii.work/PLAIN-Generator> adresinden edinilmiştir.
- ArtReview. (2021, 15 Nisan). *Crypto-artist Pak's single grey pixel NFT sold for \$1.36 million*, ArtReview. 2 Mayıs 2023 tarihinde <https://artreview.com/crypto-artist-pak-single-grey-pixel-nft-sold-for-1-36-million-dollars/> adresinden edinilmiştir.

artsandculture. (t.y.). *Author Tracy Chevalier on how her fascination with the work led to writing a book about it.* 25 Ağustos 2023 tarihinde <https://artsandculture.google.com/story/WQWB17zQJhT3KQ> adresinden edinilmiştir.

beep-crap. (t.y.). *Beeple: everyday the first 5000 days.* 2 Mart 2023 tarihinde <https://www.beeple-crap.com/viewing> adresinden edinilmiştir.

Berwick, A., Howcroft, E. (2021, 17 Kasım). *From crypto to Christie's reuters.* 2 Mart 2023 tarihinde <https://www.reuters.com/investigates/special-report/finance-crypto-sundaresan/> adresinden edinilmiştir.

Cambridge Dictionary. (t.y.). *NFT.* Cambridge Dictionary sözlüğünde. 21 Şubat 2023 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/tr/sözlük/ingilizce/nft> adresinden edinilmiştir.

Chris [@PRguitarman]. (2021, 19 Şubat). *Just opened up the flood gates to the future of meme economy in the Crypto universe, no big deal~But seriously, thanks for believing in Nyan Cat all these years. I hope this inspires future artists to get into #NFT universe so they can get proper recognition for their work!* [gif] [Tweet]. Twitter. https://twitter.com/PRguitarman/status/1362843539596582912%7Ctwgr%5E7ebe1bbcb0a82f3d4fe1fff9ad428450dd3fbef1%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.engadget.com%2Fnyan-cat-auction-nft-114830079.html

Christies. (t.y.). *Beeple's opus - Created over 5,000 days by the groundbreaking artist, this monumental collage was the first purely digital artwork (NFT) ever offered at Christie's.* 2 Mart 2023 tarihinde <https://www.christies.com/stories/monumental-collage-by-beeple-is-first-purely-digital-artwork-nft-to-come-to-auction-0463a2c0f3174b17997fba8a1fe4c865> adresinden edinilmiştir.

Coinmarketcap. (2023). *NFT collections listed by sales volume*. 1 Mart 2023 tarihinde <https://coinmarketcap.com/nft/collections/> adresinden edinilmiştir.

Collins Dictionaries. (t.y.) *About Collins Dictionaries*. 23 Şubat 2023 tarihinde <https://www.collinsdictionary.com/about/> adresinden edinilmiştir.

Collins Dictionary [@CollinsDict]. (2021, 24 Kasım). *Breaking News The Collins Word of the Year is... NFT. Find out more about #CollinsWOTY 2021 and see the full list here: http://collinsdictionary.com/woty #wordoftheyear #CollinsDictionary #NFT* [gif] [Tweet]. Twitter. https://twitter.com/CollinsDict/status/1463297577114345473?ref_src=twsrc%25252525255Etfw%25252525257Ctwcamp%25252525255Eetweetembed%25252525257Ctwterm%25252525255E1463297577114345473%25252525257Ctwgr%25252525255Ea25f8260c6ef2327e86530e498627e29fd52dfe7%25252525257Ctwcon%25252525255Es1_%25252525253A%25252525252F%25252525252Fmashable.com%25252525252Farticle%25252525252Fnft-collins-dictionary-word-of-the-year

Computer History Museum. (t.y.) *Adobe Illustrator, first version*. 1 Eylül 2023 tarihinde <https://www.computerhistory.org/revolution/personal-computers/17/306/1233> adresinden edinilmiştir.

Comscore Inc. (2009, 16 Aralık). *Comscore releases November 2009 U.S. search engine rankings*. 24 Şubat 2023 tarihinde <https://www.comscore.com/Insights/Press-Releases/2009/12/comScore-Releases-November-2009-U.S.-Search-Engine-Rankings> adresinden edinilmiştir.

Cryptoart Market Data. (2023, 1 Mart). *Monthly cryptoart volume, 2018-2023 Arası*, [Grafik]. 1 Mart 2023 tarihinde <https://cryptoart.io/data> adresinden edinilmiştir.

Çam, Ö. T. (2022, 22 Nisan). *COVID-19 measures lifted in most European countries*. Anadolu Ajansı. 1 Mart 2023 tarihinde <https://www.aa.com.tr/en/europe/>

covid-19-measures-lifted-in-most-european-countries/2570613 adresinden edinilmiştir.

Eric Young [@etyoung]. (2021, 15 Nisan). *Congratulations to @muratpak on an amazing and thoughtful collection!! The Pixel occupied a great deal of my mind the past few days. How will history reflect on this time? How will this piece be remembered? How will I be remembered? #pakwashere and now #iwashere* [görsel] [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/etyoung/status/1382455084164947968>

Escalante-De Mattei, S. (2022, 7 Şubat). *Sotheby's, artist Kevin McCoy sued over sale of \$1.5 M. NFT*. 17 Mart 2023 tarihinde <https://www.artnews.com/art-news/news/sothebys-kevin-mccoy-quantum-nft-sale-lawsuit-1234618249/> adresinden edinilmiştir.

Ethereum. (t.y.). *Non-fungible tokens (NFT)*. 24 Şubat 2023 tarihinde <https://ethereum.org/en/nft/> adresinden edinilmiştir.

Frank, R. (2021, 30 Mart). *Crypto investor who bought Beeple's NFT for \$69 million says he would have paid even more*. CNBC. 2 Mart 2023 tarihinde <https://www.cnbc.com/2021/03/30/vignesh-sundaresan-known-as-metakovan-on-paying-69-million-for-beeple-nft.html> adresinden edinilmiştir.

FridaKahlo, (t.y.). *Self-Portrait with Thorn Necklace and Hummingbird, 1940*. 4 Eylül 2023 tarihinde <https://www.fridakahlo.org/self-portrait-with-thorn-necklace-and-hummingbird.jsp#prettyPhoto> adresinden edinilmiştir.

Galambosova, C., Ganbold, N. (2022, 25 Kasım). *Top 10 most expensive artworks by living artists (updated)*. Daily Art Magazine. 2 Mart 2023 tarihinde <https://www.dailyartmagazine.com/10-most-expensive-artworks-by-living-artists/> adresinden edinilmiştir.

Google Trends. (t.y.). *Google arama motoru "kripto sanat" konu araması - Dünya Geneli, 01.03.2015-01.03.2023 arası*. [Grafik]. 1 Mart 2023 tarihinde <https://trends.google.com/trends/explore?>

date=2015-01-03%202023-01-03&q=%2Fg%2F11j6sc8h9p&hl=tr
adresinden edinilmiştir.

Google. (t.y.). *Google Trendler verileri hakkında SSS*. 14 Mart 2023 tarihinde <https://support.google.com/trends/answer/4365533?hl=tr> adresinden edinilmiştir.

Griffith, E. (2021, 27 Mayıs). *Why an animated flying cat with a pop-tart body sold for almost \$600,00*. The New York Times. 6 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.nytimes.com/2021/02/22/business/nft-nba-top-shot-crypto.html> adresinden edinilmiştir.

Güner, E. Ö. (2023, 8 Ağustos). *Karikatürler konuşuyor: The Son of Man*. 4 Eylül 2023 tarihinde <https://wannart.com/icerik/42056-karikaturler-konusuyor-the-son-of-man> adresinden edinilmiştir.

Investing. (2023, 23 Ağustos). *En iyi 10 kripto para*. 23 Ağustos 2023 tarihinde <https://tr.investing.com/crypto/> adresinden edinilmiştir.

İçözü, T. (2021, 19 Aralık). *Refik Anadol'un NFT eseri yaklaşık 1.2 milyon dolara satıldı*. WebRazzi. 2 Mayıs 2023 tarihinde <https://webrazzi.com/2021/12/19/refik-anadol-nft-eseri-yaklasik-1-milyon-dolara-satildi/> adresinden edinilmiştir.

König Galerie. (t.y.). *Refik Anadol - Machine Hallucinations - Nature Dreams*. 2 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.koeniggalerie.com/blogs/exhibitions/refik-anadol-machine-hallucinations-nature-dreams> adresinden edinilmiştir.

Larva Labs (t.y.). *CryptoPunks*. 24 Şubat 2023 tarihinde <https://www.larvalabs.com/cryptopunks> adresinden edinilmiştir.

Lotha, G. (2020, 14 Temmuz). *“Salon” French art exhibition*. 17 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.britannica.com/art/Salon-French-art-exhibition> adresinden edinilmiştir.

Lum, P., Clark, L. (2021, 4 Mart). *What is cryptoart, how much does it cost and can you hang it on your wall?*. The Guardian. 26 Şubat 2023. <https://>

- www.theguardian.com/culture/2021/mar/05/what-is-cryptoart-how-much-does-it-cost-and-can-you-hang-it-on-your-wall, Erişim Tarihi: 26.02.2023
- Lytera & KPMG. (2022). *Kripto Değerlendirme Raporu - 2022*. 1 Mart 2023 tarihinde <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/tr/pdf/2023/03/kripto-degerlendirme-raporu-kpmg-lytera.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Mandal, R. (2021, 10 Aralık). *Snoop Dogg buys XCOPY's NFT "Right-click and Save As guy" for \$7.0 Million*. The Crypto Times. 1 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.cryptotimes.io/snoop-dogg-buys-xcopys-nft-right-click-and-save-as-guy-for-7-0-million/> adresinden edinilmiştir.
- Mauritshuis. (t.y.). *Johannes Vermeer-Girl with a Pearl Earring technical details*. 25 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.mauritshuis.nl/en/our-collection/artworks/670-girl-with-a-pearl-earring/> adresinden edinilmiştir.
- McAndrew, C. (2023). *The Art Market 2023-A report by Art Basel & UBS*. 17 Mayıs 2023 tarihinde <https://theartmarket.artbasel.com/download/The-Art-Basel-and-UBS-Art-Market-Report-2023.pdf> adresinden edinilmiştir.
- McCoy, K. (2021). *Quantum*. 24 şubat 2023 tarihinde <https://www.mccoyspace.com/project/125/> adresinden edinilmiştir.
- Millard, A. (2021, 14 Aralık). *XCOPY: Crypto art pioneer*. 1 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.withotis.com/mag/xcopy-artist-crypto-art> adresinden edinilmiştir.
- Murphy, A. & Tucker, H. (2023, 8 Haziran). *The Global 2000*. 1 Eylöl 2023 tarihinde https://www.forbes.com/lists/global2000/?sh=476896705ac0#p_1_s_a0_Software%20 Programming_All%20countries_All%20states_ adresinden edinilmiştir.
- Nakamoto, S. (2008). *Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system*. 21 şubat 2023 tarihinde <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> adresinden edinilmiştir.

- NFT Tech. (2021, 26 Eylül). *A deep dive into the CryptoPunks mania*. 24 Şubat 2023 tarihinde <https://www.nfttech.com/newsroom/a-deep-dive-into-the-cryptopunks-mania> adresinden edinilmiştir.
- Nyan Cat. (2011, 6 Nisan). *Nyan Cat* [original] [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=QH2-TGUiWu4>
- OpenSea. (2018, 31 Mayıs). *CryptoPunk #7240*. [Sanat Eseri]. 6 Mart 2023 tarihinde <https://opensea.io/assets/ethereum/0xb47e3cd837ddf8e4c57f05d70ab865de6e193bbb/7240> adresinden edinilmiştir.
- OpenSea. (2021, 29 Ekim). *CryptoPunk #9998*. [Sanat Eseri]. 6 Mart 2023 tarihinde <https://opensea.io/assets/ethereum/0xb47e3cd837ddf8e4c57f05d70ab865de6e193bbb/9998> adresinden edinilmiştir.
- OpenSea. (t.y.). *Nyan Cat analytics*. 4 Mayıs 2023 tarihinde <https://opensea.io/collection/nyan-cat-official/analytics> adresinden edinilmiştir.
- Ortakçı, Y. (t.y.). *Sayısal analiz, Karabük Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi*. 2 Mayıs 2023 tarihinde https://web.karabuk.edu.tr/yasinortakci/dokumanlar/sayısal_analiz/turkce/11.pdf adresinden edinilmiştir.
- Pilevneli. (t.y.). *Refik Anadol*. 2 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.pilevneli.com/tr/artists/29-refik-anadol/overview/> adresinden edinilmiştir.
- Solon, O. (2013, 20 Haziran). *Richard Dawkins on the internet's hijacking of the word 'meme'*. Wired. 4 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.wired.co.uk/article/richard-dawkins-memes> adresinden edinilmiştir.
- Sotheby's. (2021, 10 Haziran). *Natively digital: A curated NFT sale / Lot 2 / Quantum*. 17 Mart 2023 tarihinde <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2021/natively-digital-a-curated-nft-sale-2/quantum> adresinden edinilmiştir.
- Statista Research Department. (2023, 18 Nisan). *Total online auction sales of Christie's worldwide from 2017 to 2022*. 17 Mayıs 2023 tarihinde <https://>

www.statista.com/statistics/999436/christie-s-online-only-sales/ adresinden edinilmiştir.

Statista Research Department. (2023, 27 Eylül). *Total number of sales involving a non-fungible token (NFT) in the art segment worldwide over the previous 30 days from April 15, 2021 to April 15, 2023, by type*. 17 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.statista.com/statistics/1235228/nft-art-monthly-sales-volume/> adresinden edinilmiştir.

Statista Research Department. (2023, 6 Nisan). *Fine art auction revenue of selected leading auction houses worldwide in 2022*. 17 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.statista.com/statistics/272983/market-share-of-art-auction-revenue-and-lots-sold-by-auction-house/> adresinden edinilmiştir.

T24 Haber Merkezi. (2021, 3 Nisan). *Refik Anadol'un, sergisi için yazılan eleştiriye yanıtı tartışma yarattı: 70 metrelik anten hediyem olsun!*. 7 Mayıs 2023 tarihinde <https://t24.com.tr/haber/refik-anadol-un-sergisi-icin-yapilan-elestiriye-yaniti-tartisma-taratti,943366> adresinden edinilmiştir.

Tate. (t.y.) *Digital Art*. 1 Eylül 2023 tarihinde <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/d/digital-art> adresinden edinilmiştir.

TDK. (t.y.). *Kripto*. TDK sözlüğünde. 20 Ocak 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden edinilmiştir.

TDK. (t.y.). *Temellük*. TDK sözlüğünde. 5 Ağustos 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden edinilmiştir.

We Are Social. (2023, 26 Ocak). *Digital 2023 - Global Overview Report*. 1 Mart 2023 tarihinde <https://wearesocial.com/uk/blog/2023/01/the-changing-world-of-digital-in-2023/> adresinden edinilmiştir.

We Are Social & Hootsuite. (2022). *Most-Visited websites: Similarweb Ranking, Digital 2022 - Global Overview Report*. 24 Şubat 2023 tarihinde <https://hootsuite.widen.net/s/gqprmtzq6g/digital-2022-global-overview-report> adresinden edinilmiştir.

WeUseCoins. (2014, 24 Nisan). *What is Bitcoin? (v2)* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Gc2en3nHxA4&t=9s>